UNIVERZITET U NOVOM SADU
PRAVNI FAKULTET

Biblioteka Pravnog fakulteta
III 6309

Doktorska disertacija

BRAČNI IMOVINSKI UGOVOR

Mentor:
prof. dr Jožef Salma

Kandidat:
mr Bojan Pajtić

Novi Sad, 2008.

II 6309

UNIVERZITET U NOVOM SADU
PRAVNI FAKULTET

Doktorska disertacija

BRAČNI IMOVINSKI UGOVOR

Mentor: prof. dr Jožef Salma

Kandidat: mr Bojan Pajtić

Novi Sad, 2008

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У НОВОМ САДУ
Инв. број 57245
10. 4. 2008.
52945

О. П.

Univerzitet u Novom Sadu
Pravni fakultet
Ključna dokumentacijska informacija

Redni broj: RBR	
Identifikacioni broj: IBR	
Tip dokumentacije: TD	Monografska dokumentacija
Tip zapisa: TZ	Tekstualni štampani tekst
Vrsta rada: VR	Doktorska disertacija
Autor: AU	Mr Bojan Pajtić
Mentor: MN	Prof.dr Jožef Salma
Naslov rada: NR	Bračni imovinski ugovor
Jezik publikacije: JP	Srpski (latinica)
Jezik izvoda: JI	Srpski (latinica)/engleski
Zemlja publikovanja: ZP	Srbija
Uže geografsko područje: UGP	AP Vojvodina
Godina: GO	2008.
Izdavač: IZ	Autorski reprint
Mesto i adresa: MA	Pravni fakultet, Trg D.Obradovića 1, Novi Sad
Fizički opis rada: FO	Šesnaest poglavlja, 224 stranice
Naučna oblast: NO	Pravne nauke
Uža naučna oblast: ND	Građanskopravna
Predmetna odrednica, ključne reči: PO	Bračni imovinski ugovor, bračni drugovi, zakonski imovinski režim
UDK:	
Čuva se: ČU	Biblioteka Pravnog fakulteta, Trg D.Obradovića 1, Novi Sad
Važna napomena: VN	
Datum prihvatanja od strane NN veća: DP	
Datum odbrane: DO	

Izvod: IZ	Bračni imovinski ugovori predstavljaju novinu u našem pravu i pravnoj praksi. Njima se regulišu imovinski odnosi između bračnih drugova, uvođenjem režima koji odstupa od zakonskog režima imovine. Ovi ugovori mogu se, po ulasku u brak sklapati u više navrata, u cilju ukidanja ili izmene odredaba prethodno zaključenog kontrakta. Inkorporisanje ustanove bračnog ugovora u naš pravni sistem prirodna je posledica promene društvenog uređenja, privrednih reformi i orijentacije ka tržišnoj privredi. Ove okolnosti nastupile su nakon prestanka socijalističkog društvenog uređenja u našoj zemlji. Logika navedenih procesa nalaže da se i u bračno-imovinskim odnosima afirmiše slobodna volja supružnika, a ne nameće zakonski imovinski režim.
Komisija: KO	Predsednik: Prof. dr Jožef Salma Pravni fakultet Novi Sad Član: Prof. dr Olga Cvejić-Jančić, Pravni fakultet Novi Sad Član: Prof. dr Ranko Keča, Pravni fakultet Novi Sad Član: Doc. dr Marko Đurđević, Pravni fakultet Beograd

University of Novi Sad
Faculty of Law
Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	Doctoral dissertation
Author: AU	Bojan Pajtić LL.M.
Mentor: MN	Prof.Jožef Salma, Ph.D
Title: TI	Marital contract
Language of text: LT	Serbian (latin)
Language of abstract: LA	Serbian (latin)/ English
Country of publication: CP	Serbia
Locality of publication: LP	AP Vojvodina
Publication year: PY	2008.
Publisher: PU	Author's reprint
Publ. place: PP	Novi Sad, Faculty of Law, Trg D. Obradovića 1
Physical description: PD	Sixteen chapters, 224 pages
Scientific field: SF	Legal sciences
Scientific discipline: SD	Civil and legal
Subject/Key words: SKW	Marital contract, marital spouses, legal property regime
UDC:	
Holding data: HD	Library of Faculty of Law, Trg D.Obradovića 1, Novi Sad
Note: N	
Accepted by Scientific Board on: ASB	
Defended: DE	

Abstract: AB	Marital property contracts are a novelty in our law and legal practice. They regulate the property relations between marital spouses, introducing the regime which departs from the legal property regime. Upon entering marriage, these contracts may be concluded on several occasions, in order to cancel or amend the provisions of the previously concluded contract. Incorporating the institution of marital contract into our legal system is a natural consequence of changing the social system, economic reforms and the orientation towards market economy. These conditions emerged when the socialist social system ceased to exist in our country. The logic of the specified processes maintains that free will of spouses is to be promoted in marital and property relations, without imposing the legal property regime.
Thesis defend board: DB	President: Prof. Jožef Salma,PhD, Faculty of Law, Novi Sad Member: Prof.Olga Cvejić-Jančić, PhD, Faculty of Law, Novi Sad Member: Prof. Ranko Keča, PhD, Faculty of Law, Novi Sad Member: Ass. Prof. Marko Đurđević, PhD, Faculty of Law, Belgrade

SADRŽAJ

UVOD 5

BRAČNI UGOVOR – ISTORIJAT INSTITUTA 11
I Rimsko pravo 11
- Brak sa manusom 12
- Brak bez manusa 14
- Miraz u rimskom pravu 16
- Predbračni poklon 20
II Srednjevekovno pravo 21
III Bračni ugovor u modernim zakonodavstvima 22

BRAČNI IMOVINSKI UGOVORI U UPOREDNOM PRAVU 25

BRAČNI IMOVINSKI UGOVOR U NAŠEM PRAVU 47

SLOBODA UGOVARANJA U BRAČNOM PRAVU 61

REŽIM ZAJEDNIČKE IMOVINE U NAŠEM POZITIVNOM ZAKONODAVSTVU 79
I Upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom 83
II Deoba zajedničke imovine 86

REŽIM POSEBNE IMOVINE 98

POJAM I OSNOVNE KARAKTERISTIKE BRAČNIH IMOVINSKIH UGOVORA 100

UGOVORNE STRANE U BRAČNOM UGOVORU 106

PREDMET BRAČNOG UGOVORA 110
I Predmet bračnog ugovora u uporednom pravu 111
II Predmet bračnog ugovora u domaćem pravu 116

KAUZA BRAČNOG UGOVORA..... 130

VALJANOST BRAČNOG UGOVORA..... 137
Mane volje..... 142
- Pretnja..... 143
- Zabluda..... 146
- Prevara..... 149
- Prinuda..... 151
- Nesporazum..... 152
- Simulovanost..... 152

FORMA BRAČNIH UGOVORA..... 155
I Forma bračnih ugovora u uporednom pravu..... 156
II Forma bračnih ugovora u domaćem pravu..... 164
III Konvalidacija bračnih ugovora..... 167

PRESTANAK BRAČNOG UGOVORA..... 169

BRAČNI UGOVORI – PRIMERI I PRIMENA..... 174

ZAKLJUČAK..... 200

LITERATURA..... 216

UVOD

Institut bračnog imovinskog ugovora jedna je od najnovijih institucija našeg prava. Porodični zakon nakon više od šezdeset godina uvrštava ovu ustanovu u red instituta pozitivnog zakonodavstva Srbije. Naziva je bračnim ugovorom, što čine i mnogi građanski zakonici. Moja disertacija za ovaj pravni posao koristi tri termina: bračni imovinski, bračno-imovinski i bračni ugovor. U trenutku prijavljivanja teme disertacije još nije bio donet Porodični zakon Republike Srbije, koji je u naš pravni sistem uveo institut bračnog ugovora kao kontrakta kojim se može menjati bračni zakonski imovinskopravni režim. U domaćoj literaturi, istovremeno, često se nailazilo na upotrebu pojma ''bračni ugovor'' u smislu čina formalnog sklapanja braka. Usvajanje Porodičnog zakona obavezalo je i pravnu teoriju da ubuduće termin bračni ugovor koristi kao sinonim za bračno-imovinski, odnosno bračni imovinski ugovor. Sva tri pojma se, dakle, odnose na predmet izučavanja ove disertacije. Neka zakonodavstva za navedeni pravni posao koriste naziv ''bračni pakt''.[1]

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ БИБЛИОТЕКА НОВИ САД

[1] Vidi: Koziol Helmut, Welser Rudolf, Grundriss des bürgerlichen Rechts, MANZ, Wien, 1996. str. 211. – Bračni paktovi su oni ugovori koji se zaključuju o imovini, povodom bračne veze.

U domaćoj pravnoj literaturi ovaj pravni posao pominje se ili vrlo retko[2], ili u kontekstu koji sam brak definiše kao ugovor posebne vrste[3], kako po načinu nastanka, tako i trajanja i prestanka. Takva stanovišta ističu da je bračni ugovor ''konsesualni, formalni ugovor, čija je sadržina, uglavnom, zakonom određena''[4], pri čemu se svaki čin sklapanja braka smatra istovremeno činom zaključenja ovog ugovora. Jedan od razloga slabog interesovanja pravne teorije za ovu temu je svakako i to, što ova institucija tek po donošenju Porodičnog zakona 2005. godine počinje da se primenjuje u pravnoj praksi, čime je promenjena višedecenijska praksa zabrane izmene zakonskog bračno-imovinskog režima u našoj zemlji. Valja napomenuti da je pravo koje se pre drugog svetskog rata primenjivalo na teritoriji današnje Republike Srbije - listom poznavalo i priznavalo bračni ugovor kao instrument promene zakonskog imovinskog režima, nezavisno od toga da li se radilo o Srpskom

---

[2] U tom smislu: Salma Jožef, O bračno-imovinskom ugovoru, Glasnik advokatske komore Vojvodine, Novi Sad, 2002. godine, knjiga 62., str. 339-350.

[3] U knjizi Pateman C.: The Sexual Contract, Stanford University Press, Stanford, California 1988. navodi se čitav niz teoretičara koji su promišljali o tome da li se zaključenje braka može smatrati ugovorom ili ne. Tako, u tom delu nailazimo na stanovište M.M.Shultz objavljeno u časopisu California Law Review u tekstu "Contractual ordering of Marriage: A New Vodel for State Policy" , gde ona tvrdi da "brak treba da se oblikuje prema ekonomskim ugovorima i da treba učiniti korak od javne bračne politike ka privatnom ugovornom pravu." U navedenoj knjizi nailazimo i na kvalifikaciju braka čiji je autor Schouler, koja glasi da "brak ne smatramo ugovorom u svakodnevnom smislu te reči, već ugovorom sui generis, ako se uopšte radi o ugovoru: sporazumom o ulasku u jedan uzvišen odnos koji nameće sopstvena pravila. U već pomenutom delu M.M.Shultz, Kerol Pejtmen nalazi izjavu jednog američkog sudije iz 1888, koja praktično sublimira one stavove koji definišu brak, odnosno bračne odnose kao ugovorne odnose. On ističe da "kada ugovorne strane uđu u bračno stanje, one ne sklapaju toliko ugovor koliko zasnivaju nov odnos...Odnos treba uspostaviti ugovorom, ali kad se on jednom uspostavi, moć stranaka da odrede njegov obim i trajanje je okončana. Njihova prava koja proističu iz ugovora određena su voljom suverena kao što se tvrdi zakonom."

[4] Opširnije: Ponjavić Zoran, str. 528.

građanskom zakoniku, mađarskom ili šerijatskom pravu. Posleratno porodično zakonodavstvo čiji su osnovni propisi bili Osnovni zakon o braku (iz 1946. godine) i Zakon o braku i porodičnim odnosima (iz 1980. godine) strogo je zabranjivalo zaključivanje ovih pravnih poslova.

U svakodnevnom životu često se može čuti termin ''predbračni ugovor'', što je odrednica koja se odnosi na kontrakte koje budući supružnici zaključuju pre sklapanja braka, kojima unapred definišu elemente uzajamnih imovinsko-pravnih odnosa u toku trajanja bračne zajednice, odnosno nakon njenog prestanka. Predbračni ugovor predstavlja, zapravo, samo jednu od vrsta bračnih ugovora, jer se ovi poslednji mogu sklapati kako pre zaključenja braka, tako i u toku njegovog trajanja.

Ustanova bračnog ugovora neophodno je razlikovati i od deobe zajedničke imovine. Ukoliko supružnici izvrše deobu, zajednička imovina (ili onaj njen deo koji je bio predmet deobe) postaje posebna imovina bračnih drugova. Sve vrednosti koje nakon izvršene deobe bračni drugovi steknu u toku trajanja zajednice života u braku - ponovo potpadaju pod zakonski imovinski režim zajedničke imovine. Bračnim ugovorom, međutim, bračni drugovi taj imovinski režim menjaju, i u poziciji su da ugovore da, ukoliko je ovim pravnim poslom takođe izvršena deoba zajedničke imovine, i vrednosti koju

nakon nje supružnici u braku steknu - potpadaju pod režim posebne imovine.[5]

Interes verenika i bračnih drugova za zaključenjem ovog pravnog posla je još uvek veoma mali. Jedan od glavnih razloga je svakako slaba informisanost budućih bračnih drugova o tome da mogu zaključiti bračni ugovor, kao i o tome šta je bračni ugovor, koje su pravne posledice njegovog zaključenja, koji je postupak sklapanja ovog pravnog posla, da li je zaključivanje bračnog ugovora moguće samo pre ulaska u brak, i slično [6].

Malobrojnost sklopljenih bračno-imovinskih ugovora[7] posledica je i predstave koja u javnosti postoji, po kojoj ovaj pravni posao po pravilu sklapaju izuzetno imućni pojedinci, koji na ovakav način žele da zaštite svoju imovinu od siromašnijeg supružnika (ili budućeg supružnika). Ovi ugovori često se doživljavaju kao akt nepoverenja i uzajamnog nepoštovanja bračnih drugova. Predrasude o bračnim ugovorima za posledicu, kako sam već

[5] Vidi: Salma Jožef, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007, str. 19.

[6] Istraživanja Nevene Petrušić i Andrijane Čović iz perioda od januara do aprila 2006. na uzorku od 96 muškaraca i žena koji su rešili da sklope brak na teritoriji grada Novog Sada i opštine Beočin govore o tome da se 58,33% ispitanika na pitanje da li su čuli za bračni ugovor i da li znaju šta je to – izjasnilo pozitivno, a 37,50% ispitanih reklo je da su čuli za taj termin, ali ne znaju šta on znači. Ova statistika mogla bi da govori o visokoj informisanosti budućih supružnika, s obzirom na to da je bračni ugovor institucija koja je u trenutku anketiranja postojala u našem pravnom sistemu manje od godinu dana. Kada je, međutim, ispitanicima koji su tvrdili da su čuli za bračni ugovor i da znaju šta je to – pružena prilika da taj pojam objasne, pokazalo se da većina njih ili nije bila u stanju da pruži odgovor na to pitanje, ili se po datom odgovoru dalo zaključiti da ne znaju šta se bračnim ugovorima reguliše.

[7] Već navedeno istraživanje govori nam i o tome, da je u Opštinskom sudu u Novom Sadu, od početka primene Porodičnog zakona, pa do aprila 2006. godine zaključeno samo 15 bračnih ugovora, pri čemu je otprilike jednak broj ovih pravnih poslova zaključen pre samog sklapanja braka i u toku trajanja braka. Što se tiče proučavanog uzorka, 52 ispitanika (što čini 54% uzorka) izjavilo je da ne bi bili inicijatori potpisivanja bračnog ugovora, 23 ispitanika (24%) nije znalo da odgovori na ovo pitanje, 20 ispitanika (21%) navelo je da bi preuzeli ulogu inicijatora, a samo jedan ispitanik istakao je da je sa svojom suprugom zaključio takav pravni posao. Ukoliko bi, međutim, njihov bračni drug inicirao sklapanje bračnog ugovora, značajno veći broj ispitanika (49%) pristalo bi na to.

naveo, imaju mali broj zaključenih pravnih poslova ove vrste. Činjenica da je Porodični zakon donet pre dve godine, i da je malo bračnih drugova iskoristilo prednosti člana 188. navedenog zakona, dovela je do toga da u sudskoj praksi još uvek ne postoje slučajevi sporova vezanih za ovu materiju. Zbog toga je ova disertacija, nažalost, lišena veoma važne dimenzije koju sudovanje može dati institutima građanskog prava.

Povećanje broja zaključenih bračnih ugovora usledić nakon podizanja nivoa obaveštenosti budućih ili aktuelnih supružnika o pozitivnim efektima ovog pravnog posla, kako u toku trajanja braka, tako i u slučaju njegovog razvoda. Bračni ugovor predstavlja odraz zrelosti verenika ili bračnih drugova i njihove rešenosti da odagnaju potencijalne nesuglasice imovinskog karaktera, koje se u braku mogu pojaviti. Na taj način povećava se stabilnost jedne bračne zajednice i, nema sumnje, smanjuje broj razvoda braka.[8] Ukoliko bi, međutim, došlo do razvoda braka, zaključeni bračni ugovor može poštedeti supružnike mučnog licitiranja i dugotrajnog sporenja o tome koliki i koji deo zajedničke imovine treba da pripadne jednom, a koji deo drugom bračnom drugu. Takvo sporenje (u okviru parnica za deobu bračne tekovine) neminovno sa sobom nosi visoke sudske troškove, a i značajno pogoršava odnose bivših supružnika. Ukoliko oni

[8] Ova činjenica nije bez značaja, pogotovo u našim uslovima. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, u Vojvodini su u 2005. godini na 1000 zaključenih brakova dolazila 204 razvedena. Brojevi govore sami za sebe.

imaju zajedničku decu, loši odnosi neminovno negativno utiču na dečiju psihu. Bračni ugovori, prema tome, blagorodno deluju i na bračne drugove, i na njihove potomke.

Ova disertacija počeće istorijskim pregledom razvoja imovinsko-pravnih odnosa, sa posebnim osvrtom na instituciju bračnih ugovora. Izvršiće i uvid u komparativna zakonodavstva, kako ona koja su kroz istoriju neposredno uticala na uvođenje, razvoj i sudbinu bračnih ugovora na teritorijama koje danas čine Republiku Srbiju, tako i ona koja su zbog svog opšteg značaja u oblikovanju kontinentalnog prava posredno uticala na pravni sistem, odnosno pravne sisteme na ovim prostorima. Nijednu ustanovu nije moguće (ili nije moguće u potpunosti) razumeti, bez uvida u njenu genezu i istorijske i pravne okolnosti koje su je uslovile. Ovaj rad će se osvrnuti i na osnovne elemente ugovora, kao i na porodično-pravni aspekt ovih pravnih poslova. Bračni ugovori su institucija i obligacionog i porodičnog prava, što za posledicu ima čitav niz posebnosti koje ih razlikuju od drugih pravnih poslova, kako u pogledu forme, tako i u pogledu ograničenja slobode supružnika prilikom ugovaranja, posebnosti kauze ili striktno definisanog broja subjekata pakta. Biće izneti i neki predlozi de lege ferenda, usmereni na poboljšanje efekta samog ugovora, koga Porodični zakon tretira u samo jednom svom članu.

BRAČNO-IMOVINSKI UGOVOR
-ISTORIJAT INSTITUTA-

RIMSKO PRAVO

Veliki broj instituta obligacionog i porodičnog prava vodi poreklo iz rimskog prava. Rimsko privatno pravo predstavlja preteču savremenog građanskog prava. Recepcija rimskog prava naročito je bila izražena prilikom izrade ''velikih'' građanskih kodifikacija koje i danas predstavljaju deo pozitivnog zakonodavstva zemalja u kojima su nastale, ali i podlogu za izradu čitavog niza zakona iz oblasti građanskog prava u drugim zemljama u toku devetnaestog, dvadesetog i dvadeset i prvog veka. Zbog toga istorijsku analizu imovinskih odnosa bračnih drugova valja početi upravo evolucijom navedenih odnosa u starom Rimu.

Uostalom, jedna od najstarijih i najčešće citiranih definicija braka potiče upravo iz tog perioda. Čuveni rimski pravnik Modestin definisao je ovaj institut na sledeći način: ''brak je odnos muža i žene, zajednica svih oblika života, ustanova božanskog i ljudskog prava''.

U starom Rimu postojala su dva oblika braka: brak sa manusom i brak bez manusa. Lični i

imovinski odnosi između bračnih drugova razlikovali su se u zavisnosti od toga u kakvoj vrsti bračne zajednice žive supružnici. Među višim slojevima društva, prevagu je imao brak sa manusom (u kome žena potpada pod vlast muža, odnosno njegovog paterfamilijasa), a među plebejcima je najčešće zaključivan brak bez manusa (u kome žena zadržava svoj dotadašnji status, odnosno, ne menja se njen pravni položaj).[9]

BRAK SA MANUSOM

Brak sa manusom bio je punovažno zaključen ukoliko su se supružnici pridržavali nekoliko, ius civile-om definisanih uslova: neophodno je bilo da budući bračni drugovi ne budu u srodstvu koje je definisano kao bračna smetnja, da imaju ius conubii (pravo da zaključe ovu vrstu braka imali su samo rimski građani i latini, kao i pojedini peregrini), da oboje imaju određeni uzrast (pubertas), i da brak bude zaključen u određenom obliku (forma coemptio ili forma confarreatio). Coemptio je predstavljala simboličnu kupovinu žene u formi mancipacije, a izraz confarreatio se

[9] Opširnije – Stanojević Obrad, Rimsko pravo, Novinsko izdavačka ustanova ''Službeni list SFRJ'', Beograd, 1986, str. 128.

odnosio na sklapanje braka uz religijski obred i prinošenje hleba na žrtvu.[10]

Trenutkom sklapanja braka sa manusom, žene su prestajale da budu deo porodice svojih roditelja odnosno, gubile su status lica sui iuris (ukoliko su takav status imale pre zaključenja braka), i ulazile su u porodicu svoga muža, tačnije pod njegovu vlast ili vlast njegovog paterfamilijasa. Takva vlast se nazivala manus, što na latinskom znači - ruka. U starom Rimu ruka je često simbolizovala vlast, odnosno svojinu, pa su tako i mnogi instituti vezani za sticanje svojine ili pribavljanje vlasti dobijali nazive koji su izvedeni iz pojma ''ruka''.[11] Zbog toga je i brak koji je sklopljen tako da je dovodio ženu pod vlast muža, odnosno njegovog paterfamilijasa nosio naziv ''brak sa manusom''. Imovinskopravne posledice ovog braka bile su takve da, ukoliko je supruga pre zaključenja braka imala status lica sui iuris, nakon njegovog sklapanja sva njena imovina pripala bi njenom mužu, odnosno njegovom paterfamilijasu, a sve što bi žena u toku braka stekla (čak i nasledila) automatski je postajalo imovina supruga (ili njegovog paterfamilijasa). Manus je nastajao trenutkom samog stupanja u brak, a prestajao je u momentu razvoda braka (samo ukoliko je to bila volja muža, odnosno njihovog

---

[10] Tako: Stojčević Dragomir, Rimsko privatno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1985, str. 99.
[11] Tako je jedan od načina pribavljanja svojine u rimskom pravu nosio naziv – ''mancipatio'', a odvođenje dužnika u ropstvo zvalo se manumissio, i slično.

zajedničkog paterfamilijasa - žena svojom voljom nije mogla da razvede brak), odnosno smrti muža (ukoliko je muž istovremeno bio i paterfamilijas). U slučaju da umrli paterfamilijas nije bio njen muž, manus se ne gasi, nego prelazi na drugog (najčešće najstarijeg) člana familije.[12] Rimsko pravo uspostavilo je i pravnu pretpostavku (praesumptio Muciana) za slučaj spora oko imovine nakon što je brak razveden. Po toj pretpostavci, sve što žena ima - dobila je od svog muža.[13]

BRAK BEZ MANUSA

Krajem perioda republike (preciznije, krajem prvog veka pre nove ere) brak bez manusa preuzima potpuni primat. Ova vrsta braka je praktično u potpunosti lišena obavezne forme koja je bila karakteristična za brak sa manusom. Uprkos tome, u praksi se često dešavalo da su u momentu zaključenja braka održavane proslave i verski rituali koji nisu imali pravno, ali su imali snažno simboličko značenje. Za punovažnost braka bilo je neophodno ispunjenje materijalnih uslova koji su se odnosili na zabranu zaključenja braka sa srodnicima određenog stepena srodstva (ovaj oblik smetnji bio je značajno ublažen u odnosu na

[12] Vidi: Stojčević Dragomir, Rimsko privatno pravo, Savremena administracija, Beograd, 1985, str. 99.
[13] Šire: Stanojević Obrad, Rimsko pravo, NIU '' Službeni list SFRJ'', Beograd, 1986, str. 130.

prethodne periode), minimalan uzrast supružnika (12 godina za ženu i 14 godina za muža), kao i faktički zajednički život bračnih drugova i njihov affectio maritalis (želja supružnika da sklope brak, koja se često dokazivala tako, što je sastavljan pismeni dokument koji je često obuhvatao dimenzioniranje miraza koga žena unosi u brak). Novum koji sa sobom nosi brak bez manusa je i to, što roditelji više ne mogu da venčaju supružnike protivno njihovoj volji, ali je preduslov valjanosti braka bila saglasnost paterfamilijasa bračnih drugova, a za muža i saglasnost njegovog oca, ukoliko otac nije bio paterfamilijas.[14]

Institut braka bez manusa učinio je supružnike gotovo potpuno ravnopravnim, kako u imovinskopravnim, tako i u ličnim pitanjima. Zaključenje ove vrste braka nije sa sobom nosilo promenu pravnog statusa žene. Ukoliko je pre ulaska u brak bila lice sui iuris, zadržavala je takav status i nakon sklapanja braka. Ako je, pak, bila lice alieni iuris, i nakon zaključenja braka ostajala je pod vlašću dotadašnjeg paterfamilijasa, a i nasledno pravo je zadržavala u dotadašnjoj porodici, dakle, nije sticala novo u porodici svoga supružnika. Dakle, sve što bi žena stekla u toku trajanja ove vrste braka, pripadalo je njenom paterfamilijasu (ukoliko je bila alieni

[14] Opširnije: Stojčević, str. 100.

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ НОВИ САД БИБЛИОТЕКА

iuris), odnosno njoj samoj (ako je bila sui iuris). Žene koje su imale status sui iuris pre sklapanja braka, zadržavale su imovinu koju su do tada imale, a njome su upravljale, odnosno raspolagale na isti način kao što su to činile i pre zaključenja braka. Jedine obaveze za ženu ogledale su se u tome što je morala da deli isti društveni rang koga je imao njen muž, morala je stanovati tamo gde je stanovao njen supružnik, a bila je obavezna i da doprinese izdržavanju porodice, ukoliko su joj to mogućnosti dozvoljavale. Brak bez manusa mogao je biti razveden kako saglasnošću volja bračnih drugova, tako i jednostranom volju jednog od njih.[15]

MIRAZ U RIMSKOM PRAVU

Miraz je još jedna od institucija rimskog prava koju je nemoguće zaobići kada se izučava istorijski razvoj imovinskopravnih odnosa bračnih drugova. Ustanovu miraza, i institut predbračnog poklona (donatio ante nuptias) možemo, s obzirom na predmet, subjekte i dejstvo ovih pravnih poslova smatrati pretečama bračnog ugovora.

Obaveza muža da izdržava suprugu i porodicu kroz istoriju je olakšavana finansijskim

[15] Vidi: Stojčević, str. 101.

doprinosom supruge, odnosno njene porodice, koji je služio upravo za olakšavanje tereta izdržavanja domaćinstva, a najčešće se ispoljavao upravo kroz ustanovu miraza.

U ranim periodima starog Rima, supruga, odnosno njen paterfamilijas nisu imali formalnu obavezu davanja miraza pre zaključenja braka ili u trenutku njegovog sklapanja. Miraz je bio kategorija običajnog prava sve do doba Avgusta, kada njegovo davanje postaje pravna obaveza supruge (ukoliko ima status sui iuris), odnosno njenog oca ili paterfamilijasa (ukoliko je žena alieni iuris). Miraz je mogao biti ustanovljen na osnovu stipulacije (promissio dotis), kojom se davalac miraza obavezivao da će u određenom trenutku predati miraz suprugu. ''Dictio dotis'' je bio verbalni ugovor u formi jednostranog obećanja miraza, koji se ,takođe, koristio kao način uspostavljanja miraza. Institut ''datio dotis'' je, u skladu sa svojim nazivom, podrazumevao ne samo obećanje miraza, već i njegovo delimično ili potpuno prenošenje na supruga. Neformalnim ugovorom, nazvanim ''pactum dotis'', ugovarano je davanje miraza počevši od prvog veka nove ere.[16] U početku je miraz pripadao mužu, on je imao ne samo pravo upravljanja, nego i trajnog raspolaganja datim imovinskim vrednostima. Vremenom je, međutim, sazrela svest da postoji

[16] Opširnije: Majstorović Irena, Bračni ugovor, Pravni fakultet u Zagrebu, 2005, str. 7.

potreba zaštite savesnih žena koje, čak i u slučaju kada je muž jednostrano razveo brak, nisu imale na raspolaganju mehanizam povraćaja datog miraza, odnosno naknade njegove vrednosti, ako je muž, za vreme trajanja braka, miraz otuđio.

U doba Avgusta uspostavljaju se prvi zakonski instrumenti zaštite imovinskih prava žene. Mužu se zabranjuje otuđivanje nekih nepokretnosti koje su deo miraza, a uvodi se i praksa zaključivanja posebnih kontrakata (cautio rei uxoriae), kojima se on obavezuje da će u slučaju razvoda braka miraz vratiti svojoj bivšoj supruzi. Stvorena je i pravna pretpostavka, da su bračni drugovi (ukoliko ovaj specijalni pravni posao nisu zaključili) - zaboravili da sklope ugovor o povraćaju miraza. Na taj način je proširena primena specijalne tužbe (actio rei uxoriae) za povraćaj miraza i na one situacije kada nije sklopljen cautio rei uxoriae. Ova tužba bila je ''in bonum et aequum concepta'', dakle, sudija je na osnovu načela pravičnosti mogao da obaveže muža da vrati samo deo miraza. Ova tužba razlikuje se od tužbe ''ex stipulatu'' (koja je do vremena Avgusta bila najčešće sredstvo povraćaja miraza), po tome što je akciju ''ex stipulatu'' bilo moguće pokrenuti samo ukoliko je postojalo obećanja muža (u formi stipulacije) da će po prestanku vratiti miraz, a on ne izvrši svoju obavezu, kao i po tome što je na osnovu ove tužbe miraz morao biti vraćen odmah, i to u

celosti, nezavisno od troškova muža ili njegovog nesrazmerno velikog doprinosa izdržavanju porodice[17].

U vreme Justinijana, u korist supruge se ustanovljava prećutna hipoteka na imovini muža. Ona predstavlja sredstvo obezbeđenja povraćaja miraza. U ovom periodu miraz se po prestanku braka uvek morao vratiti, izuzev u slučaju nesavesnosti supruge, odnosno njene krivice za razvod. Povraćaj miraza mogao je biti ishodovan pokretanjem tužbe ''ex stipulatu''. Muž u ovom periodu ima samo pravo da za vreme trajanja braka koristi mirazna dobra i ubira plodove tih dobara[18].

[17] Vidi: Stojčević, str. 102. i 103.
[18] Šire: Stojčević, str. 103.

PREDBRAČNI POKLON

Institut ''donatio ante nuptias'' zasnovan je, kao i miraz, prvo kao ustanova običajnog prava, a tek sa njegovom širom primenom u praksi, postaje predmet pravne regulative u starom Rimu. Predbračni poklon darivan je od strane verenika, odnosno njegovog paterfamilijasa. Njime se žena ekonomski obezbeđuje ukoliko brak prestane usled razvoda ili muževljeve smrti. U početku je ovaj poklon prenošen u svojinu žene samim činom njegove predaje. Vremenom taj automatski prenos prestaje da bude praksa, tako da se muž obavezivao da će svojina nad obećanom stvari preći na suprugu ukoliko dođe do razvoda braka, a ako brak prestane usled njegove smrti, poklon pripada deci, dok žena na njemu stiče samo pravo uživanja. Do prenošenja imovine ne bi, naravno, došlo ako bi krivica za razvod bila na strani supruge.

Justinijan je definisao da se predbračni poklon može davati samo ukoliko je muž dobio miraz, vrednost poklona mora biti srazmerna vrednosti miraza, a omogućio je i to da donatio ante nuptias može biti učinjen i u toku samog braka. Poklon, međutim, ostaje u svojini muža za sve vreme trajanja braka, ali on nema pravo da otuđi stvari koje je obećao kao poklon. Pravo žene na stvari koje čine poklon obezbeđeno je hipotekom na imovini supruga.[19]

---

[19] Šire: Stojčević, str. 103.

SREDNJEVEKOVNO PRAVO

Lični i imovinski odnosi supružnika u srednjem veku regulisani su odredbama crkvenog prava. Pravoslavna crkva preuzela je isključivu nadležnost nad brakom i bračnim odnosima 1306. godine, a Katolička crkva učinila je to na tridentskom koncilu (1545-1563)[20]. Neravnopravnost bračnih drugova bila je osnovna karakteristika bračnih odnosa u tom periodu. Sva imovinska prava žene bila su ukinuta, a Kanonsko pravo priznavalo je jedino mirazni imovinsko-bračni režim[21]. Posledica proglašenja braka svetom tajnom bila je njegova neraskidivost. Jedini način prestanka braka za života supružnika koji su bili katoličke veroispovesti bila je ''rastava od stola i postelje''. Pravoslavne i protestantske verske zajednice dozvoljavale su razvod braka u veoma malom broju striktno navedenih slučajeva. Brak je mogao biti zaključen samo među pripadnicima istog društvenog staleža, uz dozvolu starešine porodice. Sam čin sklapanja obeležen je strogom, javnom i svečanom formom.

Bračni režim u kome se supruga morala pokoravati mužu, i nije imala nikakva imovinska prava, svakako nije mogao pogodovati nastanku

---

[20] Detaljnije: Janjić-Komar Marina, Korać Radoje, Ponjavić Zoran, Porodično pravo, Izdavačko preduzeće ''NOMOS'', Beograd, 1999, str. 81.

[21] Vidi: Mladenović Marko, Porodično pravo u SR Jugoslaviji, IP ''ZAVET'', Beograd, 1989, str. 173.

bračnog ugovora kao instituta čija je suština sporazumevanje bračnih drugova o imovinsko-pravnim posledicama njihovog braka. Bračni ugovor nije mogao nastati u vreme feudalnog društvenog uređenja. Tek razvoj kapitalističkih društvenih odnosa i donošenje građanskih zakonika devetnaestog veka dovode do pojave bračnih ugovora u pozitivnom zakonodavstvu zemalja kontinentalnog prava.

BRAČNI UGOVOR U MODERNIM ZAKONODAVSTVIMA

Sve veće kodifikacije građanskog prava prihvatile su institut bračnog ugovora kao sredstvo definisanja bračno-imovinskih odnosa između supružnika. Nemački građanski zakonik bračnom ugovoru namenjuje ulogu instrumenta izbora jednog od imovinskih režima predviđenih zakonom. Francuski građanski zakonik takođe dodeljuje pravo supružnicima da ugovorom izmene zakonski imovinski režim odvojene imovine. Opredeljenje ovog zakona je da, u principu, brak ne utiče na dotadašnje imovinske odnose. Ukoliko stranke žele da uspostave režim zajedničke imovine, one to moraju posebno ugovoriti. U ovom pravu, dakle, bračni imovinski ugovor ima upravo suprotan značaj i ulogu nego u reformskim zemljama, u kojima taj kontrakt služi za otklanjanje režima zajedničke

imovine koji predstavlja zakonski režim, i primenjuje se ukoliko ugovorom nije drugačije regulisano.[22] Odredbe Austrijskog građanskog zakonika omogućavaju bračnim drugovima da bračnim ugovorom odstupe od zakonskog režima odvojene imovine i ugovore zajedničcu dobara. Sloboda supružnika da zaključe bračni ugovor u većini građanskih zakonika ograničena je obavezom bračnih drugova da srazmerno svojim mogućnostima doprinesu zajedničkom domaćinstvu i čuvanju, vaspitanju i školovanju zajedničke dece. Pored toga, bračni drugovi moraju uskladiti njegove odredbe sa pravilima morala i dobrim običajima.

Većina zakonskih bračno - imovinskih režima u prošlosti, kao na primer, režim uspostavljen Francuskim Građanskim zakonikom iz 1804. godine, kreirani su pre svega prema potrebama imućnijih slojeva građana. Današnji režimi konstituišu se dominantno prema ljudima koji žive od sopstvene zarade i uštedjevine, a ne prema manjini koja egzistira na osnovu nasleđenog porodičnog bogatstva, dakle prilagođavaju se onim ljudima koji ne poseduju ništa, ili gotovo ništa kada zaključuju prvi brak, i koji imovinu stiču tokom bračne zajednice.

Slično ovome, bračno-imovinski ugovori danas imaju drugačiju svrhu nego što su je imali u tradicionalnim sistemima. Sve do kraja

[22] Vidi: Code civil, Dalloz, Paris, 2003, red. Alice Tisserand, član 1400, kao i: Salma Jožef, Obligaciono pravo (šesto izdanje), Univerzitet u Novom Sadu, Pravni fakultet, Novi Sad, 2007, str. 18.

devetnaestog veka, ovi ugovori pogodovali su ideji da roditelji budućih bračnih drugova, pre braka treba da postignu sporazum o budućim ekonomskim odnosima koji će u braku važiti, i koji supružnici u toku bračne zajednice neće moći menjati (mogućnost sporazumnog ukidanja ili izmene predbračnog ugovora u francuskom pravu je ustanovljena, primera radi, tek izmenama Code Civile-a iz 1965.)

U dvadesetom veku bračno-imovinski ugovori imaju za cilj zadovoljavanje potreba bračnih drugova, pa se, u skladu sa trenutnim potrebama supružnika, u većini pravnih sistema i ovi pravni poslovi mogu menjati u svako doba, neograničen broj puta. Često bračni drugovi pribegavaju ovom institutu da bi ugovorili onaj model uzajamnih imovinskih odnosa, koji sa sobom nosi najveće poreske olakšice[23]. Pored činjenice da se radi o institutu koji je pogodan za regulisanje imovinskih posledica bračne zajednice na same bračne drugove i njihovu imovinu, za ovakav mehanizam često se opredeljuju i supružnici koji imaju decu iz nekog prethodnog braka, čiju materijalnu poziciju žele da obezbede, nezavisno od sudbine trenutno postojećeg braka. Trend zaključivanja bračno-imovinskih ugovora radi obezbeđenja dece iz prethodnih brakova rastao je

---

[23] O ovome vidi u: Chevallier-Dumas, La fraude dans les régimes matrimoniaux, RTDC 1979, str. 40.

sa porastom broja razvoda u savremenom društvu. Ovi ugovori se ponekad koriste i kao supstitucija testamenta.[24]

BRAČNI IMOVINSKI UGOVORI U UPOREDNOM PRAVU

Do donošenja Porodičnog zakona iz 2005. godine, razlika između pozitivnog prava Republike Srbije i većine uporednih zakonodavstava u pogledu postojanja mogućnosti izmene zakonskog bračno-imovinskog režima, sastojala se u tome što je Zakon o braku i porodici Republike Srbije imperativnom odredbom zabranjivao izmenu režima zajedničke imovine bračnih drugova. Porodični zakon uvodi bračni ugovor u naše pozitivno zakonodavstvo. Dominantna tendencija u uporednim zakonodavstvima, pored toga što je u nekim zemljama zakonom predviđena mogućnost (nekad čak i obaveza) izbora između više ponuđenih imovinskih režima, jeste da se odredbe pravnih propisa iz oblasti bračno-imovinskih odnosa definišu kao dispozitivne, odnosno ostavlja se mogućnost supružnicima da ugovorom (uz izvesna ograničenja) drugačije definišu uzajamna prava i obaveze u ovoj oblasti. Sloboda ugovaranja ograničava se najčešće

[24] Opširnije: Rheinstein Max, Glendon Mary Ann, ''Persons and family'', Chapter 4., J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tubingen, 1980, str. 148.

u pogledu odgajanja zajedničke dece, zaštite slabijeg bračnog druga, njihovog izdržavanja, ili obezbeđenja doprinosa za zajedničko domaćinstvo. U Francuskoj, primera radi, stranke su ograničene činjenicom da nemaju pravo da isključe «osnovni imovinski režim» (koji se odnosi na pokrivanje troškova domaćinstva, odgajanje zajedničke dece i porodični dom) a moraju poštovati i pravila morala i dobre običaje[25].

Civilisti su pokušavali da sistematizuju sisteme imovinskih odnosa između bračnih drugova koji postoje u uporednom pravu, a teza da postoje tri, odnosno četiri osnovna pristupa, čini se kao najadekvatnija. ''Prvi sistem je sistem spajanja imovine, drugi je sistem odvojene imovine i treći je sistem zajedničke imovine ili zajedničke tekovine.''[26] U doktrini susrećemo opredeljenje da postoji i četvrti, ''režim odložene zajedničke imovine (odnosno režim zajednice prinosa ili imovinske zajednice).''[27]

Sistem spajanja imovine znači da imovina koju bračni drugovi unose u brak, činom zaključenja braka postaje zajednička imovina. Sistem odvojene imovine bračnih drugova postoji u onim zakonodavstvima (Austrija, Velika Britanija, Grčka) u kojima zaključenje braka u principu ne

---

[25] Vidi član 1387. Francuskog građanskog zakonika

[26] Dr Salma Jožef, ''O bračno-imovinskom ugovoru'', Glasnik advokatske komore Vojvodine, knjiga 62, Novi Sad, 2002, str. 344.

[27] Dr Kovaček Stanić Gordana, ''Uporedno porodično pravo'', Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad, 2002, str. 43.

povlači za sobom nikakve imovinske posledice, osim onih koje se odnose na zajedničku decu, odnosno zajedničko domaćinstvo. Dakle, bračni drugovi suvereno raspolažu svom svojom imovinom, stiču imovinu (zaradu) u toku trajanja braka kao odvojenu, a ne zajedničku, a za obaveze prema trećim licima, svojom imovinom odgovara isključivo onaj bračni drug koji je tu obavezu ugovorio. Sistem zajedničke imovine zastupljen je, između ostalih, i u našem pravu. Kod nas su odredbe zakona o sticanju zajedničke imovine bračnih drugova do donošenja Porodičnog zakona Srbije bile imperativne, a u većini drugih zakonodavstava (Francuska, Mađarska, Hrvatska) dispozitivne. Sve što bračni drugovi steknu radom u toku trajanja braka, smatra se zajedničkom imovinom. Izuzetke najčešće čine dobra stečena nasleđem, poklonom (ukoliko je poklonodavac striktno naznačio da davanje čini u korist jednog od bračnih drugova), sredstva koja je jedan od supružnika stekao pre braka, imovina stečena isključivo zahvaljujući posebnoj imovini, i slično. Što se tiče režima odložene zajedničke imovine (Nemačka, Švajcarska, Švedska), on ''ne podrazumeva postojanje zajedničke svojine, supružnici su, svaki pojedinačno, vlasnici stvari, a karakter zajedništva javlja se tek kada se imovina deli. Zajedništvo postoji, takođe, u režimu upravljanja

i raspolaganja dobrima posebne namene kao što je zajednički dom.''[28]

Uloga bračno-imovinskih ugovora različita je u zemljama u tranziciji i drugim zemljama. U reformskim zemljama uglavnom je zadržan režim zajednice sticanja, odnosno zajedničke imovine, pa u tim pravnim sistemima ovi ugovori služe za opredeljivanje režima odvojene imovine, kako za period od sklapanja braka do zaključenja ugovora, tako i za budućnost. U razvijenim zemljama bračno-imovinske odnose najčešće karakteriše sistem odvojene imovine, a ugovorom između supružnika ugovara se zajednica sticanja. Veća je učestalost bračno-imovinskih ugovora u sistemima u kojima postoji zakonski režim zajedničke imovine, što se u literaturi objašnjava ''velikim brojem brakova u kojima su i jedan i drugi bračni drug privrednici, pa su privredna društva samostalna i bračni drugovi ne-članovi ne mogu uticati na rad privrednog društva. Ukoliko bračni drug ne-član stiče imovinu u društvu bračnog druga člana (privrednog) društva, rađaju se nepotrebni sporovi sa potraživanjima ne-člana, što utiče na sigurnost poslovanja.''[29] Sa druge strane, ''u slučaju stečaja društva sa neograničenom odgovornošću (kod koga se odgovara za obaveze i ličnom imovinom, a ne samo imovinom uloženom u društvo), bračni drug ne-član odgovara ne samo svojim udelom u

[28] Op. cit. Kovaček Stanić, str. 43. i 44.
[29] Op. cit. Salma, str. 346.

zajedničkoj tekovini, već i svojom posebnom imovinom. Jer, ako stiče zajedničku imovinu, korist, prava, deo dobiti društva, po sili porodičnog zakona, zašto ne bi odgovarao i za obaveze. No, problem je u tome što će tada odgovarati za namirenje poverilaca onaj bračni drug (ne član društva) koji nije mogao doprineti lošem poslovanju. Što je, naravno, nepravično.''[30]

U nekim sistemima (Nemačka, Švajcarska, Meksiko, Gvatemala), zakon nudi više modela imovinskog režima, od kojih bračni drugovi biraju onaj koji im najviše odgovara. Najčešće je moguće odstupiti delimično, ili u potpunosti od tih modela u skladu sa načelom slobode ugovaranja, uz ograničenja kojim se, pre svega, štite zajednička deca supružnika.

Nemački pravni sistem je jedan od sistema u kome zakon ustanovljava ovakve modele, od kojih supružnici mogu odstupiti u bračno-imovinskom ugovoru. Paragrafi 1408-1413. Nemačkog građanskog zakonika regulišu slobodu izbora jednog od imovinskih režima[31]. Instrument ostvarivanja slobode ugovaranja je bračni ugovor, ali je ta sloboda ograničena obavezom bračnih drugova da

---

[30] Ibidem.

[31] Prütting, Wegen, Weinreich, BGB-Kommentar, 2. Auflage, Luchterhand Verlag, Wolters Kluwer Deutschland, 2007, str. 2079. U ovom komentaru (na navedenoj stranici) nailazimo na stav da se ''bračni ugovori mogu zaključiti povodom planiranog braka (znači pre zaključenja braka) ili povodom već postojećeg, zaključenog braka. Njihov sadržaj se može odnositi na period trajanja braka, ali i za slučaj razvoda braka, što znači ugovor o imovinskim posledicama za slučaj razvoda.'' Inače, Nemački građanski zakonik je pretrpeo značajne izmene početkom 2002. godine (odnosno, stupile su na snagu 22.05.2003.) Zakonik je izmenjen u preko 400 članova. Poslednja izmena ove kodifikacije dogodila se 22.12.2006. godine, a dogodila se radi usklađivanja sa članom 27. Zakona o modernizaciji sudova. Nijedna od pomenutih izmena ili dopuna zakona nije se odnosila na institut bračnog imovinskog ugovora.

srazmerno doprinesu zajedničkom domaćinstvu i čuvanju, vaspitanju i školovanju zajedničke dece. Ograničenje slobode ugovaranja ogleda se i u tome, što se imovinski odnosi ne mogu urediti putem upućivanja na pravila koja više nisu važeća, ili na pravila inostranog prava. Strano pravo je Uvodnim zakonom za Građanski zakonik, kao i paragrafom 1409. isključeno, dakle isključena je koliziono-pravna autonomija stranaka. Sloboda ugovaranja limitirana je u i pogledu onih klauzula, kojima bi bračni drugovi u bračni ugovor inkorporisali obaveze trećih lica.[32]

U bračnom ugovoru supružnici mogu putem izričitog sporazuma izabrati jedan od dva zakonska oblika bračnog ugovora. Prvi sadrži režim odvojene imovine, dakle imovinu bračnog druga čine kako ona dobra koja je posedovao pre zaključenja braka, tako i ona koja su stečena za vreme braka. U drugom režimu - zajedničke imovine, tu imovinu čine pretežni deo dobara bračnih drugova koja su unela u brak i pretežni deo dobara stečenih u braku. Iz nje zakon izuzima posebnu i zadržanu (rezervisanu) imovinu. Posebnu imovinu čine predmeti, odnosno prava koja se ne mogu pravnim poslom preneti, a zadržanu imovinu ona dobra koja su rezervisana bračno-imovinskim ugovorom, dobra stečena nasleđem, kao i imovina koju je bračni drug stekao zahvaljujući rezervisanoj imovini.

[32] Jauernig, Schlechtriem, Sturner, Teichmann, Vollkommer, Bürgerliches Gesetzbuch 8. Auflage, C.H.Beck, München, 1997, str. 1246.

odobrena od strane nadležnog suda. Sud pritom vodi računa da izmena mora biti učinjena ''u interesu porodice''. Nakon ustanovljavanja principa da ovi ugovori mogu biti modifikovani, praksa je pokazala da je ova mogućnost veoma često korišćena. Primera radi, u prvoj godini (1966.) primene ovog principa, dozvolu za sklapanje novog ugovora tražili su 2376 bračnih parova(2341 zahtev prihvaćen, 35 odbijeno), da bi broj zahteva već za dve godine (1968.) iznosio 4021 (4000 prihvaćeno, 21 odbijen).[37]

Austrijski Građanski zakonik u paragrafu 1233. jasno naznačava da ''bračna veza sama po sebi još ne zasniva zajednicu dobara između supruga. Za to se traži naročiti ugovor.'' Dakle, zakonski imovinski režim je režim odvojene imovine, i ''ako supruzi nisu ništa naročito ugovorili o upotrebljavanju svoje imovine, onda svaki suprug zadržava svoje pređašnje pravo svojine, i na ono što jedna strana stekne za vreme braka, ili na ma koji način dobije, nema druga nikakva prava.''[38] U paragrafu 1217. zakonik pomenute pravne poslove naziva bračnim ugovorima, i izričito navodi da se oni zaključuju najčešće radi ugovaranja miraza[39],

---

[37] Ibidem. str. 160. i 161.

[38] Opšti austrijski građanski zakonik, par. 1237.

[39] Schwimann, Praxiskommentar zum ABGB samt Nebengesetzen, drugo izdanje, ORAC, Wien – u tomu 6. čiji su autori Apathy, Binder, Brauneder, Pfeil, Rebhani Resch, na stranici 618. nalazimo da davanje miraza direktno zavisi od toga da li je pre zaključenja braka ugovoreno davanje miraza. Ukoliko takav pravni posao nije zaključen, muž nema pravo naknadno (u toku braka) da ga traži.

uzmirazja, jutarnjeg poklona[40], zajednice dobara, uprave i uživanja sopstvenog imanja, reda nasleđivanja, ili na slučaj smrti određenog doživotnog uživanja imanja i udovičkog izdržavanja. Postoji još jedan institut koji podrazumeva bračnim ugovorom definisano materijalno davanje jednom od bračnih drugova (tačnije, supruzi), koga reguliše Austrijski građanski zakonik u paragrafu 1230. To je takozvana ''naknada za vernost'', koju čine dobra koja daje muž ili treće lice u korist mlade, radi povećanja njenog miraza. Supruga nema pravo na uživanje te imovine, osim ako nadživi svog muža - tada njoj pripada ta imovina. Ukoliko zakonski režim nije menjan voljom supružnika, zajednica dobara među supruzima važi kao pravilo samo za slučaj smrti.[41] Na bračno-imovinske ugovore primenjuju se opšti propisi Austrijskog građanskog zakonika o ugovorima, kao naprimer pravilo o opštoj poslovnoj sposobnosti, manama volje, pregovorima, uslovu, izmenama i prestanku ugovora. Vrste i forma ugovora (kojim se ugovara zajednica imovine) propisane su u delu zakonika koji reguliše ortakluk, odnosno koji se odnosi na ugovaranje zajednice dobara u privredne svrhe. Ukoliko su u privredne svrhe ortaci ugovorom

[40] U: Schwimann, Praxiskommentar zum ABGB samt Nebengesetzen, drugo izdanje, ORAC, Wien na strani 633. nalazimo da jutarnji poklon daje muž supruzi prvo jutro nakon dana u kome je brak zaključen, pod uslovom da je takvo davanje ugovoreno. U slučaju sumnje, ustanovljena je pretpostavka da je 3 godine nakon sklapanja braka – poklon dat.

[41] Opšti austrijski građanski zakonik, par. 1234.

obuhvatili celokupnu imovinu, pod njom se podrazumeva samo postojeća imovina. Obuhvatanje buduće imovine podrazumeva samo stečena, ne i nasleđena dobra.[42] Pošto su odredbe AGZ koje se odnose na imovinske odnose bračnih drugova dispozitivnog karaktera, stranke se opredeljuju za neki od različitih tipova ugovora, a neki teoretičari smatraju da one ne mogu da odstupe od zakonom predviđenih modela, jer zakon izričito ne predviđa mogućnost odstupanja od njih.[43] Dopušteno je da se bračno-imovinski ugovori docnije izmene. Izmenama ugovora ne smeju se povrediti interesi poverilaca.[44] Za režim bračne imovine važi pravilo da je dovoljna i volja jedne strane da bi se dotadašnji režim prekinuo.

U mađarsko pravo institut bračno-imovinskog ugovora ušao je na osnovu precedentnog prava, odnosno stavova Kurije (Vrhovnog suda). Zakonodavac ga je prihvatio i inkorporisao u Zakon o braku iz 1894. godine.[45] I predlog MGZ-a iz 1928. sadrži detaljne odredbe o ovoj vrsti pravnog posla, predvidevši da se zakonski režim odvojene imovine može izbeći ugovaranjem jedinstva imovine.

---

[42] Opširnije: Schwimann, ''Praxiskommentar zum ABGB samt Nebengesetzen'', Tom 6., ORAC, Wien, 1997.

[43] Vidi: Klang, Gschnitzer, ''Kommentar zum ABGB'', V tom, Staatsdruckerei, Wien, 1954, str. 679.

[44] Šire: Klang, Gschnitzer, ''Kommentar zum ABGB'', V tom, Staatsdruckerei, Wien, 1954, str. 707.

[45] Ovaj zakon ukinuo je instituciju takozvanog ''Hitber''-a, naknade za vernost, koja je u mađarsko pravo uvedena Werbecijevom kodifikacijom ''Ratione floridae virginitatis''. Naime, zaključenjem braka, na osnovu zakonskih propisa nastajala je imovinskopravna obligacija, koja je podrazumevala potraživanje žene u pravcu isplate novčanog iznosa određenog zakonom, po osnovu toga što za vreme trajanja braka nije prekoračila dužnost vernosti. Ova obligacija nastajala je u trenutku zaključenja braka, a dospevala prestankom braka. Šire o tome vidi kod: ''Szladits Károly, Grill Károly, Magyar magánjog - Családi jog, Budapest, 1940, str. 283.

Zakon, naravno, štiti zajedničku decu (čak i decu iz prethodnog braka), i definiše obavezu bračnih drugova da daju doprinos zajedničkom domaćinstvu. Zakonom o braku, porodici i starateljstvu iz 1952. godine, uspostavlja se sistem zajedničke imovine bračnih drugova koji počinje da važi ex lege, trenutkom zaključenja braka. Njegovo važenje imalo je karakter retroaktivnosti, te se ovaj režim odnosio i na one brakove koji su zaključeni pre donošenja ovog zakona, čime su poništeni oni imovinski odnosi supružnika koji su počivali na zakonskim ili ugovornim odredbama koje su ustanovile sistem posebne imovine bračnih drugova. Ovaj zakon zabranio je izmenu zakonskog režima putem bračno-imovinskih ugovora.

Izmenama i dopunama Zakona o braku iz 1986. godine ponovo se uvodi bračno-imovinski ugovor, kojim se može izbeći zakonski režim zajedničke imovine. Ovaj ugovor mogu zaključiti kako lica koja imaju nameru da zaključe brak, tako i bračni drugovi. Ove izmene definisale su da se zaključenjem braka stvara imovinska zajednica između bračnih drugova, tako da sve što supružnici u toku trajanja bračne zajednice steknu predstavlja nepodeljenu zajedničku imovinu, nezavisno od toga da li je ona stečena njihovim zajedničkim ili odvojenim doprinosom. Zajedničku imovinu čine i naknade na osnovu autorskih i pronalazačkih prava, kao i plodovi posebne imovine. U posebnu imovinu

spadaju, kako imovina koja je postojala pre zaključenja braka, tako i dobra stečena nasleđem, predmeti koji služe isključivo za ličnu upotrebu i imovina stečena na bazi vrednosti posebne imovine. Potencijalni budući bračni drugovi, kao i bračni drugovi, mogu međusobne imovinsko-pravne odnose za vreme trajanja bračne zajednice urediti ugovorom i na taj način odstupiti od odredaba zakona i saglasiti se koja imovina će biti predmet posebne, a koja zajedničke imovine.[46] U principu, putem bračno-imovinskih ugovora može se ostvariti potpuno razdvajanje imovine između bračnih drugova, ali moguće je i to, da ovim sporazumom bude predvidjeno potpuno spajanje imovine supružnika za vreme trajanja zajednice života, pa u tom slučaju i ona dobra koja su imala karakter posebne imovine, postaju zajednička imovina.[47] Najčešće se bračno-imovinski ugovor zaključuje radi delimičnog razdvajanja imovine. Unutar delimičnog razdvajanja imovine može da se desi da stranke uvrste u režim posebne imovine prihode nekih njihovih delatnosti, a da opredele prihode iz ostalih delatnosti u korist zajedničke imovine, za pokrivanje troškova zajedničkog života. Na primer, može se ugovoriti da plodovi iz posebne imovine, koja je po vrednosti značajna, budu

---

[46] Vidi: ''Családjog'' (Kiegészítve a vonatkozó kollégiumi állásfoglalásokkal és jogegységi határozatokkal), Novissima Kiadó, Budapest, 2001, par. 27., kao i Kőrös András, ''Házassági vagyonjogi szerződés'', K.K.Orac, 1997, str.

[47] Opširnije: Csiky Ottó, Filó Erika, ''Magyar család jog'', HVG ORAC, Budapest, 2001. str. 129. i 130., kao i Csiky Ottó, Filó Erika, ''Családjog I'', iz 1998. godine i ''Családjog II'', iz 1999, János Panonius Tudomány Egyetem AJK, Pécs,

isključivo posebna imovina, ili da predmet bračno-imovinskog ugovora obuhvati privredne delatnosti za vreme trajanja zajednice života, pojedine predmete imovine, ili naprimer, korišćenje stana. Dobit iz poslovanja trgovačkog društva u kome je jedan od bračnih drugova član, kao korist iz posebne imovine, predstavlja po odredbama Zakona o braku i porodici zajedničku imovinu bračnih drugova. To praktično može bračnog druga koji nije član društva učiniti suvlasnikom, srazmerno povećanju vrednosti udela člana. Budući da takav princip može voditi u sporove sa drugim članovima, bračnim ugovorom može se unapred raščistiti pitanje da li je imovina uložena u društvo zajednička ili posebna, ali i odrediti sudbina dobiti od te imovine.[48]

Važno je naglasiti da Zakon ne ograničava broj ugovora koji se mogu zaključiti pre, odnosno u toku braka.[49] U toku zajednice života, ugovor se može ne samo modifikovati, nego i raskinuti. Raskid bračno-imovinskog ugovora znači da bračni drugovi žele da ugovoreni režim ukinu sa povratnim dejstvom, od početka. U ovom slučaju se smatra da ugovor nije ni zaključen. A prekid ugovora znači da su supružnici saglasni da za budućnost više ne važe odredbe ugovora, nego da se od trenutka prekida ponovo ustanovljava zakonski režim.

---

[48] Detaljnije: Heinerné Barzó Timea, ''Magyar polgári jog – Családjog'', Novotni Kiadó, Miskolc 2002. str. 105.

[49] Vidi: Csiky, Filó, ''Magyar család jog'', str. 96.

Rusko pravo, kao i velika većina tranzicionih prava, sredinom devedesetih godina prošlog veka dobija institut bračno-imovinskih ugovora. Član 256. Građanskog kodeksa Ruske Federacije naznačuje da sistem zajedničke imovine predstavlja zakonski bračno - imovinski režim, ali da supružnici ugovorom mogu da uspostave drugačiji režim. Nakon toga, porodično zakonodavstvo preuzima šire regulisanje ovih pravnih poslova.[50] Bračno-imovinski ugovor, kao i u drugim pravima, zaključuju budući bračni drugovi, ili bračni drugovi, pre ili za vreme trajanja braka. Strogo je formalan, za punovažnost je neophodna notarijalna forma. Stranke se prilikom sporazumnog opredeljivanja uzajamnih imovinskih odnosa moraju pridržavati osnovnih načela porodičnog zakonodavstva, i ne mogu ugovarati klauzule koje jednog od bračnih drugova dovode u krajnje nepovoljan položaj u odnosu na drugog supružnika (naročito je zaštićeno pravo na izdržavanje radno nesposobnog bračnog druga), niti klauzule koje ih oslobađaju zakonskih obaveza prema izdržavanju zajedničke dece. Zabranjeno je inkorporisanje klauzula kojima se ograničava pravna ili poslovna sposobnost supružnika, kao i onih koje se odnose na lične neimovinske odnose bračnih drugova.

---

[50] Porodični zakonik Ruske Federacije iz 1995. godine u glavi 8., članovima od 40-44. podrobnije definiše sadržaj, formu i pravno dejstvo bračnih ugovora. – vidi: Antokolskaya, M.V. : "The 1995 Russian Family Code: A New Approach to The Regulation of Family Relations", Review of Central and East European Law, Volume 22, Number 6, 1996 , Martinus Nijhoff Publishers, an imprint of Bril.

Bračno-imovinske ugovore stranke mogu sklapati u više navrata. Njime bračni drugovi mogu odrediti neki drugi imovinski režim, umesto zakonskog, koji podrazumeva da je imovina koju supružnici steknu u toku braka - zajednička imovina. Slično našem pravu, posebnu imovinu čine stvari unete u brak, imovina stečena u toku braka besteretnim pravnim poslom (najčešće poklonom i nasleđem) kao i stvari za ličnu upotrebu. Budući da su načela slobode ugovaranja i ravnopravnosti stranaka ona načela kojima se stranke rukovode prilikom zaključivanja bračno-imovinskih ugovora, supružnici imaju pravo da široki spektar uzajamnih odnosa koji imaju imovinske efekte, regulišu u skladu sa uzajamnom saglasnošću volja. Tako se ovi ugovori mogu sklapati za njihovu postojeću, ali i buduću imovinu, celokupnu imovinu ili jedan njen deo, čak i za imovinu samo jednog od supružnika. Mogu se odnositi na dimenzioniranje obaveza u pogledu pokrivanja troškova zajedničkog domaćinstva, prava i obaveze bračnih drugova vezane za učešće u dohotku drugog supružnika, kao i na obavezu međusobnog izdržavanja.

Rusko pravo, dakle, kao i mađarsko, široko definiše mogućnosti stranaka saugovornica u bračno-imovinskim ugovorima, i afirmiše njihovu

primenu.[51] Slična je situacija i sa pravima drugih reformskih država.

U češkom pravu režim zajedničke imovine je zakonski imovinski režim. Ovu imovinu čini imovina stečena tokom braka, osim stvari stečenih besteretnim pravnim poslom, odnosno poklonom i nasleđem, kao i stvari namenjenih za ličnu upotrebu. Režim zajedničke imovine može se modifikovati ugovorom između bračnih drugova, uz punu slobodu ugovornih strana u opredeljivanju obima imovine koja će biti obuhvaćena tim pravnim poslom. Obavezna je notarijalna forma, a ako se ugovor odnosi i na neke nepokretnosti, mora biti registrovan u odgovarajućem javnom registru.[52]

Poljski Zakon o porodici i starateljstvu ''takođe dozvoljava široku autonomiju, stranke mogu overenim ugovorom, koji se može zaključiti i pre braka, proširiti, limitirati ili isključiti zajedničku imovinu.''[53]

Obiteljski zakon Hrvatske iz 1998. godine u članu 253. definisao je pravo bračnih drugova da bračnim ugovorom urede svoje odnose u pogledu bračne ''tečevine'', drugačije nego što je zakonom definisano. Prema članu 259. ovi su ugovori formalni, zaključuju se u pismenoj formi, uz overu potpisa ugovornih strana. Odnose se na postojeću ili buduću imovinu. Raspolaganja imovinom imaju

---

[51]Opširnije: Kovaček Stanić Gordana, ''Uporedno porodično pravo'', Univerzitet u Novom Sadu, Pravni fakultet, Novi Sad, str. 68. i 69.
[52] O ovome: Kovaček Stanić, str. 69.
[53] Ibidem. str. 70.

pravno dejstvo prema trećim licima jedino ukoliko su upisana u odgovarajuće registre.

I Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine uveo je institut bračnog ugovora u pravni poredak zemlje. U članu 258. navodi se da se bračnim ugovorom mogu urediti imovinskopravni odnosi bračnih partnera prilikom sklapanja braka, kao i tokom trajanja bračne zajednice. Za punovažnost kontrakta neophodno je da on bude zaključen u notarijalnoj formi, dakle, zakonodavac je radi zaštite bračnih drugova, ali i trećih lica, ustanovio načelo publiciteta kao ključno načelo kod ovih pravnih poslova. Bračni ugovor može u ime bračnog partnera kojem je oduzeta poslovna sposobnost sklopiti njegov staratelj sa odobrenjem organa starateljstva.[54] Zakon članom 260. isključuje mogućnost ugovaranja primene prava neke druge države na imovinskopravne odnose u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Za grčko pravo karakteristično je da bračnim sporazumom, odnosno bračno-imovinskim ugovorom supružnici mogu ugovoriti odstupanje od zakonskog sistema odvojenosti imovine, odnosno predvideti režim zajedničke imovine kao osnovu njihovih uzajamnih imovinskih odnosa. Ukoliko ne pribegnu izmeni zakonom predviđenog sistema, svaki bračni drug ostaje vlasnik svoje imovine, nezavisno od toga da li se radi o imovini stečenoj pre ili za

[54] Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, član 259.

vreme braka (valja napomenuti da je 1983. godine prestao da postoji mirazni režim, uz obavezu povraćaja svih do tada datih miraza suprugama, što je omogućilo funkcionisanja režima odvojenosti imovine). Supružnici samostalno upravljaju i raspolažu svojom imovinom. Notarijalna forma obavezna je za zaključivanje bračno-imovinskih ugovora. Ovi sporazumi ne mogu upućivati na običaje, ni na važeće strano pravo. Ono što je za instituciju bračno-imovinskih ugovora karakteristično, jeste da Grčki građanski zakonik dozvoljava samo izmenu već postojećeg ugovora, pri čemu bračni drugovi i prilikom izmene moraju ispoštovati zakonom predviđenu formu, dakle, ugovori se menjaju pred notarom, uz obaveznu prethodnu dozvolu suda.[55]

I Japanski građanski zakonik poznaje instituciju bračnog ugovora. On može biti zaključen samo pre ulaska u brak, i nakon toga više ne može izmenjen. Ukoliko su budući bračni drugovi zaključili ovaj pravni posao i njime odstupili od zakonskog imovinskog režima, takav kontrakt može imati dejstvo prema pravnim sledbenicima supružnika i prema trećim licima tek nakon sklapanja braka i samo ako je bračni ugovor upisan u javne knjige. Ako je strani državljanin ugovorio primenu zakonskog režima imovine svoje domovine, a on, nakon zaključenja braka stekne

[55] Šire: Sakoulas, Code civil Hellénique II edition, traduit par Mamopoulos Pierre, Athénes, 1981.

japansko državljanstvo, ili stekne stalno mesto boravka u Japanu, ugovor će proizvesti dejstvo prema pravnim sledbenicima i trećim licima ukoliko je najmanje godinu dana uveden u javne knjige.[56]

U zemljama anglosaksonskog prava, pre svega Engleskoj i Sjedinjenim američkim državama, bračno-imovinski ugovori su dozvoljeni, ali nisu uobičajeni. Sedamdesetih godina prošlog veka počela je nešto šira primena ove vrste pravnog posla, ali se praktično samo jedna vrsta ugovora uobičajila. To su takozvani ''sporazumi o razdvajanju,'' kojima bračni drugovi jedan drugog oslobađaju obaveze zajednice stanovanja, a kojim se često ugovaraju i druge klauzule, koje se najčešće odnose na obavezu izdržavanja, uzajamnog ili pojedinačnog. Pre donošenja takozvanih ''Zakona o imovini udatih žena''[57] (koji su u američkim državama donošeni u prvoj polovini devetnaestog veka, obezbeđujući udatim ženama pravo da budu vlasnice imovine i da tu imovinu prenose, da tuže i budu tužene, da imaju ugovornu sposobnost i da privređuju) bračni ugovori bili su uobičajeni među imućnim građanima, služeći za obezbeđivanje imovinskih prava udatih žena. Danas za ovim ugovorima posežu, pre svih, supružnici

---

[56] Japanski građanski zakonik, Carl Heymanns Verlag - Köln, Berlin, Bonn, München, 1985. godine paragrafi 756, 757. i 758, str. 137. kao i Humbert-Droz, W.: "Das Ehescheidungsrecht in Japan: die geltende Ordnung vor ihrem sozialgeschichtlichen Hintergrund" Köln, Germany, 1985.

[57] Opširnije: Pyle C. Ransford, ''Family Law'', Lawyers Cooperative Publishing, Albany, New York, 1994, str. 56.

koji na ovaj način žele da se pobrinu za decu iz prethodnog braka i imućni građani u želji da eliminišu imovinska prava drugog bračnog druga. Slobodu ugovaranja koju englesko i pravo SAD obezbeđuju, koriste mnogi imućni građani i radi opredeljivanja onakvih modela imovinskih odnosa između bračnih drugova, koji su po poreskim zakonima podložni manjim poreskim stopama. Primećen je i izvestan trend (kako u Engleskoj, tako u SAD) zaključivanja ''bračnih ugovora'', čiji je smisao potenciranje prava i obaveza supružnika za vreme braka, pre svega u pogledu brige o zajedničkom domaćinstvu i zajedničkoj deci. Dakle, ovakvi ''ugovori'' pre svega su deklarativni akti kojima bračni drugovi potvrđuju jedan drugom zajedničko opredeljenje za bračnu jednakost, a ne sporazumi čije bi sprovođenje bilo moguće prinudno izvršiti u sudskom postupku.[58]

Bračno-imovinski ugovori mogu se nakon prvog zaključivanja slobodno menjati ili raskidati i u Danskoj[59], Finskoj[60], Norveškoj[61], Španiji[62], Švedskoj[63], Hondurasu[64], Meksiku[65], Nikaragvi[66],

---

[58] Šire: Price, ''The Transmission of Wealth at Death in a Community Property Jurisdiction, Washington Law Revue br. 50., Washington D.C., 1975, str. 277-340; King, ''Cohabitation Handbook'', Berkeley, Los Angeles, 1975, str. 31-40; Weitzman, ''Legal Regulation of Marriage – Tradition and Change'', Californian Law Revue br. 62., 1974, str. 1169-1277; Martin A. Elizabeth, ''A Dictionary of Law'', Oxford University Press, Oxford, 2002.

[59] Danska: Zakon o pravnim posledicama braka, član 28.

[60] Finska: Zakon o braku, paragrafi 41-45.

[61] Norveška: Zakon o svojinskim odnosima između bračnih drugova, paragraf 21.

[62] Španija: Građanski zakonik, paragrafi 1315, 1318, 1321, 1322.

[63] Švedska: Zakon o braku, poglavlje 8. - Swedish legislation, "The Marriage code", (Äktenskapsbalken) SFS 1987:230, with subsequent amendments up to and including, SFS 2000:173, translation by the Swedish Government

[64] Honduras: Građanski zakonik, član 169.

Paragvaju[67], Tajvanu[68], a u nekim sistemima, za izmenu ili raskid ovakvih ugovora potrebna je dozvola suda ili nekog drugog državnog organa. U ovu grupu spadaju, naprimer: Belgija[69], Italija[70], Monako[71], Holandija[72], Filipini[73], Švajcarska[74]. U manjem broju sistema nije moguće izmeniti jednom ugovoreni bračno-imovinski ugovor. U tu grupu spada manji broj zemalja Latinske Amerike, kao što su: Brazil[75], Kolumbija[76], Dominikanska Republika[77], Venecuela[78], Salvador[79], kao i Portugal[80].

Na osnovu gore navedenog, možemo zaključiti da u velikoj većini modernih pravnih sistema ne postoji zabrana izmene zakonskog imovinskog režima za vreme braka, odnosno, dozvoljeno je zaključivanje bračno-imovinskih ugovora, a oni ugovori koji su zaključeni nakon sklapanja braka imaju isti pravni tretman kao i ugovori o imovinskom režimu zaključeni pre braka.

---

[65] Meksiko: Građanski zakonik, član 187. - Vargas, J. - "Mexico's Federal Civil Code and the Commercial Code", West/Thomson, 2005.
[66] Nikaragva: Građanski zakonik, član 153.
[67] Paragvaj: Zakon o građanskim pravima žena, od 26. VIII 1954.
[68] Tajvan: Građanski zakonik, paragraph 1004.
[69] Belgija: Građanski zakonik, novi članovi 1394. i 1395.
[70] Italija: Građanski zakonik, član 517. - The Italian civil code, translated by Mario Beltramo Giovanni E. Longo John Henry Merryman, 1969 Oceana Publications, INC. Dobbs Ferry, N.Y.
[71] Monako: Građanski zakonik, član 1243. stav 1.
[72] Holandija: Novi Građanski zakonik, član 118. i 119.
[73] Filipini: Građanski zakonik, član 191. stav 4.
[74] Švajcarska: Građanski zakonik, član 181. stav 2.
[75] Brazil: Građanski zakonik, član 256.
[76] Kolumbija: Građanski zakonik, članovi 1771, 1778. i 1779.
[77] Dominikanska Republika: Građanski zakonik
[78] Venecuela: Građanski zakonik, član 143. i 144.
[79] Salvador: Građanski zakonik, paragrafi 182-192.
[80] Portugal: Građanski zakonik, paragraf 1714.

BRAČNI IMOVINSKI UGOVOR U NAŠEM PRAVU

Srpski građanski zakonik iz 1844. u paragrafu 759. daje definiciju bračnog, odnosno bračno-imovinskog ugovora: ''Ugovor, koji bi između muža i žene, ili između ženika i neveste, u odnošaju na brak o imanju zaključen bio, zove se bračni ugovor''.[81] S obzirom da su odredbe zakonika u suštini preuzete iz Austrijskog građanskog zakonika, razumljivo je da je iz njega preuzeto i terminološko odredjenje imovinskih sporazuma bračnih drugova, koji su definisani kao ''bračni ugovor''.

Dakle, prema SGZ, supružnici su svoje imovinske odnose mogli sporazumno regulisati. Sloboda ugovaranja bila je ograničena, kako opštom odredbom vezanom za sve ugovore, sadržanom u paragrafu 13, po kojoj oni ne smeju biti protivni moralu i javnom poretku, tako i onim odredbama zakonika koje definišu da se bračnim ugovorom ne mogu izmeniti ili otkloniti prinudni propisi o ličnim odnosima supruga, da se ne može isključiti niti ograničiti muževljeva vlast, ukinuti ženina poslovna nesposobnost, ili ograničiti ili ukinuti muževljevo pravo da zastupa ženu.[82] Pored ovoga, paragraf 788. SGZ zabranjuje remećenje zakonskog

[81] Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju, Beograd, 1903.
[82] Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju, Beograd, 1903, paragraph 107.

dela dece, ali predviđa mogućnost ugovornog izjednačavanja prava muške i ženske dece.

Srpski građanski zakonik nije zahtevao posebnu formu za zaključivanje bračnih ugovora. Ovi ugovori bili su neformalni do stupanja na snagu Zakona o javnim beležnicima od 11.09.1930. godine koji je u članu 52. obavezao supružnike da bračne ugovore (kao i ostale ugovore bračnog prava) zaključe u formi javnobeležničke isprave, a u pokrajinama u kojima nije bilo javnih beležnika, ovi sporazumi sklapani su u formi isprave overene od strane suda. Ugovori su mogli biti menjani tokom braka, a prestajali su prestankom braka.[83]

Sloboda ugovaranja imovinskog režima bila je široko dimenzionirana, ali su zakonom predvidjeni tipovi režima, koji su se najčešće i ugovarali.[84] Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju poznaje sledeće bračne imovinske režime: mirazni režim, ''smesu'' dobara ili opštu imovinsku zajednicu (postoje sporovi u teoriji o pravnoj prirodi sistema koji nastaje na osnovu paragrafa 786 zakonika) i odvojenost imovine[85] (zakonski imovinski režim).

Mirazni režim zasnivao se na bračnom ugovoru. Dakle, muž nije imao pravo da zahteva od supruge miraz, kao deo imanja koji supruga, njeni

---

[83] Marković Lazar, ''Građansko pravo II – Porodično pravo'', Geca Kon, Beograd, 1920, str. 126.
[84] Vidi: Kovaček Stanić Gordana, ''Uporedno porodično pravo'', Univerzitet u Novom Sadu, Pravni fakultet, Novi Sad, 2002, str. 71.
[85] Vidi: Sudžum Rajko, ''Bračni imovinski režim u pravu Jugoslavije,'' doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 1979, str. 34.

roditelji, rođaci ili treća lica daju mužu da bi mu olakšali teret izdržavanja porodice[86], ukoliko obaveza davanja miraza nije izričito ugovorena ugovorom. Imovina data kao miraz može predstavljati celu imovinu supruge, ili jedan njen deo. Predmet miraza mogu biti pokretne ili nepokretne stvari, potraživanja i druga imovinska prava. Na miraznim dobrima muž je sticao pravo korišćenja, a pravo svojine samo izuzetno. Srpski građanski zakonik u paragrafu 766. izričito navodi da gotov novac i ostale potrošne stvari pripadaju mužu u svojinu, i on je njima mogao slobodno raspolagati. Na drugim dobrima muž je mogao steći svojinu samo ako je to bilo precizirano ugovorom.

Osnovni smisao i svrha miraza je ''da se upravljanjem i iskorišćavanjem miraznog dobra pribavljaju sredstva koja će za vreme trajanja braka olakšati mužu podmirivanje troškova bračne zajednice. Stoga postoji obaveza muža da u slučaju prestanka braka povrati miraz ženi, ili njenim naslednicima, ili onome ko je miraz dao ako ima pravo na povraćaj. Ukoliko je muž na miraznom dobru stekao pravo svojine, u obavezi je da isplati ženi odnosno davaocu miraza novčanu protivvrednost.''[87] SGZ je u paragrafu 776. predvideo zakonsku hipoteku na nepokretnostima u svojini muža, kao sredstvo obezbedjenja naknade za

---

[86] Opširnije: Bakić Vojislav, ''Porodično pravo'', Savremena administracija, Beograd, 1976, str. 28.
[87] Sudžum Rajko, ''Bračni imovinski režim u pravu Jugoslavije'', doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 1979, str. 35.

imovinu koja je putem ustanove miraza prešla u svojinu muža. U korist žene zakon je konstituisao i pravo prvenstva naplate potraživanja pre ostalih poverilaca.

Imovina žene koja nije data mužu kao deo miraza, odnosno imovina koja nije bila obuhvaćena bračnim ugovorom predstavljala je njeno zadržano (parafernalno) imanje. Ovom imovinom ona je slobodno raspolagala, dakle, ''na tim dobrima žena je imala pravo svojine što je uključivalo i pravo upravljanja i korišćenja.''[88] Zakonom je, međutim, ustanovljena pretpostavka da je žena poverila pravo upravljanja na parafernalnim dobrima, mužu, kao starešini kuće. Doduše, ona je supruga takvog prava u svakom trenutku mogla lišiti[89] i sama preuzeti upravu nad tim dobrima ili ovlastiti neko treće lice da preuzme upravu nad zadržanim imanjem.

I drugi režim - ''smese dobara'' po jednim, ili opšte imovinske zajednice, po drugim teoretičarima (domaća doktrina nije pronašla jedinstven odgovor na dilemu o pravnoj prirodi ovog režima) ustanovljava se zaključenjem bračno-imovinskog, odnosno, kako ga SGZ naziva - bračnog ugovora. Dileme o pravnoj prirodi ove ustanove posledice su nedovoljno jasnog određenja u SGZ, i zbog toga - različitih interpretacija paragrafa 786. Jedna grupa teoretičara smatra da se ovde

---

[88] Marković Lazar, ''Građansko pravo II – Porodično pravo'', Geca Kon, Beograd, 1920, str. 158.
[89] Ibidem.

radi o opštoj imovinskoj zajednici,[90] dakle, posebnom obliku svojine, a drugi zastupaju stanovište da se smesom ne ustanovljava poseban oblik svojine, već da se ovaj institut odnosi pre svega na način upravljanja (jedinstveno) imovinom oba supružnika.[91]

Ukoliko bračnim ugovorom supružnici nisu ustanovili ni jedan od pomenuta dva režima, važiće režim odvojenosti imovine kao zakonski imovinski režim prema SGZ po kome svaki bračni drug koristi, upravlja i raspolaže svojom imovinom, pri čemu postoji zakonska pretpostavka da je žena ovlastila muža da upravlja i koristi i njenu imovinu. Ovo pravo žena je mogla u svakom trenutku oduzeti mužu.[92]

U Vojvodini se do II svetskog rata na imovinske odnose bračnih drugova primenjivalo mađarsko pravo, odnosno Zakonski članak XXXI iz 1894. godine. Ovaj propis dozvoljavao je supružnicima zaključivanje bračno-imovinskih, odnosno bračnih ugovora. Bračni drugovi su ovim ugovorima mogli menjati, ili u potpunosti isključiti zakonski imovinski režim. Režim zajedničke tečevine bio je zakonski režim, izuzev za plemstvo i lica sa fakultetskim obrazovanjem koja su vršila lukrativan poziv, za koja je važio sistem odvojenosti imovina. Bračno-imovinskim

---

[90] Op. cit. Marković, str. 161.
[91] Šire: Sudžum, str. 35.
[92] Srpski građanski zakonik, par. 771.

ugovorom supružnici su mogli ugovoriti da u zajedničku tečevinu uđu i stvari stečene besteretnim pravnim poslom (koje po Zakonskom članku predstavljaju jedan od izuzetaka i spadaju u posebnu imovinu bračnog druga), ili da neke stvari izuzmu iz režima zajedničke tečevine. Sloboda ugovaranja je bila tolika, da su supružnici mogli ''privremeno ili uslovno isključiti primenu pravila o zajedničkoj imovini. Šta više, ustanovljenu zajednicu imovine stranke su mogle saglasnom voljom ukinuti u bilo koje vreme''[93]. Posebnu imovinu bračnih drugova (pored imovine stečene pre braka i imovine koju su supružnici stekli u toku braka nasleđem ili poklonom) mogla su činiti i ona imovinska prava koja su ugovorne strane definisale kao posebnu imovinu, u ugovoru zaključenom u formi javne isprave[94]. Ugovorom se moglo predvideti i da po prestanku braka ili bračne zajednice, imovina ne bude podeljena po jednakim kvotama (kako to Zakonski članak nalaže), već po nekim drugim proporcijama.[95]

Nakon balkanskih ratova, teritorije sa velikim brojem građana islamske veroispovesti pripojene su Srbiji. Uredbom koja je doneta 1914. godine regulisano je da će bračni odnosi muslimana u

---

[93] Opširnije: Salma Jožef, ''O bračno-imovinskom režimu u Vojvodini krajem XIX i početkom XX veka sa posebnim osvrtom na uređenje zajedničke imovine supružnika'', Glasnik Advokatske komore Vojvodine 12/1980, str. 34.

[94] Ibidem, str. 33. i 34.

[95] Vidi: Gams Andrija, ''Bračno i porodično imovinsko pravo'', Beograd, 1966, str. 17-18; Kovaček Stanić, str. 72; Sudžum, str. 37-38.

Kraljevini Srbiji biti uređeni po principima šerijatskog prava. Budući da je šerijatskim pravom dozvoljena poligamija, kao i jednostrani otkaz braka od strane muža, konsekventno je opredeljeno da je zakonski bračnoimovinski režim - režim odvojenosti imovina. Muž je imao obavezu izdržavanja svih svojih supruga i sve svoje dece. Žena je upravljala svojom odvojenom imovinom. Na ovakav način je supruga zaštićena od zloupotreba muža (koji i inače ima prevelika prava u bračnoj zajednici), tako da on nije imao pravo na ženinu imovinu ukoliko jednostrano otkaže brak, niti je mogao sredstvima jedne od svojih žena da izdržava druge supruge. Šerijatsko pravo ne poznaje institut miraza, ali poznaje ustanovu mehra, odnosno venčanog poklona. Ovaj poklon muž je uručivao ženi odmah nakon zaključenja braka. Mehr je institut koji je ustanovljen radi obezbeđenja egzistencijalne sigurnosti žene u slučaju razvoda braka, odnosno njegovog otkaza. Šerijatsko pravo poznaje i dozvoljava i zaključivanje bračnih ugovora između supružnika[96].

Naše porodično zakonodavstvo posle II svetskog rata (sve do donošenja Porodičnog zakona iz 2005.) nije dozvoljavalo zaključivanje bračno-imovinskih sporazuma, odnosno nije dozvoljavalo izmenu zakonskog imovinskog režima. Osnovni zakon o

[96] Opširnije: Gams, str. 16.

braku[97] u članu 12. predviđao je pravo bračnih drugova da među sobom sklapaju ugovore koji nisu protivni zakonu. Međutim, odredbe kojima je propisan bračni imovinski režim bile su imperativnog karaktera, i nisu ostavljale mogućnost zaključenja ugovora o imovinskom režimu između supružnika.

Zakon o braku i porodičnim odnosima Srbije[98] zadržao je gotovo identičan pristup. U članu 326. definisana je eksplicitna zabrana zaključenja bračno-imovinskih ugovora: ''Bračni drugovi mogu međusobno sklapati sve ugovore i njima zasnivati prava i obaveze. Oni ne mogu međusobno sklapati samo one ugovore kojima se menja imovinski režim utvrđen ovim zakonom, kao i ugovore kojima se unapred odriču prava koja im po ovom zakonu pripadaju (na primer na zakonsko izdržavanje, na udeo u zajedničkoj imovini i drugo).'' U tom smislu, ni jednostrana izjava jednog od bračnih ugovora da u slučaju razvoda braka neće tražiti svoj udeo u zajedničkoj imovini ne može da proizvede nikakvo pravno dejstvo.[99]

---

[97] Osnovni zakon o braku, Službeni list FNRJ 29/1946.

[98] Zakon o braku i porodičnim odnosima Srbije, Službeni glasnik 22/80, 22/93, 35/94 i 29/2001.

[99] U obrazloženju presude Vrhovnog suda Srbije, Rev. 512/02 od 28.11.2002. jasno je istaknut ovakav stav: ''Tuženi u reviziji smatra da tužilja ne samo da nema pravo na tekovinu po osnovu zajedničkog sticanja u zgradi (u tim delovima prvostepena presuda je ukinuta i vraćena prvostepenom sudu na ponovno suđenje), već da nema pravo ni na povraćaj svoje posebne imovine zato što je prilikom faktičkog raskida bračne zajednice izjavila da ništa iz te zajednice ne traži. Toj izjavi tuženi daje snagu vansudskog poravnanja. Ovi revizijski navodi su neosnovani jer jednostrana izjava nema karakter vansudskog poravnanja s obzirom da poravnanje u materijalno-pravnom smislu predstavlja dvostrani ugovor koji proizvodi određeno pravno dejstvo. No i kada bi tuženi prihvatio sadržinu jednostrane izjave tužilje i kada bi se uzelo da su stranke zaključile usmeni ugovor po kome se tužilja odriče svoje posebne imovine i zajednički stečene imovine takav ugovor ne bi proizvodio pravno dejstvo u smislu člana 326. stav 2. Zakona o braku i porodičnim odnosima. Naime, po toj odredbi bračni drugovi ne mogu međusobno

Dakle, Zakon o braku dozvoljavao je zaključivanje imovinskih ugovora između bračnih drugova, kao što su: ugovor o kupoprodaji, poklonu, punomoćstvu i slično. Dozvoljeno je i zaključivanje sporazuma koji se direktno odnose na upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom, čime se praktično isključuje članom 324. Zakona definisan načina upravljanja i raspolaganja (zajednički i sporazumno od strane oba bračna druga). Supružnici su mogli ugovoriti da samo jedan od njih upravlja i raspolaže zajedničkom imovinom - u celosti, ili jednom njenom delu.[100]Sudska praksa je stala na stanovište da nije neophodno da bračni drugovi formalno zaključe kontrakt da bi pravo upravljanja ili raspolaganja zajedničkom imovinom moglo pripasti jednom od njih, niti saglasnost supružnika mora biti izričito data. Dovoljno je da se iz konkludentne radnje bračnog druga koji to pravo ustupa može zaključiti da se slaže sa tim.[101] Pravo

---

sklapati one ugovore kojima se unapred odriču prava koja im po zakonu pripadaju (na zakonsko izdržavanje, na udeo u zajedničkoj imovini i drugo). Imajući u vidu sadržinu te odredbe to izjava tužilje da ne traži svoj udeo u zajednički stečenoj imovini ne bi proizvodila nikakvo pravno dejstvo. Sporazum po kome tužilja poklanja tuženom pokretne stvari koje predstavljaju predmet spora je morao biti jasan i izričit da bi proizvodio pravno dejstvo. S obzirom da između stranaka nije zaključen usmeni ugovor o poklonu posebne imovine tužilje to tuženi sporne pokretne stvari drži bez pravnog osnova pa je pravilno utvrđeno da one predstavljaju posebnu imovinu supruge i da tuženi na zahtev tužilje kao razvedenog bračnog druga po prestanku bračne zajednice te stvari drži bez pravnog osnova i mora da ih vrati vlasniku (član 37. Zakona o osnovama svojinsko-pravnih odnosa).

[100] Zakon o braku i porodičnim odnosima, član 325.

[101] U obrazloženju presude Vrhovnog suda Srbije, Rev. 5111/97 od 3.12.1997. ističe se da se na osnovu ponašanja jednog supružnika, nakon zaključenja pravnog posla kojim se raspolaže zajedničkom imovinom može doneti zaključak da je data saglasnost za raspolaganje zajedničkom imovinom:''Prema utvrđenom činjeničnom stanju suprug tužilje sada pok. P.S. je kao zemljišnoknjižni vlasnik pismenim ugovorom od 17.4.1992. godine a na kome su potpisi ugovornih strana overeni pred sudom, poklonio kćerki R.M. pravnoj prethodnici tužene stan u Požarevcu u ul. Zelengorska br. 31/11. Predmetni stan je predstavljao zajedničku imovinu tužilje i sada pokojnog P.S. koji su ga zajednički otkupili, a tužilja se saglasila da se stan pokloni njihovoj bolesnoj kćerki R.M. Na utvrđeno činjenično stanje pravilno je

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ НОВИ САД

raspolaganja može da se ustupi i usmenim dogovorom supružnika.[102]

Bračni drugovi mogli su se sporazumeti i o deobi zajedničke imovine, pri čemu jedan od načina deobe može biti i ''određivanje udela u zajedničkoj imovini, tako da bračni drugovi postanu suvlasnici na određenim delovima.''[103] Međutim, nijedan od ovih ugovora, pa ni sporazum o deobi zajedničke imovine nije omogućavao izmenu zakonskog imovinskog režima. Deoba, koju su supružnici mogli ugovoriti i sprovesti neograničen broj puta u toku trajanja bračne zajednice, imala je dejstvo samo u odnosu na imovinu stečenu pre zaključenja sporazuma o deobi, ne i ubuduće. Dobra koja su bračni drugovi nakon deobe sticali, takođe podležu zakonskom režimu zajedničke imovine.

---

primenjeno materijalno pravo kada je tužbeni zahtev tužilje za utvrđenje ništavosti ugovora o poklonu kao neosnovan odbijen. Za takvu odluku nižestepeni sudovi su dali valjane razloge koje prihvata i revizijski sud. Na osnovu ponašanja tužilje nakon zaključenja spornog ugovora pravilno su nižestepeni sudovi zaključili da se tužilja saglasila se raspolaganjem zajedničkom imovinom od strane drugog bračnog druga i da iz tog razloga takvo raspolaganje ne može se sa uspehom pobijati. Iz navedenih razloga neosnovano se u reviziji tužilje ukazuje na pogrešnu primenu materijalnog prava. Na osnovu navedenog primenom čl. 393. Zakona o parničnom postupku revizija tužilje je kao neosnovana odbijena.

[102] Tako, Vrhovni sud Srbije,u presudi pod oznakom Rev. 944/94 od 30.3.1994. ističe sledeće: ''Prema saglasnom utvrđenju sudova, prvooptuženi je po usmenom dogovoru sa tužiljom kao bračnim drugom i sa njenim znanjem spornim i obostrano u celini izvršenim ugovorima, poklonio drugo i treće tuženoj sporne nepokretnosti. Poklonjene nepokretnosti su inače zajednička imovina tužilje i prvotuženog kao bračnih drugova, a u zemljišnim knjigama su bile upisane kao svojina prvotuženog. Pri takvim okolnostima sudovi su zakonito postupili kada su na napred izloženi način odbili deo zahteva tužiljine tužbe. Postupajući na izloženi način, prvotuženi je spornim nepokretnostima kao njegovom i tužiljinom zajedničkom imovinom iz čl. 321.st.1. Zakona o braku i porodičnim odnosima, raspolagao u smislu odredaba čl. 324. istog zakona, zajednički I sporazumno sa tužiljom kao bračnim drugom. Za punovažnost takvog raspolaganja dovoljan je, kao pravilo, njihov sporazum (dogovor) o tome, jer nijednom odredbom navedenog zakona nije propisana pismena forma za takve sporazume bračnih drugova, niti se takvim sporazumima vrši promet, a što bi u slučaju nepokretnosti zahtevalo pismenu formu. Sledom toga, sporno raspolaganje spornim nepokretnostima od strane prvotuženog, zakonito je. Stoga tužilja neosnovano zahteva da se utvrdi da su prema njoj nevažeći (ništavni) sporni ugovori kojima je to raspolaganje izvršeno i da se na osnovu takvog utvrđenja, utvrdi njeno suvlasništvo u jednoj polovini na spornim nepokretnostima prema drugo i treće tuženoj.''

[103] Kovaček Stanić, str. 72 i 73.

Tek novi Porodični zakon Republike Srbije iz 2005. (Službeni glasnik Republike Srbije broj 18 od 24. februara 2005) vraća institut bračnog ugovora u naše pozitivno zakonodavstvo, ali zadržava i one odredbe kojima se predviđalo pravo supružnika da, u okviru zakonskog režima zajedničke imovine, urede svoje imovinske odnose.

Član 188. ovog zakona definiše da ''supružnici odnosno budući supružnici mogu svoje imovinske odnose na postojećoj ili budućoj imovini urediti ugovorom (bračni ugovor)''. I ovaj zakon zadržava zakonski režim zajedničke imovine, kao i zaključivanje sporazuma na osnovu kojih će jedan od bračnih ugovora upravljati i raspolagati zajedničkom imovinom ili nekim njenim delovima,[104] čime se isključuje zakonom definisano, zajedničko i sporazumno raspolaganje. Opštom odredbom zakona, član 196. definisano je i sledeće: ''na imovinske odnose supružnika, vanbračnih partnera, deteta i roditelja te članova porodične zajednice koji nisu uređeni ovim zakonom, primenjuju se odredbe zakone kojim se uređuju svojinskopravni odnosi i zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi'', što znači da supružnici i dalje mogu uzajamno da zaključuju čitav niz pravnih poslova. Deoba zajedničke imovine i po novom zakonu može se vršiti, kako za vreme trajanja braka, tako i posle njegovor

[104] Porodični zakon, član 189.

prestanka,[105] pri čemu se ona odnosi isključivo na imovinu stečenu do trenutka zaključivanja sporazuma o deobi.

Porodični zakon, međutim, po prvi put posle više od šezdeset godina ustanovljava pravo bračnih drugova i budućih bračnih drugova da izmene zakonski režim zajedničke imovine, i zaključe pravne poslove kojima će i pro futuro urediti svoje imovinske odnose na postojećoj, ali i na budućoj imovini. Bračni ugovor omogućava budućim i aktuelnim bračnim drugovima da ugovore režim odvojenosti imovine, odnosno da urede svoje odnose u skladu sa načelom slobode ugovaranja, bez dotadašnjim zakonima definisanih ograničenja. Uvođenjem ovog instituta prevaziđena je rigidna zabrana izmene zakonskog imovinskog režima ''koja više ne odgovara ekonomskim uslovima tržišne privrede''.[106] Porodični zakon, međutim veoma šturo reguliše materiju bračnog ugovora. Zakonodavac, nažalost, nije definisao mehanizme zaštite ekonomski slabijeg bračnog druga prilikom zaključenja ovog pravnog posla odnosno, nije predvideo pravo sudije da prilikom sklapanja ugovora ceni odredbe bračnog kontrakta sa stanovišta pravnih posledica koje on proizvodi. Jedina obaveza postupajućeg sudije je da upozori stranke da zaključenjem bračnog ugovora među njima

[105] Ibidem, čl. 178.
[106] Porodični zakon, Predgovor dr Marija Draškić, JP ''Sl. glasnik'', 2005, str. 19.

prestaje da važi zakonski imovinski režim zajedničke imovine.[107]

U našem pravnom sistemu i nakon uvođenja bračnih ugovora u pozitivno zakonodavstvo, ostao je da postoji i da se primenjuje institut sporazuma o deobi zajedničke imovine. Iako su njegovi efekti na prvi pogled slični efektima koji se postižu zaključenjem bračnog imovinskog ugovora (podela dobara koja na osnovu zakona imaju karakter zajedničke imovine), brojne su razlike između ove dve ustanove: bračni ugovor se može zaključiti i pre i za vreme trajanja braka, a sporazum o deobi samo u toku trajanja braka, odnosno povodom njegovog razvoda; bračni kontrakt može imati dejstvo i u odnosu na imovinu koju će bračni drugovi steći nakon zaključenja ovog pravnog posla, dok se deobni sporazum odnosi samo na već stečenu imovinu; potonji može regulisati samo sudbinu one imovine koja je zajednička (a takav status ima na osnovu zakona), dok bračni ugovor može obuhvatiti mnogo šire imovinskopravne posledice bračne zajednice (može se odnositi isključivo na pravni status posebne imovine bračnih drugova); po završetku deobe, zakonski

[107] Opširnije: Cvejić-Jančić Olga, ''Reforma porodičnog prava Srbije'', Glasnik Advokatske komore Vojvodine, knjiga 66, Novi Sad, 2006, str. 24. i 25. – ''Pitanje je i kako obezbediti zaštitu slabije strane koja bi, radi stupanja u brak pristala, na primer, i na zaključenje ugovora koji je za nju nepovoljan, zatim da li se dozvoljava ugovaranje miraza (zakon kaže da oni mogu da uređuju odnose na sadašnjoj i budućoj imovini) i čitav niz drugih pitanja iskrsava iz ovako šture i nedovoljno razrađene odredbe o bračnom ugovoru. Npr. da li je moguće zaključiti bračni ugovor kojim se isključuje zajednička imovina i ukoliko je samo jedan supružnik zaposlen? Kakav je imovinski položaj drugog supružnika u tom slučaju, jer će on svojim radom u domaćinstvu i staranjem o deci obezbediti određene uslove za uspešnu karijeru drugog supružnika, bez ikakve imovinske sigurnosti u takvom braku.''

imovinski režim nastavlja da teče, dok bračni ugovori mogu u potpunosti da isključe ovaj režim, i da uspostave režim odvojenosti imovina supružnika.

SLOBODA UGOVARANJA U BRAČNOM PRAVU

Sloboda ugovaranja predstavlja načelo koje podrazumeva da su ugovorne strane slobodne da se opredele da li će zaključiti neki ugovor, da su slobodne da izaberu lice sa kojim će ga sklopiti i da imaju pravo da, zajedno sa drugim ugovornikom, odrede sadržaj zaključenog pravnog posla. Sporazumno se opredeljuje i forma ugovora (osim ukoliko se radi o formalnim ugovorima), eventualne modifikacije međusobnih prava i obaveza, kao i prestanak pravnog posla. Ugovorne strane, dakle, saglasnošću volja slobodno uređuju svoje ugovorne odnose. Sloboda ugovaranja je široko postavljena, ali nije ni apsolutna ni neograničena.

Ograničenja slobode ugovaranja kod bračnoimovinskih ugovora možemo podeliti na opšta ograničenja, koja su karakteristična za ugovore uopšte, i posebna, koja proističu iz prirode ovih pravnih poslova, kao i društvenog interesa za očuvanje braka i zaštitu dece rodjene u njemu.

Opšte ograničenje znači da je sloboda ugovaranja limitirana obavezom poštovanja prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja.[108] Code civil u članu 6. precizira da je javni poredak (l' ordre public) opšta granica

[108] Vidi član 10. Zakona o obligacionim odnosima.

preko koje volja nije mogla delovati. U našoj teoriji dominantan je stav da javni poredak ''predstavlja skup institucija i određenih pravila putem kojih se u prvom redu štite opšti interesi jednog društva u određenom periodu vremena, a koji se po pravilu izražavaju kroz imperativne propise koje pojedinci u svojim odnosima moraju poštovati.''[109] Radi se, dakle, o institutu kojim se štite osnovni principi na kojima počiva društvo, pri čemu su ti principi uglavnom definisani imperativnim odredbama pozitivnog zakonodavstva. Odredbe Francuskog građanskog zakonika o javnom poretku preuzimale su i druge kodifikacije, a srećemo ih i u Zakoniku građanskom za knjaževstvo Srbiju iz 1844. godine - «Volja i naredba čovečija zastupa zakon, a zakon naknađa volju i naredbu čovečiju. No u onome što se tiče javnoga poretka i blagonaravlja ne može se ništa izmeniti voljom ili ugovorom». Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru iz 1888. (član 513) kaže da «Ugovor koji bi se uglavio o nečem što nije moguće ispuniti: O kakvoj stvari koja nije u trgovini i ljuckom saobraćaju, ili o djelu koje je zabranjeno zakonom, ili je protivno poštenju i blagonaravlju, ugovor je takvi posve ništav.»

U nemačkom građanskom zakoniku paragraf 138. sve ugovore koji su protivni dobrim običajima (Gutte Sitten) oglašava ništavim. Dobri običaji

[109] Šire: Perović dr Slobodan, Obligaciono pravo I, Novinska ustanova Službeni list SFRJ, Beograd, 1973, str. 97. i 98.

predstavljaju norme moralnog karaktera[110], koje ne podrazumevaju pravnu sankciju, nego su duboko ukorenjene u svesti jedne sredine. Mnogi autori[111] definišu dobre običaje samo kao jedan aspekt pravnog poretka. Ova kodifikacija proširila je broj razloga zbog kojih sloboda ugovaranja bračnih ugovora može biti ograničena. Imovinski odnosi supružnika ne mogu se sporazumno urediti putem upućivanja na pravila koja više ne važe, ili na pravila inostranog prava. Razlog uvođenja odredbe o zabrani ugovaranja primene stranog prava na bračno-imovinske odnose je zaštita bračnih drugova. Bračno-imovinski ugovor mogao bi predvideti primenu nekog prava koje je za jednog ili oba supružnika mnogo nepovoljnije nego njihovo nacionalno zakonodavstvo. Pored toga, svako pravo je podložno promeni, tako da bi promena ugovorenog prava mogla biti nepoznata bračnim drugovima, što bi po njih moglo imati negativne posledice. Autonomija ugovaranja limitirana je i u pogledu ugovaranja onih klauzula, kojima bračni drugovi unutar odredaba bračnog ugovora ugovaraju i obaveze trećih lica.[112] Austrijski građanski zakonik u paragrafu 879. pravilom da je «ugovor, koji se ogrešuje o neku zakonsku zabranu ili o

---

[110] Uzajamnu vezu dobrih običaja i morala opširnije je elaborirao Cigoj dr Stojan u ''Obligacijsko pravo'', Splošni del, Ljubljana, 1962, str. 77.

[111] Naprimer: Mazeaud, Leçons de droit civil, t. II, Obligations, Théorie générale, Biens, Droit de propriété et ses démembrements, Paris, 1962, str. 94.

[112] Jauernig, Schlechtriem, Sturner, Teichmann, Vollkommer, BGB, 8. Auflage, C.H.Beck, München, 1997, str. 1246.

blagonaravlje, ništav»[113], ograničava ugovorne strane da svoje odnose regulišu u granicama prinudnih propisa i morala. Nemački i Austrijski građanski zakonici ne pominju institut javnog poretka. Italijanski građanski zakonik (član 1322.) definiše da «stranke mogu slobodno određivati sadržinu ugovora u granicama određenim zakonom. Švajcarski zakonik o obligacijama u članu 19. omeđio je ugovorne strane obavezom poštovanja propisa prinudnog karaktera, dobrih običaja, javnog poretka i pravila vezanih za ličnost.

Posebna ograničenja kod zaključivanja imovinskih ugovora između bračnih drugova odnose se na činjenicu da su porodični odnosi dominantno regulisani normama imperativnog karaktera, dakle, da je državna prisila mnogo prisutnija nego kod obligacionih odnosa, pa su subjekti porodičnih odnosa u velikoj meri limitirani u disponiranju svojom voljom prilikom uzajamnog zaključivanja pravnih poslova. Dakle, ''pojmovi i principi koji se koriste, pre svega u obligacionom pravu, ne mogu se u potpunosti preneti u porodično pravo. Prenošenje u porodično pravo pojmova i pravila obligacionog prava kada je to moguće i potrebno ne dešava se praktično nikada bez određene promene, alternacije. To se dešava zbog činjenice da obligaciona pravila služe regulisanju odnosa

[113] Vidi: Austrijski građanski zakonik, prevod. Aranđelović dr Dragoljub, Grafičko preduzeće "Prosveta", Beograd, 1921, str. 240.

između lica koja su strana jedna drugom, dok su u porodičnom pravu vezana ličnim vezama i interesima. Tako su za ugovor u obligacionom pravu nevažne neke lične osobine ugovornih strana, što je s druge strane vrlo bitno u ugovorima porodičnog prava.''[114]

Bračni drugovi ne mogu zaključiti između sebe ugovor koji je protivan prirodi njihovih ličnih i imovinskih odnosa, odnosno prirodi braka. Tako u teoriji nailazimo na stanovište da bračni drugovi ne mogu zaključiti ugovor o doživotnom izdržavanju, jer iz prirode braka, ali i kogentnih odredbi kako našeg pozitivnog, tako i uporednog prava proizlazi jasna zakonska obaveza izdržavanja između bračnih drugova (ukoliko je jedan od njih nesposoban za rad ili neobezbeđen).[115] Čak se i sudska praksa najčešće opredeljivala za stanovište da je ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen između bračnih drugova zapravo nedopušten i protivan suštini braka.[116] Suprotno navedenom, vredna su pažnje i stanovišta koja govore o tome da ovakva zabrana dovodi u neravnopravan položaj supružnike poverioca izdržavanja u odnosu na svako drugo lice koje bi sa njim zaključilo ugovor. Svaki drugi ugovornik imao bi pravo da stekne svojinu na imovini korisnika izdržavanja, a takvo pravo bračni drug, zbog zabrane zaključenja ovog

---

[114] Ponjavić dr Zoran, ''Ugovori kojima se uređuju lični odnosi u porodičnom pravu'', Beograd, Pravni život, br. 9/1998, str. 669.
[115] Tako :Mladenović dr Marko, Porodično pravo, IP ''Zavet '', Beograd, 1995. str. 186.
[116] Vidi: Vrhovni sud Srbije, GŽ.92/64.

pravnog posla, ne bi mogao da ostvari. U prilog dopuštenosti zaključivanja ovog ugovora govori i činjenica da kod zakonom predviđenog prava na izdržavanje od strane bračnog druga, takvo pravo uživaju oni supružnici koji nemaju sredstava za život, a nesposobni su za rad ili nezaposleni.[117] Ugovorom o doživotnom izdržavanju obezbeđuje se nega i izdržavanje licima koja poseduju imovinska sredstva koja se prenose u svojinu davaoca izdržavanja, po pravilu, nakon smrti primaoca.[118] Dakle, taj ugovor se često i zaključuje sa primaocima izdržavanja koja imaju dovoljno sredstava za život. Ovi argumenti, ali i činjenica da Zakon o braku i porodičnim odnosima nije isključivao mogućnost da ugovor o doživotnom izdržavanju bude zaključen i između bračnih drugova (a ni Porodični zakon to ne zabranjuje), doveli su do toga da se, vremenom, sudska praksa opredelila u pravcu odbijanja poništavanja ovakvih pravnih poslova.[119]

---

[117] Obaveza supružnika da izdržava bračnog druga koji je neobezbeđen prioritetnija je nego obaveza drugih krvnih srodnika prema ugroženom licu. Tako, Okružni sud u Beogradu u presudi Gž. 12386/95 od 26.01.1996. navodi: ''Odlučujući o zahtevu tužilje za izdržavanje prvostepeni sud je stavom II pobijane presude obavezao tuženog da na ime svog doprinosa za izdržavanje tužilje plaće 30% od svoje penzije, počev od 1.8.1993. godine, pa nadalje. Neosnovani su navodi u žalbi tuženog da je prvostepena presuda u ovom delu nepravilna, te da je sud neosnovano smatrao tužilju bolesnom i nesposobnom za rad, jer su deca stranaka, posebno sin, veoma dobro situirani, da pomažu majku i da su oca potpuno odbacili, da s njim ne kontaktiraju, da tuženi živi sam i da sa svojom penzijom jedva uspeva da preživi. Po nalaženju ovog suda, kod ocene pitanja da li bračni drug koji traži izdržavanje ima dovoljno sredstava da preživi ne mogu se uzimati u obzir prihodi tog bračnog druga od pomoći dece, i neobezbeđenim bračnim drugom se ne može smatrati samo onaj koji zbog nesposobnosti za rad, nezaposlenosti i nedostatka bilo kakve imovine nema nikakvih sredstava za život, već i onaj koji ima prihode, ali ti prihodi nisu dovoljni da bi podmirili osnovne životne potrebe, što je ovde slučaj. Pored toga, obaveza izdržavanja bračnog druga koji je neobezbeđen prioritetna je u odnosu na obavezu izdržavanja krvnih srodnika, odnosno dece.''

[118] Opširnije: Sudžum mr Rajko, Bračni imovinski režim u pravu Jugoslavije, Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet, Beograd, 1979, str. 319 – 327.

[119] Takav stav nalazimo u obrazloženju presude Okružnog suda u Zrenjaninu, Gž. 975/98 od 30.4.1999:''U konkretnom slučaju, tužena je sa svojim bračnim drugom sada pokojnikom zaključila

Lica koja su u bračnoj vezi moraju, dakle, pri preduzimanju pravnih poslova voditi računa o svojim, na zakonu zasnovanim, supružanskim pravima i dužnostima, jer sama činjenica da između tih lica postoje lični i imovinski odnosi koje oni ne mogu menjati svojom voljom predstavlja ozbiljno ograničenje slobode ugovaranja.[120] Ovakvo ograničenje je u društvenom interesu, ali postoji pre svega da bi se, ekonomski slabiji supružnik zaštitio od iskorišćavanja od strane nesavesnog bračnog druga.

Na osnovu svega navedenog, može se zaključiti da je alteracija, odnosno prilagođavanje (modifikacija) kod ovakvih pravnih poslova neophodna, jer ''bez odstranjivanja svega što je u suprotnosti sa bračnim pravom, ugovor između supruga ne bi bio punovažan, jer bi se suprotstavljao prirodi braka i bračnih odnosa.''[121]

Treba, svakako, podvući razliku između ugovora kojima se raspolaže zajedničkom, i ugovora kojima se raspolaže posebnom imovinom. Prirodno je da za

---

ugovor o doživotnom izdržavanju, kojim se kao davalac izdržavanja obavezala da će ga doživotno izdržavati, a on joj je, kao primalac izdržavanja, preneo u svojinu kuću upisanu u zemljišne knjige. Ovaj ugovor, po svojoj sadržini i cilju kome služi, ne predstavlja ugovor koji bi, u smislu člana 326. Zakona o braku i porodičnim odnosima, bio isključen u imovinskim odnosima bračnih drugova. Iako su bračni drugovi dužni da se međusobno pomažu i uzajamno izdržavaju, ne može se isključiti mogućnost da se obaveza izdržavanja precizira i pojača ugovorom o doživotnom izdržavanju. Ovo zbog toga što sticanje i gubitak prava na izdržavanje između bračnih drugova zavisi od određenih okolnosti za vreme trajanja braka ili posle njegovog razvoda, a pravo na izdržavanje po osnovu ugovora o doživotnom izdržavanju od tih okolnosti ne zavisi. Ugovor je ništav ako je protivan prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima (član 103. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima). U ovom slučaju ni jedan od tih razloga ne stoji, pa je prvostepeni sud pravilno odlučio kada je tužbeni zahtev za poništaj ugovora odbio.''

[120] Janjić-Komar dr Marina, Korać dr Radoje, Ponjavić dr Zoran, Porodično pravo, Nomos, Beograd, 1999, str. 372.

[121] Sudžum dr Rajko, Imovinski odnosi bračnih drugova, Institut za socijalnu politiku, Beograd, 1982, str. 283.

ovu drugu vrstu ugovora važe uglavnom opšta pravila građanskog prava.

Naše pozitivno zakonodavstvo do donošenja Porodičnog zakona Republike Srbije 2005. godine nije dozvoljavalo izmenu bračnog imovinskog režima putem ugovora. Zakon o braku i porodičnim odnosima iz 1980. godine praktično je zadržao odredbe Osnovnog zakona o braku iz 1946., koje predviđaju pravo bračnih drugova da među sobom zaključuju ugovore koji nisu protivni zakonu, ali su odredbe o imovinskom režimu bile i ostale imperativnog karaktera, bez mogućnosti sporazumne promene istih. U članu 326. Zakona o braku i porodičnim odnosima definisano je da: ''Bračni drugovi mogu međusobno sklapati sve ugovore i njima zasnivati prava i obaveze. Oni ne mogu međusobno sklapati samo one ugovore kojima se menja imovinski režim utvrđen ovim zakonom, kao i ugovore kojima se unapred odriču prava koja im po ovom zakonu pripadaju (na primer na zakonsko izdržavanje, na udeo u zajedničkoj imovini i drugo).''

Porodični zakon vratio je institut bračnog ugovora u domaće zakonodavstvo, odnosno, proširio je slobodu ugovaranja bračnih ugovora i na mogućnost izmene zakonskog režima zajedničke imovine. Supružnici mogu svoje imovinske odnose na postojećoj i budućoj imovini urediti ugovorom,[122] dakle, za razliku od prethodnog perioda, kada je

[122] Porodični zakon, član 188.

deobom bilo moguće zajedničku imovinu pretvoriti u posebnu imovinu bračnih drugova, ali se sporazum odnosio samo na već stečenu imovinu, bračnim ugovorom se opredeljuje kako sudbina već postojeće, tako i sudbina njihove buduće imovine.

Ovaj zakon u članu 189. navodi i ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, kao i ugovor o poklonu (član 190.) kao pravne poslove koje supružnici mogu zaključivati. Bračni drugovi, dakle, imaju pravo da zaključe ugovor na osnovu koga će jedan od njih upravljati i raspolagati celokupnom zajedničkom imovinom ili nekim njenim delovima. Sporazum se može odnositi samo na upravljanje ili samo na raspolaganje, ili samo na pojedine poslove upravljanja i raspolaganja. Upravljanje, prema stavu 3. člana 189. obuhvata i raspolaganje u okviru redovnog poslovanja, osim ako nije drugačije ugovoreno. Ukoliko se ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom odnosi na nepokretnosti, primenjuje se načelo publiciteta pretočeno u odredbu Porodičnog zakona koja obavezuje ugovorne strane da izvrše upis ovakvog pravnog posla u javni registar prava na nepokretnostima.

Zakon u odredbi koja se odnosi na ugovor o poklonu definiše da se, ukoliko brak prestane razvodom ili poništenjem, uobičajeni pokloni koje su supružnici učinili jedan drugome u toku trajanja zajedničkog života ne vraćaju, odnosno,

dolazi do povraćaja onih poklona čija je vrednost nesrazmerno velika u odnosu na vrednost zajedničke imovine , a bračni drugovi su ih učinili jedan drugom u toku trajanja zajedničkog života u braku. Ukoliko bi zahtev za povraćaj poklona predstavljao očiglednu nepravdu za drugog supružnika, bračni drug koji zahteva povraćaj, nema pravo na njega. Pokloni se vraćaju prema stanju u kome su se nalazili u trenutku prestanka zajedničkog života u braku.[123]

U Porodičnom zakonu nalazimo članove kojima se definiše pravo bračnih drugova da zaključe bračni ugovor, ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom, kao i ugovor o poklonu. Međutim, supružnici međusobno mogu zaključivati mnogobrojne imenovane i neimenovane ugovore na osnovu opštih pravila građanskog prava. Princip slobode ugovaranja odnosi se, uz izvesna, već navedena ograničenja (obaveza alteracije ugovora) i na bračne drugove. Ugovori navedeni u Porodičnom zakonu bili su predmet posebne pažnje zakonodavca zbog toga, što predstavljaju izuzetak od zakonskog režima zajedničke imovine, odnosno izuzetak od principa po kome ''zajedničkom imovinom supružnici upravljaju i raspolažu zajednički i sporazumno.''[124] Ugovor o poklonu unet je u zakon kako zbog toga što je to, bez ikakve dileme, najčešći pravni posao među bračnim drugovima, tako

[123] Porodični zakon RS, član 190.
[124] Ibidem, član 174.

i zbog toga što ovaj institut nije bio sadržan u posebnom delu Zakona o obligacionim odnosima, pa su se u odnosu na njega primenjivala pravna pravila iz paragrafa 561. Srpskog građanskog zakonika koji se primenjivao shodno Zakonu o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6. aprila 1941, i za vreme neprijateljske okupacije.

Na osnovu opštih pravila građanskog prava bračni drugovi mogu zaključivati veliki broj pravnih poslova, a na osnovu istih tih pravila (definisanih članom 106. Zakona o obligacionim odnosima) moguća je i konverzija ugovora, odnosno pretvaranje ništavog u valjani kontrakt. Ukoliko ugovor koji je ništav (usled toga što je protivan prinudnim propisima, javnom poretku ili dobrim običajima) ispunjava uslove za punovažnost nekog drugog kontrakta, među ugovornim stranama važiće ovaj drugi pravni posao. Preduslov za to je da bi važenje drugog ugovora bilo u saglasnosti sa ciljem koji su saugovornici imali u vidu kada su ugovor zaključili, i ako se može smatrati da bi oni upravo i sklopili taj pravni posao da su znali za ništavost svog kontrakta. Moguće je zamisliti čitav niz situacija u kojima bi supružnici mislili da zaključuju bračni ugovor, a u suštini sklapaju neki drugi pravni posao. Ukoliko bi, naprimer, jedan od bračnih drugova rešio da postane taksista, a drugi supružnik se saglasio da ta delatnost treba da bude obavljana automobilom koji

je deo njihove zajedničke imovine, čitav niz administrativnih razloga mogao bi ih navesti na to da se sporazumeju da vlasništvo nad vozilom prenesu na onog bračnog druga, kome će automobil postati osnovno sredstvo privređivanja. Supružnici bi mogli posegnuti za institucijom bračnog ugovora kao sredstvom za prenos svojinsko-pravnih ovlašćenja. Ukoliko bračni drugovi zaključe ovaj pravni posao, a ne podnesu ga nadležnom sudiji na overu, kontrakt se neće smatrati bračnim ugovorom, jer je za njegovu valjanost neophodno poštovanje forme javne isprave. Ovakav bračni ugovor je ništav. Navedeni pravni posao mogao bi se, međutim, smatrati ugovorom o poklonu, jer je cilj zaključivanja kontrakta besteretno ustupanje suvlasničkog udela jednog supružnika drugom bračnom drugu. Ovakva pretpostavka stoji ukoliko se može smatrati da bi ugovorne strane zaključile ugovor o poklonu, da su znale za ništavost bračnog ugovora. Dakle, ako su ispunjene pretpostavke opšteg građanskog prava, ovaj pravni posao smatra se ugovorom o poklonu koga su sklopili bračni drugovi.

Porodični zakon, kao i zakoni koji su mu prethodili, jasno ističe da se lični odnosi ne mogu menjati sporazumom supružnika i u tom smislu ograničava slobodu ugovaranja pravnih poslova između bračnih drugova. U članu 8. stav 2. zakona istaknuto je da odricanje od prava na izdržavanje

nema pravnog dejstva. Ovom imperativnom odredbom zakonodavac je zaštitio ekonomski slabijeg bračnog druga, i sprečio da taj supružnik, na osnovu iznuđenog pravnog posla, ostane bez sredstava za izdržavanje. U nekim uporednim pravima, kao što je nemačko (Nemački građanski zakonik, paragraf 1585), dozvoljeno je zaključivanje ugovora o izdržavanju ukoliko dođe do razvoda braka. Takvim ugovorima definiše se, odnosno dimenzionira se obaveza izdržavanja dece i bračnih drugova. Porodični zakon Srbije, međutim, kogentnim odredbama definiše izdržavanje bračnog druga (koji nema dovoljno sredstava za sopstveno izdržavanje , a pritom nije sposoban za rad, odnosno nije zaposlen) kao dužnost drugog supružnika. Ugovaranje izdržavanja ne bi moglo biti predmet bračnog ugovora zbog toga što bi takav pravni posao bio suprotan kako zakonom ustanovljenom načelu solidarnosti između bračnih drugova, tako i samoj prirodi bračnog ugovora koji predstavlja saglasnu izjavu volja dveju ugovornih strana usmerenu ka otklanjanju potencijalnih nesporazuma između supružnika. Ukoliko odnosi između bračnih drugova nisu dobri, pokušaj jednog od njih da ugovornim odredbama isključi ovu obavezu, ili je na bilo koji način relativizuje, nikako ne bi doprineo stabilizaciji braka.

U uporednoj pravnoj teoriji javljaju se stanovišta da bi bračni ugovori koji definišu

mogućnost ''ukidanja'' obaveze izdržavanja u ''zamenu'' za određeni udeo u zajedničkoj ili posebnoj imovini supružnika koji je dužnik obaveze izdržavanja drugog bračnog druga - bili valjani, ukoliko bi vrednost te imovine odgovarala iznosu obaveze izdržavanja. Pored toga, naglašava se, zbog načela autonomije volja ugovornih strana valjanost svakog takvog ugovora treba pojedinačno procenjivati.[125] S obzirom da naš Porodični zakon ističe da odricanje od prava na izdržavanje nema pravnog dejstva, ni odredbe bračnog ugovora koje bi sadržavale takvo odricanje nebi proizvodile pravno dejstvo. Bračni kontrakt bi bio ništav u onom delu koji se odnosi na izdržavanje supružnika, ali ništavost pojedinih odredaba ugovora neće povlačiti ništavost celog ugovora, ukoliko taj pravni posao može opstati bez ništave odredbe, a ona pritom nije predstavljala uslov ugovora niti odlučujuću pobudu zbog koje su bračni drugovi i rešili da zaključe bračni ugovor.

Ništavi bi bili i bračni ugovori, odnosno onaj njihov deo, u kome bi ugovorne strane sporazumno uređivala i neka pitanja koja se odnose na izdržavanje njihove zajedničke dece. Ugovaranje odricanja od prava na izdržavanje deteta, kojim bi se, nakon razvoda braka, roditelj sa kojim dete živi odrekao tog prava, a zauzvrat stekao udeo u imovini drugog supružnika, suprotno je načelu o

[125] Hrabar Dubravka, Status imovine bračnih drugova – neka pitanja i dvojbe, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 9, 2002, str. 59.

najboljem interesu deteta, ustanovljenom, kako Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima deteta, tako i našim Porodičnim zakonom (u članu 6. stav 1. naglašava se: ''Svako je dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta''). Ovaj princip je univerzalno prihvaćen u svim modernim porodičnim zakonodavstvima. Načelo o najboljem interesu deteta predstavlja pravni standard koji najčešće nije precizno definisan u zakonskim tekstovima, već njegov sadržaj opredeljuje sudska praksa u svakom pojedinačnom slučaju.[126] Najbolji interes deteta svakako ne može biti odricanje jednog od roditelja od prava deteta da bude izdržavano od oba roditelja, niti u najboljem interesu deteta može biti bračni ugovor u kome roditelji razrešavaju uzajamne imovinske odnose na štetu zajedničke dece. Zaključenje ovakvog pravnog posla protivno je, uostalom, i već navedenom članu 8. Porodičnog zakona koji nedvosmisleno uskraćuje pravno dejstvo svakom odricanju od prava na izdržavanje. Odricanje od prava trećeg lica, pogotovo prava zajedničkog deteta, bez ikakve dileme, potpada pod ovu odredbu zakona.

Zakon i kroz ustanovljavanje prava stanovanja pruža zaštitu bračnim drugovima. Naime, ''kada se radi o stambenim odnosima, pravo stanovanja koje imaju dete i roditelj koji vrši roditeljsko pravo

[126] Opširnije: Kovaček Stanić dr Gordana, Porodično pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2005, str. 199.

na stanu čiji je vlasnik drugi roditelj, takođe predstavlja egzistencijalnu zaštitu prvenstveno za dete, ali i roditelja koji vrši roditeljsko pravo, tako da ono ne bi trebalo da bude isključeno ugovorom.''[127]

Bračni ugovor može biti pobijan i od strane poverioca jednog od bračnih drugova, ukoliko je ugovor zaključen na njegovu štetu, odnosno, ukoliko je njegov dužnik tim pravnim poslom smanjio sopstvenu imovinu u korist bračnog druga i onemogućio poverioca da naplati svoje potraživanje (jer dužnik više ne poseduje dovoljno sredstava za ispunjenje poveriočevog potraživanja). Još je Rimsko pravo uvelo takozvanu porodičnu paulijansku tužbu (actio Pauliana familiaria), koja je bila na raspolaganju poveriocu ukoliko njegov dužnik zaključi pravni posao u korist bračnog druga ili nekog drugog srodnika, i to takav pravni posao koji nanosi štetu poveriocu. I naš Zakon o obligacionim odnosima u članu 280. definiše ovakvo pravo poverioca ukoliko je njegovo potraživanje dospelo za isplatu. To ovlašćenje postoji bez obzira kada je obaveza nastala. U drugom stavu navedenog člana ističe se da se smatra ''da je pravna radnja preduzeta na štetu poverilaca ako usled njenog izvršenja dužnik nema dovoljno sredstava za ispunjenje poveriočevog potraživanja''. Termin ''pravna radnja'' može se

[127] Kovaček Stanić dr Gordana, Porodično pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2005, str. 129.

odnositi na zaključene ugovore, ali i na propuštanje usled koga je dužnik izgubio neko materijalno pravo ili kojim je za njega nastala neka materijalna obaveza. Ako je poveriocu šteta naneta zaključenjem bračnog ugovora, on taj ugovor može pobijati, jer postoji zakonska pretpostavka (doduše oboriva) da je drugi supružnik (onaj koji nije u dužničkom odnosu) znao da sklapanje ovog pravnog posla proizvodi negativne posledice za poverioca. Ta prezumpcija je, svakako, prirodna zbog bliskih veza između bračnih drugova koje nužno proizlaze iz prirode braka kao zajednice života. Ovakva pretpostavka postoji i ukoliko je raspolaganje učinjeno, ili kontrakt zaključen, u korist dužnikovog srodnika po krvi u pravoj liniji, ili u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, ili po tazbini do istog stepena. U pravnoj teoriji nalazimo izraz za srodnike za koje važi ova pretpostavka - sumnjiva porodica, odnosno familia suspecta. Valja naglasiti da su poslovi koji se pobijaju po pravilu - valjani, te zbog toga, ako nadležni sud usvoji tužbeni zahtev poverioca, pravna radnja gubi dejstvo samo prema tužiocu i samo koliko je potrebno za ispunjenje njegovih potraživanja[128]. Zakon o obligacionim odnosima (radi zaštite principa pravne sigurnosti) predviđa i rokove u kojima se može podneti tužba za pobijanje pravne radnje. Ti rokovi iznose godinu

[128] Vidi : Zakon o obligacionim odnosima, član 284.

dana (ukoliko se radilo o teretnom raspolaganju, a u vreme raspolaganja je dužnik znao ili mogao znati da će učinjenim raspolaganjem prouzrokovati štetu svom poveriocu i ako je trećem licu - dužnikovom saugovorniku, odnosno licu u čiju je korist preduzeta neka radnja to bilo poznato ili moglo biti poznato) i tri godine za sve ostale slučajeve. Navedeni rokovi se, prema članu 285. Zakona o obligacionim odnosima računaju ''od dana kada je preduzeta pravna radnja koja se pobija, odnosno od dana kada je trebalo preduzeti propuštenu radnju''.

REŽIM ZAJEDNIČKE IMOVINE U NAŠEM POZITIVNOM ZAKONODAVSTVU

Porodični zakon Srbije iz 2005. godine definisao je režim zajedničke imovine kao zakonski imovinski režim. Zajednička imovina bračnih drugova značajno se, kao institut porodičnog prava, razlikuje od drugih imovinskih oblika sa više lica.[129] Ona se dominantno sastoji od stvarnih i obligacionih prava, ali njena posebna pravna priroda proističe iz prirode zajednice života i specifičnosti međusobnih prava i obaveza supružnika. Ova vrsta zajedničke imovine podrazumeva neodređene udele bračnih drugova. Titular imovine je dvojni, čine ga muž i žena zajedno. Sva prava i obaveze pripadaju oboma. Može se, dakle reći, da su bračni drugovi ''titulari neutvrđenih kvota na predmetima stvarnih prava i poverioci neodređenog iznosa udela u zasnovanim potraživanjima''.[130]

Do donošenja ovog zakona, režim zajedničke imovine bračnih drugova nije bilo moguće menjati, međutim, PZS u naše pravo uvodi instituciju bračnog ugovora koja omogućava i izmenu zakonskog

---

[129] Opširnije: Janjić – Komar Marina, Korać Radoje, Ponjavić Zoran, Porodično pravo, Izdavačko preduzeće ''NOMOS'', Beodrad, 1999. godine, str. 363. i 364.

[130] Janjić-Komar Marina, Korać Radoje, Ponjavić Zoran, Porodično pravo, Izdavačko preduzeće ''NOMOS'', Beograd, 1999. godine, str. 364.

imovinskog režima. Dakle, obavezni zakonski režim koji je uspostavljen još Osnovnim zakonom o braku 1946. godine više ne postoji. Bračni drugovi su slobodni da svoje odnose urede kako žele, a režim zajedničke imovine za njih važi ukoliko nisu ugovorili neku drugu vrstu uzajamnih imovinskopravnih odnosa.

Porodični zakon je u članu 171. definisao zajedničku imovinu kao onu imovinu koju su supružnici stekli radom u toku trajanja zajednice života u braku. Pod radom zakonodavac ne podrazumeva samo onu vrstu rada i privređivanja koji za neposrednu posledicu ima prihode, već i na onaj rad koji posredno doprinosi održavanju ili uvećanju imovine, kao što je rad u domaćinstvu ili podizanje dece.[131]

Imovina stečena učešćem u igrama na sreću takođe predstavlja zajedničku imovinu bračnih drugova, naravno - pod uslovom da je stečena u toku trajanja zajednice života u braku.[132] Izuzetak od ovog pravila zakonodavac predviđa samo za situacije kada je bračni drug koji je ostvario dobitak u igrama na sreću, uložio svoju posebnu imovinu u igru. Ukoliko supružnik može da dokaže da se radi o posebnoj imovini, i njegov dobitak iz igre predstavljaće posebnu imovinu.

---

[131] Opširnije: Kovaček – Stanić dr Gordana, Porodično pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2005. godine, str. 114-118.
[132] Porodični zakon Srbije, član 172.

Porodični zakon u članu 173. posebno reguliše i sudbinu imovine stečene korišćenjem prava intelektualne svojine u toku trajanja zajednice života u braku - ona takođe spada u zajedničku imovinu bračnih drugova.

Ukoliko nakon prestanka zajedničkog života u braku dođe do povećanja vrednosti zajedničke imovine, bračni drugovi stiču pravo na potraživanje u novcu, odnosno pravo na udeo u uvećanoj vrednosti koja bi bila srazmerna njihovom doprinosu.[133]

Zakonodavac nije definisao kakva će biti pravna priroda prihoda od imovine, ali u pravnoj teoriji nailazimo na čvrsta stanovišta da prihodi od zajedničke imovine ulaze u zajedničku imovinu, nezavisno od toga da li su nastali iz same imovine (prihodi od izdavanja zajedničkog stana, dividende na zajedničke akcije u nekom deoničarskom društvu) ili su nastali radom. Ukoliko su prihodi nastali iz posebne imovine, oni ostaju u posebnoj imovini, osim ako su ostvareni radom bračnog druga - tada ulaze u zajedničku imovinu.[134] I ostala kontinentalna zakonodavstva na sličan način dimenzioniraju ovaj oblik imovine.[135]

---

[133] PZS, član 175.

[134] Vidi: Kovaček – Stanić dr Gordana, Porodično pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2005, str. 115.

[135] U mađarskom pravu, primera radi, ''zajedničku imovinu čini sve što bračni drugovi steknu zajedno za vreme trajanja braka. Pre svega zarade (zarada iz rada, nagrada, preduzetnička naknada, naknada za punomoć). Zajednička imovina je zajednička nezavisno od toga kakva je srazmera zarada supružnika. Zbog toga u nju spada svaki prihod do koga su bračni drugovi odvojeno došli, izuzev, ako ova zarada inače spada u posebnu imovinu. I plod, odnosno prihod od posebne imovine bračnog druga (zakupnina, kamata i slično) takođe postaje zajednička imovina. U ovaj oblik imovine spadaju i one vrednosti koje stupaju na mesto zajedničke imovine, naprimer - naknada štete ili suma osiguranja. Uključuje se u

Može se postaviti i pitanje da li imovina koju je jedan od bračnih drugova uložio u privredno društvo deo zajedničke imovine, ili to nije. Odgovor na ovo pitanje treba potražiti kako u uporednopravnoj teoriji, tako i u praksi onih zemalja koje imaju kontinentalni pravni sistem. Dominantno stanovište koje susrećemo u teoriji[136] je da, ukoliko je imovina uložena u privredno društvo nastala za vreme zajednice života bračnih drugova (a nije zaključen bračni ugovor drugačijeg sadržaja) - ona nedvosmisleno predstavlja deo zajedničke imovine (izuzetak bi predstavljala ona dobra koja po slovu zakona isključivo čine posebnu imovinu jednog od supružnika). Sledstveno tome, može biti predmet deobe između bračnih drugova, nezavisno od toga što je ta imovina putem ulaganja u preduzeće postala imovina privrednog društva. Ona ovim ulaganjem ne gubi karakter zajedničke imovine, i podložna je deobi, uprkos tome što jedan od supružnika nije član pomenutog privrednog društva. Ovaj bračni drug, međutim, jeste prikriveni vlasnik jednog dela imovine društva

---

zajedničku imovinu i sva ona imovina, odnosno imovinska vrednost, koju su bračni drugovi stekli za vreme zajednice života na osnovu zaključenih ugovora (izuzetak – nasleđe i poklon). Predmete zajedničke imovine bračni drugovi najčešće stiču ugovorom o prodaji, i nema nikakvog značaja da li su ugovor zaključili jedan ili oba supružnika. Ako bilo koji bračni drug stekne imovinu na osnovu održaja, ta imovina takođe spada u zajedničku imovinu. Zajedničku imovinu čini i ona imovina za koju su se stranke sporazumela da će činiti ovaj oblik imovine. Zajednička imovina je i poklon namenjen oboma bračnih drugova. Tipičan primer su pokloni povodom braka. U ovaj oblik imovine spada i naknada koja se dobija za pronalazak, inovaciju i druge duhovne tvorevine. Prema stavu 2. paragrafa 28. Zakona o braku i posebna imovina koju čine predmeti za vođenje zajedničkog života posle 15 godina postaje predmet zajedničke imovine''. – Jobbágyi Gábor, Heinerné Barzó Timea, Családi Jog, Novotni kiadó, Miskolc, 1998, str. 74.

[136] Opširnije: Magyar polgári jog – Családjog, Heinerné Barzó Timea, Novotni kiadó, Miskolc, 2002, str. 104.

iako ne može pre deobe ostvarivati prava iz tog svojstva.

UPRAVLJANJE I RASPOLAGANJE ZAJEDNIČKOM IMOVINOM

Prema članu 174. Porodičnog zakona Srbije, bračni drugovi zajednički i sporazumno upravljaju i raspolažu zajedničkom imovinom. Ista ta odredba ustanovljava i pretpostavku da poslove redovnog upravljanja supružnik uvek preduzima uz saglasnost drugog supružnika. Dakle, jasno je da je neophodan poseban sporazum bračnih drugova da bi jedan od njih mogao da raspolaže zajedničkom imovinom, odnosno da izvrši one poslove upravljanja koji po svojoj prirodi prevazilaze redovno upravljanje. Ukoliko bi, međutim, jedan bračni drug u vreme trajanja bračne zajednice otuđio nepokretnost koja je deo zajedničke imovine supružnika, a drugi bračni drug se takvom raspolaganju nije usprotivio, smatra se da se, na takav način, i drugi bračni drug saglasio sa prodajom stvari.[137]

[137] Za razliku od našeg zakona, BGB, primera radi, u paragrafu 1423 ističe da se bračni drug koji upravlja zajedničkim dobrima može, uz saglasnost drugog bračnog druga obavezati na teret celokupne zajedničke imovine, ali ako se obavezao bez saglasnosti svog supružnika, može ispuniti preuzetu obavezu. Saglasnost bračnog druga neophodna je i za zaključenje pravnog posla kojim se otuđuje građevinsko zemljište koje predstavlja deo zajedničke imovine (paragraf 1424), kao i za poklanjanje zajedničkih predmeta nekom trećem licu (paragraf 1425). Ukoliko je poklon obećan bez saglasnosti drugog bračnog partnera, obećanje može biti ispunjeno uz, naravno, saglasnost tog supružnika. Ukoliko je jedno od

Budući da je, konkludentnom radnjom, podržao zaključenje ugovora o prodaji zajedničke nepokretnosti, supružnik koji u raspolaganju nije učestvovao, ne može zahtevati da se pravni posao poništi, ali ima pravo da zahteva deo ostvarene cene nakon prodaje stvari, u onom odnosu koji odgovara njegovom udelu u zajedničkoj imovini.[138] Porodični zakon jasno zabranjuje supružniku raspolaganje njegovim udelom u zajedničkoj imovini, kao i zaključivanje bilo kakvog pravnog posla među živima, čija bi posledica bila - opterećenje te imovine. Ukoliko nije izvršena deoba zajedničke imovine, udeli bračnih drugova su neodređeni pa, prema tome, supružnik ne može raspolagati, odnosno opteretiti tu imovinu, odnosno neki njen apstraktni deo. Tek deoba te imovine omogućava bračnom drugu da svojim udelom slobodno raspolaže.[139]

---

navedenih raspolaganja neophodan preduslov za upravljanje zajedničkom imovinom, a bračni drug koji ne upravlja imovinom nije na te pravne poslove dao saglasnost, drugi supružnik može predložiti organu starateljstva da svojim aktom nadomesti nedostatak saglasnosti. Organ starateljstva će prihvatiti da postupi po ovakvom predlogu ako je davanje saglasnosti odbijeno bez opravdanog razloga, ili je bračni partner zbog bolesti ili odsustva bio sprečen da je da. – Opširnije o ovome: BGB, BECK, München, 1998, str. 268. i 269.

[138] Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 790/02 od 17.4.2002. godine jasno ističe da se saglasnost data konkludentnom radnjom smatra pravno validnom. Uobrazloženju presude potencira se da:''U konkretnom slučaju prodaja spornog stana nije izvršena bez znanja i saglasnosti tužilje. Naprotiv, tužilja je znala da je predmetni stan prodat tuženom drugog reda i ona se sa zaključenjem tog pravnog posla saglasila. Istina, ona saglasnost za zaključenje takvog posla nije dala u formi propisanoj za zaključenje ugovora o kupoprodaji nepokretnosti. Međutim, to ne znače da se ista nije i saglasila sa prodajom stana tuženom drugog reda. Saglasnost za zaključenje tog pravnog posla mogla se iskazati i konkludentnim radnjama tužilje, s obzirom da za zaključenje ugovora bračnih drugova o upravljanju zajedničkom imovinom nije propisana posebna forma. Prema tome, kada jedan bračni drug u vreme trajanja braka izvrši prodaju stana koji je zajednička imovina i njegovog bračnog druga, a on se takvom raspolaganju nije usprotivio, onda se iz takvog njegovog ponašanja osnovano može zaključiti da se sa otuđenjem zajedničke imovine saglasio. Otuda on ne može pravno valjano zahtevati da se taj pravni posao oglasi ništavim u odnosu na njegov udeo u zajedničkoj imovini. U tom slučaju njemu pripada samo pravo da od drugog bračnog druga zahteva predaju dela kupoprodajne cene koja je adekvatna njegovom suvlasničkom delu u otuđenoj zajedničkoj imovini.''

[139] Ibid. str. 115.

Porodični zakon zaštitio je i one supružnike koji u javnom registru prava na nepokretnostima de facto nisu upisani kao suvlasnici na nepokretnosti koja se nalazi u zajedničkoj imovini, a de iure su tu nepokretnu stvar stekli sa svojim bračnim drugom radom u toku trajanja zajednice života u braku. Naime, u članu 176. precizno je naznačeno da se ''smatra da je upis izvršen na ime oba supružnika i kada je izvršen na ime samo jednog od njih, osim ako nakon upisa nije zaključen pismeni sporazum supružnika o deobi zajedničke imovine odnosno bračni ugovor, ili je o pravima supružnika na nepokretnosti odlučivao sud.'' Ovakvo opredeljenje zakonodavca postoji zato da bi se izbegao rizik da jedan od suvlasnika imovine dobije priliku da njome u potpunosti raspolaže. Čak i pre donošenja Porodičnog zakona, sudska praksa je štitila bračnog druga na čije se ime nije vodila nepokretnost stečena u bračnoj zajednici.[140] Ne može se tehničkim činom upisa u

[140] Tako se u obrazloženju presude Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1026/01 od 6.12.2002. godine ističe da:''Po shvatanju Vrhovnog suda za utvrđenje prava zajedničke svojine (sticanja u braku) pitanje punovažnosti zaključenog ugovora (forma) nije od bitnog značaja. Bitno je da li su sticaoci zajedničkim radom i sredstvima u toku trajanja zajednice stekli imovinu (član 321. Zakona o braku i porodičnim odnosima). Ako su bračni drugovi isplatili otkupnu cenu stana u toku trajanja bračne zajednice i ako su sredstva za otkup stečena radom bračnih drugova a ne posebnom imovinom jednog od njih, takva imovina (stan) podleže zakonskom režimu zajedničke imovine bez obzira što je ugovor o otkupu stana zaključen po smrti jednog bračnog druga. Forma zaključenja ugovora u ovom slučaju (sada pok. Dj. Nije zaključio pismeni ugovor o otkupu stana u skladu sa članom 4. Zakona o prometu nepokretnosti), deluje samo prema trećim licima a ne i prema zajedničarima (bračnim drugovima). Ako je novac kojim je stvar kupljena (u ovom slučaju stan) makar I posle prestanka bračne zajednice, predstavljao bračnu tekovinu, bračnom tekovinom smatra se i kupljena stvar, pri čemu nije od odlučnog značaja da li je postojala i volja supruge da se stvar pribavi kao bračna tekovina. Pribavljena stvar predstavlja samo materijalizaciju zajedničkog novca pa se i sama stvar ima smatrati zajedničkom imovinom bračnih drugova (član 321. stav 1. Zakona o braku i porodičnim odnosima). Prema članu 330. Zakona o braku i porodičnim odnosima propisano je da se deoba zajedničke imovine bračnih drugova može tražiti za vreme braka i posle njegovog prestanka a pravo da traže deobu imaju bračni drugovi, naslednici umrlog bračnog druga, bračnog druga koji je proglašen za umrlog kao i poverilac jednog bračnog druga ukoliko svoje

javni registar izbrisati činjenica da supružnici radom u toku braka, odnosno bračne zajednice stiču imovinu koja ima status zajedničke imovine. Bračni drugovi mogu, naravno, sklopiti sporazum o deobi ili bračni ugovor nakon upisa u javni registar. Ukoliko su oba supružnika upisana u javni registar prava na nepokretnostima, i to kao suvlasnici na opredeljenim delovima, zakonodavac smatra da su bračni drugovi tim činom izvršili deobu zajedničke imovine.[141]

DEOBA ZAJEDNIČKE IMOVINE

Zakon je deobu zajedničke imovine definisao kao utvrđivanje suvlasničkog odnosno supoverilačkog udela (ukoliko postoji zajedničko potraživanje prema trećim licima) svakog supružnika u zajedničkoj imovini. Činom deobe bračni drugovi prestaju da budu zajedničari, a njihovi udeli u zajedničkoj imovini postaju poznati i precizno definisani. Budući da su, nakon deobe, bračni drugovi postali suvlasnici, oni mogu

---

potraživanje ne može ostvariti iz posebne imovine tog bračnog druga. Iz ove zakonske odredbe proizilazi da naslednici imaju pravo da traže utvrđenje prava svojine po osnovu sticanja u braku njihovog pok. roditelja. Okolnost što se nepokretnost stečena u bračnoj zajednici vodi samo na ime jednog bračnog druga, ne isključuje pravo drugoga odnosno njegovog naslednika da traži da se utvrdi njegov doprinos u sticanju te imovine. Kako sporni odnos nije raspravljen sa ovog aspekta, to je činjenično stanje ostalo nepotpuno utvrđeno zbog pogrešne primene materijalnog prava, zbog čega su obe nižestepene presude u odbijajućem delu ukinute.''

[141] Porodični zakon Srbije, član 176.

slobodno raspolagati svojim delom zajedničke imovine. Udeli se utvrđuju u odnosu (na primer, 1/3 imovine postaje posebna imovina muža, a 2/3 posebna imovina žene) koji se odslikava na sva prava i obaveze supružnika, proizašla iz njihove zajedničke imovine. Udeli se najčešće iskazuju procentima, razlomcima i decimalno. Deoba može biti posledica dogovora supružnika (sporazumna deoba) ili postupka pred pravosudnim organom (sudska deoba). Ona se može sprovesti za vreme braka, ali do nje najčešće dolazi posle njegovog prestanka (razvod, poništenje, smrt jednog od bračnih drugova). Valja napomenuti da je i pre donošenja Porodičnog zakona naše zakonodavstvo sadržavalo institut deobe zajedničke imovine definisan na praktično identičan način. Za razliku od bračnog ugovora, sporazum o deobi zajedničke imovine ne može biti sklopljen pre ulaska u brak, i ne podrazumeva promenu zakonskog imovinskog režima.

Prema članu 180. stavu 1. Porodičnog zakona Srbije, - ukoliko bračni drugovi nisu uspeli da se sporazumeju o deobi zajedničke imovine, tu deobu vrši nadležni sud. U pravnoj teoriji, uporednopravnim zakonodavstvima i sudskoj praksi različitih zemalja nailazimo na nekoliko sistema podele zajedničke imovine, odnosno na različite načine opredeljivanja udela supružnika u istoj. Sistem deobe prema doprinosu definiše da će

veličina udela u zajedničkoj imovini zavisiti od neposrednog doprinosa sticanju te imovine. Drugi sistem predviđa da bračnim drugovima pripadaju jednaki delovi zajedničke imovine. Prema trećem sistemu - sistemu deobe prema pravičnosti, prilikom podele uzimaju se u obzir različite životne okolnosti, kao što su finansijska situacija supružnika, njihovo zdravstveno stanje ili okolnost kome su zajednička deca odlukom suda poverena na čuvanje.[142]

Porodični zakon u naše pravo uvodi pretpostavku da su udeli supružnika u imovini jednaki, ali je ta pretpostavka oboriva, odnosno, sud ima ovlašćenje da utvrdi i nejednake delove na toj imovini. Bračnom drugu može biti dosuđen veći deo zajedničke imovine, u zavisnosti od njegovih ostvarenih prihoda, vođenja poslova u domaćinstvu, staranja o deci, staranja o imovini te drugih okolnosti od značaja za održavanje ili uvećanje vrednosti zajedničke imovine.[143] Dalje odredbe ovog člana Porodičnog zakona ističu da se ovako utvrđeni veći udeo utvrđuje u istoj srazmeri za sva prava i obaveze u trenutku prestanka zajednice života u braku. Moguć je izuzetak i od ovog pravila, odnosno sud može odlučiti da jedan od bračnih drugova stekne veći udeo u sticanju pojedinog prava iz zajedničke imovine pod uslovom

---

[142] Šire: Janjić – Komar Marina, Korać Radoje, Ponjavić Zoran, Porodično pravo, Izdavačko preduzeće ''NOMOS'', Beograd, 1999. godine, str. 367. i 368.

[143] Porodični zakon Srbije, član 180. stav 3.

da je to pravo ekonomski samostalno u odnosu na ostala prava, a pritom je supružnik u sticanju tog prava učestvovao i prihodima od svoje posebne imovine.[144]

Parnični sud, da bi uopšte došao u poziciju da utvrđuje udele bračnih drugova, mora prethodno da ustanovi od čega se sve sastoji imovinska masa, odnosno zajednička imovina supružnika. Dakle, ako postoji spor i o tome koja sve prava predstavljaju deo ove imovine, sud prvo donosi odluku o tom pitanju. Ukoliko njen sastav ne predstavlja predmet sporenja bračnih drugova, ili bivših bračnih drugova, nadležni sud prihvata njihove usaglašene izjave o tome koji je sadržaj zajedničke imovine. Odvajanjem stvarnih i obligacionih prava (ali i obaveza) koje spadaju u posebnu imovinu supružnika, od ukupne imovinske mase, odnosno ukupne imovine bračnih drugova, dolazi se do njihove zajedničke imovine. Ako jedan od supružnika osporava da neko pravo pripada zajedničkoj imovini, sud polazi od pretpostavke da pravo zaista predstavlja deo zajedničke imovine

---

[144] Utvrđivanje pravičnog udela bračnih drugova na pojedinim stvarima vrlo je često kompleksan zadatak za nadležni sud. Tako u rešenju Okružnog suda u Beogradu, Gž. 4833/97 od 17.9.1997. godine nailazimo na situaciju:'' da su pok. B.M. i tužena zajednički kupili predmetni lokal po ugovoru o kupoprodaji od 4.12.1991. godine, koji je zaključen između njih, kao kupaca, i preduzeća ''Rad-komerc'' kao prodavca. Za života pok. B.M. uplaćena je ½ kupoprodajne cene za predmetni lokal, dok je druga polovina plaćena nakon njegove smrti. Na osnovu tako utvrđenog činjeničnog stanja prvostepeni suud je zaključio da predmet zaostavštine pokojnog B.M. čini pravo suvlasništva od ½ opisanog lokala. Okružni sud nalazi da činjenično stanje nije potpuno i pravilno utvrđeno, a na to se osnovano ukazuje i u žalbi tužene. Iz same činjenice da su tužena i pok. B.M. zajednički kupili lokal ne može se izvući zaključak i da su njihovi udeli u sticanju tog lokala jednaki. Sud je bio dužan da potpuno i pravilno utvrdi činjenično stanje određivanjem tačnog doprinosa svakog od njih u sticanju spornog lokala, vodeći pritom računa o svim navodima koje je tužena isticala u toku prvostepenog postupka kao i navodima istaknutim u žalbi, koji se tiču načina otplate kupoprodajne cene lokala, vremena kada je to činjeno u odnosu na smrt pok. B.M. i porekla sredstava iskorišćenih za plaćanje kupoprodajne cene.

dok bračni drug koji se sa takvim stavom ne slaže, ne dokaže suprotno. Potreba da se deoba zajedničke imovine izvrši na pravičan način nalaže da je neophodno utvrditi vrednost imovine, odnosno stvari i prava koja je čine. Tek ukoliko sud to učini, biće u mogućnosti da sprovede obračun između imovina, odnosno da utvrdi doprinose u sticanju zajedničke imovine bračnih drugova. Različiti su trenuci utvrđivanja vrednosti imovine, u zavisnosti od toga da li se procena vrši u vreme, odnosno nakon prestanka bračne zajednice, ili u toku njenog trajanja. U prvom slučaju, vrednost se utvrđuje prema stanju u trenutku prestanka bračne zajednice, a ukoliko se deoba dogodi u toku trajanja bračne zajednice, vrednost imovine dimenzionira se u odnosu na trenutak podnošenja tužbe kojom se traži deoba zajedničke imovine. Nije moguće precizno utvrditi strukturu zajedničke imovine bez obračuna njene aktive i pasive (odnosno, potraživanja i dugovanja ove imovine prema trećim licima). Neophodno je, takođe, izvršiti obračun između zajedničke imovine i posebnih imovina bračnih drugova (preciznije, potrebno je utvrditi potraživanja i dugovanja zajedničke imovine prema supružnicima pojedinačno).[145]

Tek nakon svih navedenih radnji suda (koje, doduše, nisu zakonom precizno definisane, već su

[145] Opširnije o tome: Janjić-Komar Marina, Korać Radoje, Ponjavić Zoran, Porodično pravo, Izdavačko preduzeće ''NOMOS'', Beograd, 1999. godine, 368-370. str.

pre svega tehničkog karaktera i proizlaze iz pravne prakse i potrebe preciznog i pravičnog utvrđivanja delova zajedničke imovine koji treba da pripadnu supružnicima) moguće je odrediti udele bračnih drugova. Posle dimenzioniranja udela, sud u parničnom postupku (ako udeli u zajedničkoj imovini nisu bili sporni, deobu će sprovesti vanparnični sud) dodeljuje supružnicima stvari, odnosno druge imovinske vrednosti u svojinu i državinu, odnosno utvrđuje suvlasnički odnos na pravima i udeo u obavezama koji su do deobe činili zajedničku imovinu. Nakon što je sud utvrdio udele, i sami bračni drugovi mogu izvršiti deobu, imajući u vidu odluku suda o vrednosti i odnosu njihovih delova imovine. Ta deoba može podrazumevati utvrđivanje suvlasničkog odnosa na određenim stvarima, stranke se mogu sporazumeti o fizičkoj, kao i o civilnoj deobi, ali mogu ugovoriti i da će jedan od supružnika isplatiti udeo drugog bračnog druga novcem, ustupanjem nekih prava ili na neki drugi način.[146]

U pravnoj praksi i teoriji postoji, dakle, nekoliko načina deobe zajedničke imovine supružnika: fizička deoba, civilna deoba, deoba isplatom, deoba po ekvivalentu i, takozvana geometrijska deoba.[147] Trenutak postizanja sporazuma bračnih drugova o deobi zajedničke

---

[146] Šire: Janjić-Komar Marina, Korać Radoje, Ponjavić Zoran, Porodično pravo, Izdavačko preduzeće "NOMOS", Beograd, 1999. godine, 370. str.

[147] Opširnije: Majstorović Irena, Bračni ugovor, Pravni fakultet u Zagrebu, 2005. godine, str. 165 i 166.

imovine, ne predstavlja i trenutak prestanka te iste imovine. Smatra se da zajednička imovina više ne postoji tek po završetku deobe sprovedene na osnovu sporazuma stranaka. Taj sporazum predstavlja, zapravo ''ugovor određenih suvlasnika upravljen na to da bude razvrgnuto njihovo suvlasništvo određene stvari na određeni način.'' [148]

Fizičku deobu stvari najjednostavnije je sprovesti, zato što ona predstavlja takav način razvrgnuća zajedničke imovine, kod koga se neka stvar koja se nalazi u suvlasništvu bračnih drugova deli na dve ili više samostalnih stvari koje prelaze u posebnu svojinu supružnika. Pretpostavka za sprovođenje ove vrste deobe je, naravno, odsustvo faktičkih ili pravnih prepreka za takvu promenu imovinskog statusa stvari. Primer za fizičku deobu bila bi situacija u kojoj bi se supružnici sporazumeli o podeli porodične biblioteke sastavljene od 1 000 knjiga tako što bi svakom od njih pripalo po 500 knjiga.

Civilna deoba stvari sprovodi ukoliko predmetnu stvar nije moguće podeliti. Ova vrsta razvrgnuća zajedničke imovine podrazumeva prodaju određene stvari (primera radi, zajedničkog automobila), i podelu tako stečenog novca između bračnih drugova.

Do deobe isplatom najčešće dolazi kada određena suvlasnička stvar ima poseban značaj za

---

[148] Gavela N., Josipović T., Gliha I., Belaj V., Stipković Z., Stvarno pravo, Informator, Zagreb, 1998. godine, str. 513.

jednog od supružnika, a drugi bračni drug se saglasi da mu supružnik u čijoj svojini stvar ostaje isplati vrednost njegovog udela u zajedničkoj stvari.

Deobu po ekvivalentu moguće je sprovesti ukoliko se prilikom razvrgnuća vrši deoba na nekoliko pokretnih ili nepokretnih stvari. Oba bračna druga stiču neke od tih stvari, koje prelaze u njihovu posebnu imovinu. Ukoliko, primera radi, supružnici treba da se sporazumeju o deobi zajedničke imovine koju čine zajednički televizor i mašina za pranje veša, podela može biti izvršena tako što će mužu pripasti mašina za pranje veša, a supruzi televizor. Ako je vrednost televizora značajno veća od vrednosti veš-mašine, sporazum može obuhvatiti i isplatu razlike do cene televizora (ukoliko se deoba vrši u razmeri 50% : 50%).

Geometrijska deoba predstavlja podelu određene nepokretne stvari tako, što bi, povlačenjem geometrijskih linija, bile definisane površine koje prelaze u posebnu imovinu bračnih drugova. Ukoliko su, recimo, supružnici vlasnici građevinskog zemljišta veličine jednog ara, povlačenjem linije preko tog zemljišta definišu se delovi koji postaju zemljište u imovini jednog od bračnih drugova.

Zakon definiše poseban režim za stvari namenjene za ličnu upotrebu (član 182. PZS),

stvari namenjene detetu (član 183 PZS), kao i one predmete koji služe za profesionalnu delatnost (član 184 PZS), kao i predmete domaćinstva (član 185 PZS).

Ukoliko neke stvari imaju karakter predmeta za ličnu upotrebu jednog od bračnih drugova (na primer, higijenski pribor, odeća, obuća, nakit, personalni računar, lovačka puška, ortopedska pomagala kod lica sa određenim stepenom invaliditeta i slično), one pripadaju tom supružniku, odnosno ulaze u njegovu isključivu svojinu bez uračunavanja u njegov udeo, osim ukoliko njihova vrednost nije nesrazmerno velika u odnosu na vrednost zajedničke imovine i vrednost stvari za ličnu upotrebu drugog bračnog druga. Ako je ta vrednost nesrazmerno velika, navedene stvari pripadaju u isključivu svojinu supružniku sa uračunavanjem u njegov deo.[149]

Član 183. PZS donosi rešenje o deobi stvari namenjenih detetu (primera radi - krevetac, igračke, dečija obuća i odeća, knjige, posteljina itd.) koje se delimično razlikuje od rešenja definisanog Zakonom o braku i porodičnim odnosima. Naime, prema važećem zakonu, stvari namenjene detetu spadaju u isključivu svojinu bračnog druga koji vrši roditeljsko pravo bez uračunavanja u njegov udeo, nezavisno od toga kolika je vrednost tih stvari, dok su se prema odredbama ZBPO stvari

[149] Porodični zakon Srbije, član 182.

koje su bile namenjene detetu, a nesrazmerne su vrednosti, uračunavale u udeo roditelja koji vrši roditeljsko pravo. Ukoliko roditelji vrše roditeljsko pravo zajednički, zakonodavac u istom članu PZS garantuje da nad stvarima namenjenim detetu imaju pravo zajedničke svojine.

Stvari za obavljanje profesionalne delatnosti (kao što su alati u različitim vrstama zanata, poljoprivredna mehanizacija, medicinski instrumenti lekara koji se bave privatnom praksom, muzički instrumenti profesionalnih muzičara, pribor za crtanje koji koriste slikari i slično), s obzirom na njihov komercijalni karakter, uračunavaju se u udeo onog supružnika koji ih koristi. Te stvari pripadaju mu, dakle, u isključivu svojinu, nezavisno od njihove vrednosti.[150]

Ukoliko je (prema odredbi člana 185. Porodičnog zakona Srbije) nakon prestanka zajednice života u braku jedan supružnik imao državinu u trajanju od najmanje tri godine na stvarima koje predstavljaju predmete domaćinstva, oni će mu pripasti u isključivu svojinu sa uračunavanjem u njegov udeo. Ovom odredbom štiti se bračni drug koji je koristio predmete domaćinstva duže vreme nakon završetka zajednice života u braku.

---

[150] Porodični zakon Srbije, član 184.

Pravo na deobu zajedničke imovine pored supružnika (član 181 PZS) imaju i naslednici umrlog bračnog druga kao i poverioci onog supružnika iz čije se posebne imovine nisu mogla namiriti njihova potraživanja.

Naše zakonodavstvo pravi veoma značajnu razliku između odgovornosti za zajedničke obaveze i odgovornosti za sopstvene obaveze supružnika.

Za obaveze koje su bračni drugovi preduzeli radi podmirenja potreba zajedničkog života u braku, kao i za obaveze koje po zakonu terete oba supružnika, ustanovljena je njihova solidarna odgovornost, odnosno, za navedene obaveze odgovaraju svojom zajedničkom i posebnom imovinom.[151] Solidarna odgovornost je, sa stanovišta obezbeđenja izvršenja obaveze dužnika mnogo povoljnija za poverioca u nekom pravnom poslu od podeljene odgovornosti. Strožiji oblik odgovornosti ustanovljen je zbog značaja obezbeđivanja egzistencijalnih potreba članova porodice[152], pre svega zajedničke dece.

---

[151] Porodični zakon Srbije, član 187.

[152] U presudi Okružnog suda u Zrenjaninu, Gž. 386/95 od 26.2.1997. godine izričito je naglašena solidarna odgovornost supružnika za obaveze preuzete radi podmirenja potreba zajedničkog života u braku. U obrazloženju se navodi da je prvostepeni sud "obavezao tuženog da ispuni obaveze proistekle iz ugovora o kreditiranju poljoprivredne proizvodnje koji je potpisala tuženikova supruga. Odlučujući o žalbi tuženog izjavljenoj protiv ove presude drugostepeni sud je žalbu odbio, a prvostepenu presudu potvrdio iz sledećih razloga: Nije sporna činjenica d aje ugovor o kreditiranju proizvodnje pšenice roda 1992/93. potpisala tuženikova supruga, ali je pogrešno shvatanje žalbe da zbog toga tuženi nije pasivno legitimisan za ispunjenje obaveze po tom osnovu." U obrazloženju sud dalje kaže da "za obaveze koje jedan bračni drug primi prema trećim licima radi podmirenja tekućih potreba bračne zajednice, kao i za obaveze koje po opštim propisima terete oba bračna druga, odgovaraju bračni drugovi solidarno, kako zajedničkom tako i svojom posebnom imovinom. Iz utvrđenih činjenica nesumnjivo proizlazi da su tuženi i njegova supruga zaključili u toku 1992. i 1993. godine sa tužiocem nekoliko ugovora o kreditiranju proizvodnje različitih poljoprivrednih kultura, dakle za podmirenje tekućih potreba njihove bračne zajednice, pa stoga kao solidarni dužnici odgovaraju i pojedinačno i zajednički za obaveze iz tih ugovora."

U stavu 2. istog člana izričito je predviđeno da bračni drug koji je iz svoje posebne imovine podmirio zajedničku obavezu ima pravo na naknadu od drugog supružnika srazmerno njegovom udelu u zajedničkoj imovini. Porodični zakon u članu 186. kaže da, što se tiče odgovornosti za sopstvene obaveze preuzete pre ili nakon sklapanja braka, za njih odgovara bračni drug koji ih je preuzeo svojom posebnom imovinom, kao i svojim udelom u zajedničkoj imovini.

REŽIM POSEBNE IMOVINE

Posebnu imovinu bračnih partnera prema članu 168. zakona čine imovina koju je supružnik stekao pre sklapanja braka, kao i ona imovina koju je bračni drug stekao u toku trajanja braka deobom zajedničke imovine odnosno nasleđem, poklonom ili drugim pravnim poslom kojim se pribavljaju isključivo prava. Član 170. istog zakona kaže da, ukoliko je tokom trajanja zajedničkog života u braku došlo do neznatnog uvećanja vrednosti posebne imovine jednog supružnika, drugi supružnik ima pravo na potraživanje u novcu srazmerno svom doprinosu. Ako je, međutim, tokom trajanja zajedničkog života u braku došlo do znatnog uvećanja vrednosti posebne imovine jednog supružnika, drugi supružnik ima pravo na udeo u toj imovini srazmerno svom doprinosu.

Prema Porodičnom zakonu Srbije, zakonski imovinskopravni režim u braku je režim zajedničke imovine koji bračni drugovi mogu izmeniti ugovorom. Ovaj zakonski režim je konstanta u svim zakonima porodičnopravnog karaktera koji su na našem prostoru doneti posle drugog svetskog rata. Novi zakon unošenjem institucije bračnog ugovora u naš pravni poredak omogućava to, da ukoliko bračni drugovi ne žele da imovina koju su stekli radom u toku trajanja zajednice života u braku predstavlja

njihovu zajedničku imovinu, bračnim ugovorom mogu izmeniti ovaj princip i u uzajamne imovinskopravne odnose uvesti režim posebne imovine. Pravna posledica unošenja ovakve klauzule u navedeni pravni posao je to, da se ovim pravnim poslom može izvršiti deoba zajedničke imovine, kao i to da nakon njegovog zaključenja supružnici u braku nastavljaju da radom stiču posebnu, a ne zajedničku imovinu. Pretvaranje zajedničke imovine u posebnu imovinu na osnovu bračnog ugovora nije novina u našem pravu, odnosno u pravnoj teoriji i praksi na našim prostorima. Već u Predlogu mađarskog građanskog zakonika, koji je Parlamentu podnet 1. marta 1928. godine (nije stupio na snagu, ali je značajno uticao na sudsku praksu u Vojvodini), ističe se da su posebnu imovinu supružnika činila, između ostalog, i ''imovinska prava koja su stranke u formi javne isprave međusobno zaključenim ugovorom utvrdilekao posebnu imovinu.''[153]

Praktičan značaj ovakvog kontrakta je u tome, što na osnovu njega svaki bračni partner stiče i pravo da samostalno upravlja i raspolaže svojom posebnom imovinom, koja je do zaključenja bračnog ugovora činila deo zajedničke imovine, kojom su supružnici mogli upravljati samo zajednički i sporazumno.

---

[153] Salma J. ''O bračno-imovinskom režimu u Vojvodini krajem XIX i početkom XX veka sa posebnim osvrtom na uređenje zajedničke imovine supružnika'', Glasnik Advokatske komore Vojvodine 12/1980, str. 33 i 34.

Režim posebne imovine je zakonski imovinski režim u mnogim evropskim zemljama, posebno u onima u kojima je standard stanovništva viši od prosečnog evropskog standarda življenja (Austrija, Velika Britanija, Grčka).

POJAM I OSNOVNE KARAKTERISTIKE BRAČNIH IMOVINSKIH UGOVORA

Napomenuo sam da bračno-imovinskim ugovorom budući ili aktuelni bračni drugovi regulišu sistem imovinskopravnih odnosa, odstupajući od zakonskog režima imovine. To je moguće zbog toga što su odredbe zakona koje regulišu imovinske odnose između bračnih drugova - dispozitivne, dakle, od njih stranke mogu odstupiti. Dispozitivnost je potpuno opravdana, a naglasak je s pravom stavljen na poštovanje autonomije stranaka i njihovu ravnopravnost. Retki su oni pravni sistemi koji favorizuju imperativne propise države u odnosu na slobodu ugovaranja imovinskog režima oko koga stranke postignu uzajamnu saglasnost. S obzirom na to da ovi sporazumi utiču najčešće na pravnu sudbinu celokupne imovine supružnika, neophodna je i zaštita trećih lica koja stupaju u neki obligacionopravni odnos sa jednim od bračnih drugova.

Može se reći da se u oblasti bračnih ugovora preklapaju porodično i obligaciono pravo. Na osnovu svih navedenih činjenica, mogu se prepoznati nekoliko osnovnih karakteristika koje razlikuju ove, specifične vrste ugovora, od drugih obligacionopravnih ugovora. Ove karakteristike su, po prirodi stvari, uglavnom porodičnopravnog karaktera.

Stranke, odnosno saugovornici mogu biti isključivo budući, odnosno aktuelni bračni drugovi, a treća lica eventualno mogu dati izjavu u vezi sa tim ugovorom. Naravno, moguće je da supružnici, kao i u svim drugim pravnim poslovima, budu po zakonu zastupljeni, od strane zakonskog zastupnika, ili punomoćnika, pri čemu se i na tu situaciju primenjuju odredbe Građanskih zakonika o punovažnosti tako zaključenih ugovora. Imovinski odnosi bračnih drugova značajno se razlikuju od imovinskih odnosa drugih fizičkih lica. Supružnici su u isto vreme i najbliži srodnici, povezani emotivnim vezama, životom u bračnoj zajednici i, najčešće, zajedničkim potomstvom. Država putem više odredaba Porodičnog zakona štiti instituciju braka, a članovima zakona koji regulišu imovinsko - pravne odnose bračnih drugova limitira im autonomiju volje (u slučaju da žele da zaključe neki građanskopravni ugovor) imperativnim odredbama kojima štiti slabijeg supružnika, ili njihovu zajedničku decu. Međutim, na bračni ugovor

se supsidijarno primenjuju opšte norme građanskog prava, u pitanjima koja nisu obuhvaćena Porodičnim zakonom.

I vreme u kome se bračni kontrakt može sklapati predstavlja jednu od karakteristika ovog pravnog posla. Bračni ugovor može se sklapati isključivo pre braka ili za vreme njegovog trajanja. Ukoliko je zaključen pre stupanja u brak, kontrakt ima odložno dejstvo, odnosno smatra se da je sklopljen sa odložnim uslovom. Ovaj pravni posao može biti čak i pre ulaska u brak, više puta sklopljen.[154]

Bračno-imovinski ugovor je u osnovi obligacionopravni ugovor, na njega se, uz sve posebnosti, primenjuju obligaciono-pravna pravila Građanskih zakonika. Savremeni zakoni koji regulišu brak i odnose u braku najčešće sadrže odredbe kojima se ustanovljava ovaj institut, pa iako mnogi ne sadrže ni upućujuće odredbe kojima se definiše primena pravila Opštih građanskih zakonika na ove pravne poslove, ta primena se podrazumeva. Ovaj pravni posao, međutim, ne sme biti ni u suprotnosti s načelima i imperativnim odredbama porodičnog prava. Primera radi, bračnim kontraktom ne može se jedan od supružnika odreći prava na izdržavanje od strane drugog bračnog druga koje mu je garantovano zakonom.

---

[154] Vidi: Terfi Gyula, Igaszságügyi törvénytár, Grill kiadó, Budapest, 1936. godine, str. 154.

Ovaj ugovor je, u većini uporednih prava, strogo formalan. Napominjem da je u modernim zakonodavstvima princip neformalnosti ugovora početno načelo od koga polaze Građanski zakonici, pa i naš Zakon o obligacionim odnosima. Ovaj pravni posao najčešće je punovažan samo ako je sačinjen pismeno, u formi javne isprave, odnosno notarijalne isprave ili u formi privatne isprave overene od pravnog zastupnika. Ovakva forma neophodna je, kako zbog zaštite trećih lica, tako i zbog zaštite samih stranaka, a ta zaštita ogleda se u obezbeđenju dokaza o pravnom poslu i obavezi državnog činovnika iz nadležnog organa da pre nego što ugovor stupi na snagu, još jednom upozori supružnike na pravne posledice ovog sporazuma. U našem Porodičnom zakonu bračni ugovori su definisani kao kontrakti koji moraju biti zaključeni u pismenom obliku, overeni od strane sudije, koji supružnicima obavezno skreće pažnju na imovinsko - pravne posledice ovakvog pravnog posla, i upisani u javni registar prava na nepokretnostima, ukoliko se bračni ugovor odnosi na nepokretnosti. Dakle, moraju imati formu javne isprave.

Zakonom ustanovljeno načelo publiciteta bračnih kontrakata štiti treća savesna lica u slučaju da žele da zaključe pravni posao, odnosno ugovor o kupovini nepokretnosti sa jednim od bračnih drugova. Obaveza ugovornih strana da

moraju poštovati načelo publiciteta je jedna od karakteristika po kojoj se bračni ugovori razlikuju od većine drugih građanskopravnih ugovora.

Institut bračnih ugovora novijeg je datuma. Brak i imovinski odnosi bračnih drugova dugo su bili regulisani crkvenim pravom i u nadležnosti crkvenih sudova. Dogmatski pristup nije omogućavao da supružnici saglasnom izjavom volja izmene zakonski imovinski režim. Mogućnost ugovornog regulisanja imovinskopravnih odnosa između bračnih drugova pojavljuje se tek u građanskim kodifikacijama devetnaestog veka. Danas velika većina zemalja kontinentalnog prava priznaje bračni ugovor kao dozvoljenu instituciju porodičnog zakonodavstva.

Porodični zakon Republike Srbije bračne ugovore reguliše po imenu i sadržaju, pa zbog toga ovi pravni poslovi spadaju u kategoriju imenovanih ugovora. Ovaj institut je u Zakonu regulisan samo članom 188, ali veliki broj dilema do kojih može doći sa pojavom bračnog ugovora u našem pravu može se razrešiti kako primenom onih odredaba zakona kojima se regulišu imovinski odnosi supružnika, tako i supsidijarnom primenom opštih normi građanskog prava.

Bračni ugovor je u principu komutativan pravni posao, međutim, pošto se njegove odredbe često odnose i na buduću imovinu čije je nastajanje i

veličinu uglavnom nemoguće predvideti, ovaj kontrakt može biti i aleatoran.

Može biti dvostrani, ali i jednostrani pravni posao, u zavisnosti od toga da li su ugovorene obaveze samo jednog, ili oba bračna druga.

Na osnovu svega navedenog, možemo se složiti sa definicijom da je bračni ugovor ''formalni sporazum bračnih drugova o određenom imovinskopravnom režimu, promeni i ukidanju imovinskopravnog režima, kao i izmenama imovinskopravnog režima unutar zakonom predviđenih granica''[155]

[155] Majstorović Irena, Bračni ugovor – novina hrvatskoga obiteljskog prava, Pravni fakultet u Zagrebu, 2005. godine, str. 221. i 222.

UGOVORNE STRANE U BRAČNOM UGOVORU

Porodični zakon Srbije strogo je individualizovao bračni ugovor definišući veoma uzak krug subjekata koji mogu sklopiti ovaj pravni posao. Ovako restriktivan pristup logična je posledica pravne prirode bračnog ugovora. Ugovorne strane mogu biti kako budući supružnici, tako i bračni drugovi nakon zaključenja braka. Porodični zakon je ustanovio kategoriju „budućeg supružnika"[156], koja se odnosi na ona lica koja još nisu zaključila brak, ali izražavaju volju da to učine. Ugovor koji su zaključili budući supružnici, po prirodi stvari, proizvodi pravno dejstvo samo ukoliko brak zaista bude zaključen. Upravo zbog toga zakon i nije precizirao koje radnje treba da preduzme, odnosno koje preduslove mora ispuniti određeno lice da bi moglo potpasti pod kategoriju budućeg supružnika[157]. Radi se, naime, o pravnom poslu čije je dejstvo vezano za odložni uslov. Ovaj kontrakt ne bi mogli da zaključe bivši bračni drugovi, kojima, ukoliko postoji volja oba bivša bračna druga da ugovorom razreše svoje imovinskopravne odnose, preostaje da posegnu za opštim pravilima građanskog prava.

---

[156] I u uporednim pravima uspostavljeno je pravo zaručnika, odnosno budućih supružnika da zaključuju bračne ugovore. Vidi: Klang, Gschnitzer, Kommentar zum ABGB, V tom, Staatsdruckerei, Wien, 1954. godine, str. 691.

[157] Šire: Kőrös András, Házassági vagyonjogi szerződés, K.K. Orac, Budapest, 1997.

Uslov za punovažnost bračnih ugovora jeste da ugovarači moraju posedovati poslovnu sposobnost, kao i kod bilo kog drugog pravnog posla. Poslovna sposobnost je svojstvo fizičkog lica da stvara, ukida i menja imovinske obaveze.[158] Porodičnim zakonom definisano je da se potpuna poslovna sposobnost stiče punoletstvom (pri čemu se punoletstvo stiče sa navršenom 18. godinom života) i davanjem dozvole za sticanje poslovne sposobnosti od strane suda[159]. Odnosno, maloletno lice može zaključiti bračni ugovor tek nakon sklapanja braka, pod uslovom da je navršilo 16 godina života, a postalo je roditelj i dostiglo je telesnu i duševnu zrelost potrebnu za samostalno staranje o sopstvenoj ličnosti, pravima i interesima. Preduslov za sklapanje ovog pravnog posla je i to da sud na osnovu navedenih karakteristika maloletnog lica njemu i formalno dozvoli zaključenje braka, odnosno sticanje potpune poslovne sposobnosti.

I lica delimično lišena poslovne sposobnosti mogu zaključiti bračni ugovor. Prema članu 147. Porodičnog zakona Republike Srbije, punoletno lice koje zbog bolesti ili smetnji u psiho-fizičkom razvoju svojim postupcima neposredno ugrožava sopstvena prava i interese ili prava i interese drugih lica može biti delimično lišeno poslovne sposobnosti, a sudskom odlukom o delimičnom

[158] Dr Jožef Salma, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 1999. godine, str. 228.
[159] Porodični zakon RS, član 11.

lišenju poslovne sposobnosti odrediće se pravni poslovi koje lice delimično lišeno poslovne sposobnosti može odnosno ne može samostalno preduzimati. Iako sud formalno može doneti akt kojim će dozvoliti zaključenje bračnog ugovora licu koje je delimično lišeno poslovne sposobnosti, mala je verovatnoća da bi se, s obzirom na složenost bračnog kontrakta i posledice koje sklapanje ovog pravnog posla nosi sa sobom, to moglo dogoditi. Odluku o lišenju poslovne sposobnosti donosi sud u vanparničnom postupku, a pravosnažna odluka o lišenju poslovne sposobnosti dostavlja se bez odlaganja organu starateljstva.[160] Ukoliko je punoletno lice potpuno lišeno poslovne sposobnosti, ono ne može zaključivati pravne poslove (pa ni bračni ugovor). Takvo lice zastupa staratelj. Staratelj može, i to samo uz prethodnu saglasnost organa starateljstva obavljati poslove koji prelaze okvir redovnog upravljanja imovinom štićenika, odnosno zaključivati kontrakte uz poštovanje tako definisanog ograničenja.

Porodični zakon gotovo u potpunosti izjednačava bračnu i vanbračnu zajednicu. U članu 191. pomenutog zakona naglašeno je da imovina koju su vanbračni partneri stekli radom u toku trajanja zajednice života u vanbračnoj zajednici predstavlja zajedničku imovinu, kao i to da se na imovinske odnose vanbračnih partnera shodno

[160] Porodični zakon RS, član 149.

primenjuju one zakonske odredbe, kojima se regulišu imovinski odnosi supružnika. Zakonodavac uvodi zakonski imovinskopravni režim i za vanbračne partnere, istovremeno otvarajući mogućnost izmene tog režima i zaključenja bračnih ugovora kroz shodnu primenu odgovarajućih odredaba Porodičnog zakona. Nema, dakle, dileme da i vanbračni partneri mogu biti subjekti bračnog ugovora.

PREDMET BRAČNOG UGOVORA

Većina modernih zakonodavstava (uključujući i Porodični zakon Republike Srbije iz 2005. godine), poznaje institut bračnog ugovora, kojim je moguće izmeniti zakonski imovinski režim. Treba, međutim, naglasiti da ovaj kontrakt ne mora nužno voditi izmeni režima. Njegov predmet može biti i samo ustupanje nekog stvarnog ili obligacionog prava drugom bračnom drugu.

Predmet bračnog ugovora nije definisan Porodičnim zakonom, pa prema tome, predmet može biti ugovaranje prava supružnika na deo, ili celokupnu bračnu imovinu . Supružnici (ili budući supružnici pre zaključenja braka) mogu saglasnošću volja opredeliti pravnu sudbinu imovine stečene pre, ili za vreme braka, uz poštovanje onih odredaba zakona, koje definišu razloge za opšte ograničenje slobode ugovaranja(poštovanje pravila morala i dobrih običaja), kao i onih normi, koje izričito zabranjuju izmenu zakonskog režima kod određenih dobara. Pored toga, bračni drugovi prilikom zaključenja ovog pravnog posla moraju se voditi osnovnim principima Obligacionog i Porodičnog prava, odnosno prirodom braka kao institucije.

Napominjem da, prema odrebama Opšteg dela Zakona o obligacionim odnosima predmet ugovora

treba da odgovara određenim uslovima da bi bio punovažan. Član 46. stav 2. izražava te uslove rečima da predmet mora biti moguć, dopušten i određen, odnosno odrediv.

PREDMET BRAČNOG UGOVORA U UPOREDNOM PRAVU

Kao primer zakonskog ograničenja mogućnosti sklapanja ovog pravnog posla, može se navesti francuski Code civil, koji propisuje zabranu bračnim drugovima da prilikom zaključivanja ugovora kojim vrše izmenu zakonskog imovinskog režima (režima posebne imovine), naruše takozvani ''osnovni imovinski režim'', koji se odnosi na obavezu bračnih drugova da doprinose podmirivanju troškova zajedničkog domaćinstva, izdržavanju zajedničke dece i održavanju porodičnog doma. Code civil primenjuje enumerativni princip[161] prilikom definisanja predmeta bračnih ugovora, odnosno načina izmene zakonskog režima. Tako supružnici mogu ugovoriti da sve njihove pokretne stvari postanu deo njihove zajedničke imovine (zajedničkom imovinom se smatraju one stvari i prava koja su bračni drugovi stekli u toku braka). Moguće je ugovoriti i zamenu zakonskog režima režimom opšte zajednice ili potpune odvojenosti imovina, kao i takva pravila upravljanja stečenom,

[161]Vidi: Code civil, čl. 1497.

odnosno zajedničkom imovinom, koja odudaraju od zakonom ustanovljenog ovlašćenja supružnika da samostalno raspolažu i upravljaju stečenom imovinom (takozvana konkurišuća uprava – ''gestion concurrente''). Dakle, nema prepreke da se odredbama bračnoimovinskog sporazuma dogovori zajedničko upravljanje navedenom imovinom. Dozvoljeno je i definisanje nejednakih udela u zajedničkoj imovini. Code civil odredbama paragrafa 1389. ističe da se bračnim ugovorom ne mogu menjati zakonske odredbe koje se odnose na nasleđivanje, odnosno zakonski red nasleđa, niti se mogu prejudicirati ugovori o poklonu između živih, kao ni testamentarna raspolaganja supružnika[162].

Neki nemački autori ističu da se pravni poslovi mogu deliti na one koje mogu zaključiti supružnici, i na one koje sklapaju lica koja nisu uzajamno povezana ovakvom ličnom vezom.[163] Nemački građanski zakonik predviđa ograničenje slično onome koje postoji u Code civil-u, zabranjujući ugovaranje klauzula koje bi onemogućile jednom od bračnih drugova doprinos zajedničkom domaćinstvu, čuvanju, vaspitanju i školovanju dece. Nepoštovanje ovakvih, imperativnih odredaba zakona dovodi do nedopuštenosti predmeta ugovora, a, samim tim, i do nepunovažnosti samog kontrakta.

---

[162] Code civil, Dalloz, Paris, 1974.

[163] Kanzleiter, Münchener Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch, Familienrecht I, 4. Auflage, C.H.Beck, München, 2000. godine, str. 602.

Zakon nudi više modela imovinskog režima, a bračni drugovi su slobodni da izaberu jednog od njih. Moguće je odstupiti delimično, ili u potpunosti od tih modela. Načelo slobode ugovaranja ograničeno je, pre svega, zaštitom zajedničke dece supružnika.

Bračni ugovori služe regulisanju imovinskih odnosa između bračnih drugova, i to tako, što se njima nadomeštava zakonski imovinski režim, ili se ovim pravnim poslom taj režim menja.[164] Supružnici mogu izabrati jedan od dva zakonska oblika bračnog ugovora. Jedan sadrži režim odvojene imovine, dakle imovinu bračnog druga čine kako dobra koja je posedovao pre zaključenja braka, tako i ona koja su stečena za vreme braka. U režimu - zajedničke imovine, tu imovinu čine pretežni deo dobara bračnih drugova koja su unela u brak i pretežni deo dobara stečenih u braku. Zakon prepoznaje i jedan izuzetak, a to su posebna i zadržana (rezervisana) imovina. Posebnu imovinu čine predmeti, odnosno prava koja se ne mogu pravnim poslom preneti, a zadržanu imovinu ona dobra koja su rezervisana bračno-imovinskim ugovorom, dobra stečena nasleđem, kao i imovina koju je bračni drug stekao zahvaljujući

[164] Opširnije: Koziol H.; Welser, R.: Grundiss des bürgerlichen Rechts, Band II: 12 auflage, Wien, 2001, str. 435.

rezervisanoj imovini. Bračni drugovi zaključeni bračno-imovinski ugovor mogu menjati.[165]

U austrijskom pravu zakonski imovinski režim je režim odvojene imovine.[166] Dakle, ako supruzi nisu ništa drugo ugovorili, svaki suprug zadržava svoje pređašnje pravo svojine, i na ono što jedna strana stekne za vreme braka, ili na ma koji način dobije, drugi bračni drug nema nikakva prava.[167] Predmet bračnog ugovora može biti višestruk.[168]To može biti pravni posao koji podrazumeva dalju primenu zakonskog režima odvojenosti imovine, i u tom slučaju može se govoriti o opštim bračnim ugovorima (generelle Ehepakte), a može se raditi i o sporazumu koji podrazumeva ugovaranje posebnog imovinskog režima, odnosno o posebnim bračnim ugovorima(spezielle Ehepakte). U Austrijskom građanskom zakoniku nailazimo na definiciju "bračnih sporazuma", koja definiše da se ovi ugovori "zaključuju s obzirom na bračnu vezu, imovinskopravne odnose između bračnih partnera, i prvenstveno se odnose na bračnu tekovinu, zajedničku imovinu, upravljanje imovinom"[169].

U mađarskom porodičnom pravu, zakonski režim je režim zajedničke imovine. Zaključenjem braka

---

[165] Nemački građanski zakonik, par. 1408. st. 1.
[166] Opšti austrijski građanski zakonik, par. 1233. – ''Bračna veza ne zasniva po sebi zajedničku imovinu između bračnih drugova''
[167] Opšti austrijski građanski zakonik, par. 1237.
[168] Weiss, E.: Von den Ehepakten, (Herausgeber): Kommentar zum Allgemein Bürgerliches Gesetzbuch, Fünfter Band, 2. Auflage, Druck and Verlag der Österreichischen Druckerei, Wien, 1954. godine, str. 683.
[169] Opširnije: Kodex des österreichischen Rechts, Bürgerliches Recht in der 34. Auflage mit dem Stand 1.9.2007, str. 130.

stvara se imovinska zajednica između supružnika.Sve što bračni partneri u toku trajanja bračne zajednice steknu, predstavlja nepodeljenu zajedničku imovinu. Budući bračni drugovi, kao i bračni drugovi imaju mogućnost da međusobne imovinsko-pravne odnose za vreme trajanja bračne zajednice urede bračnim ugovorom i odstupe od odredaba zakona tako što će se saglasiti koja imovina će biti predmet posebne, a koja zajedničke imovine.[170] Ovaj pravni posao sklapaju lica koja žele potpuno ili delimično razdvajanje imovine. U mađarskoj teoriji nailazimo na stav da je poželjno da bračni ugovor ''fiksira polazno stanje'', tojest da evidentira koji su predmeti pre zaključenja ovog kontrakta predstavljali delove posebne imovine jednog i drugog bračnog partnera[171]. Ovo fiksiranje stanja, registracija toga ko šta unosi u brak, ne mora biti inkorporisano u sam ugovor, već je, po navedenim teoretičarima, dovoljno da taj inventar bude urađen kao aneks ugovora. Mađarski Zakon o braku ne limitira supružnike u pogledu toga koliko će ugovora zaključiti pre, odnosno u toku braka.[172]

---

[170] Vidi: ''Családjog'' (Kiegészítve a vonatkozó kollégiumi állásfoglalásokkal es jogegységi határozatokkal), Novissima Kiadó, Budapest, 2001., par. 27., kao i Kőrös András, ''Házassági vagyonjogi szerződés'', K.K.Orac, 1997.

[171] Opširnije: Kőrös András, ''Házassági vagyonjogi szerződés'', K.K.Orac, 1997. godine, str. 4.

[172] Vidi: Csiky, Filó, ''Magyar család jog'', str. 96.

PREDMET BRAČNOG UGOVORA U DOMAĆEM PRAVU

Na osnovu svega navedenog, može se zaključiti da su potencijalni predmeti bračno-imovinskog ugovora veoma brojni, posebno u onim pravnim sistemima gde postoje minimalna ograničenja ili uopšte ne postoje ograničenja u definisanju predmeta bračnog ugovora. Naš Porodični zakon ne ograničava stranke (buduće ili aktuelne bračne drugove) u izboru predmeta ugovora. Njih, praktično, ograničavaju samo odredbe Zakona o obligacionim odnosima[173], koje govore o tome da je ugovor punovažan samo ukoliko je njegov predmet moguć, dopušten i određen, kao i stav 2. člana 8. Porodičnog zakona koji ističe da odricanje od prava na izdržavanje nema pravnog dejstva.

Prema tome, u našem, ali i u većini uporednih prava, predmeti ugovora mogu obuhvatati određivanje različitih udela u imovini stečenoj za vreme braka, ugovaranje prava prvokupa na imovini, ugovaranje o načinu upravljanja i raspolaganja imovinom, ugovaranje da se stranke privremeno odriču od prava da zahtevaju deobu imovine, kao i rezultate privredne delatnosti bračnih drugova za vreme trajanja zajednice života. Mogu se odnositi na pojedine predmete imovine, ili naprimer na korišćenje stana. Predmet ovog pravnog posla mogu

[173] Zakon o obligacionim odnosima, član 46/2

biti i prihodi od duhovnog stvaralaštva (intelektualna svojina) nastali pre braka, kao i plodovi iz posebne imovine, koja je po vrednosti značajna, koji mogu, ukoliko supružnici tako ugovore, biti isključivo deo posebne imovine bračnih drugova. Stranke se mogu sporazumeti da će imovinu delimično razdvojiti, a da unutar tog okvira neki prihodi budu pod režimom posebne imovine, a da prihodi iz ostalih delatnosti budu u korist zajedničke imovine, radi pokrivanja troškova zajedničkog života.[174] Ugovaranje režima posebne, umesto zakonskog režima zajedničke imovine praktično znači da će prihodi koje bračni drugovi steknu u toku braka predstavljati njihovu posebnu imovinu. Ovakav sporazum u interesu je onog supružnika koji ostvaruje veću zaradu nego njegov (ili njen) životni saputnik. Finansijski slabiji bračni drug zaštićen je zakonskom obavezom izdržavanja bračnih drugova, tako da ga navedeni sporazum ne može dovesti u situaciju egzistencijalne neizvesnosti (što bi se moglo dogoditi da zakonodavac nije predvideo ovaj mehanizam zaštite).

Napomenuo sam da su bračni drugovi slobodni da ugovore različite udele u zajedničkoj imovini - kako onoj stečenoj do trenutka zaključenja bračnog ugovora, tako i onoj koju će pribaviti radom u budućnosti, odnosno u toku trajanja zajednice

[174] Opširnije: Csiky Ottó, Filó Erika, ''Magyar családjog'', H.V.G. ORAC, Budapest, 2001. godine, str. 95.

života u braku. Budući da je za punovažnost ugovora neophodno da njegov predmet bude određen ili odrediv, stranke su dužne da u ovaj pravni posao unesu klauzulu koja će omogućiti precizno i nedvosmisleno utvrđivanje udela supružnika. Takva odredba može sadržavati procentualno određenje koliki deo zajedničke imovine pripada pojedinačnim ugovornim stranama, a preciznost može da se postigne i utvrđivanjem razlomka koji bi dimenzionirao udele. Tako, naprimer, sporazum može da sadrži klauzulu po kojoj 75% zajedničke imovine pripada jednom a 25% drugom bračnom drugu, odnosno, ukoliko se stranke opredele za razlomačko opredeljivanje - ¾ prvom, a ¼ drugom supružniku.

Iako je Porodični zakon u članu 189. predvideo ugovor o upravljanju i raspolaganju zajedničkom imovinom kao pravni posao posebno regulisan odredbama ovog pravnog propisa, nema dileme da supružnici i bračnim ugovorom mogu urediti ovu materiju. Institut bračnog ugovora omogućava bračnim drugovima da izmene zakonski imovinski režim. Prema tome, oni su vlasni i da sporazumno predvide upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom drugačije nego što je definisao član 174. Porodičnog zakona, koji u stavu 1. kaže da ''zajedničkom imovinom supružnici upravljaju i raspolažu zajednički i sporazumno.'' Ugovor se može, shodno odredbama člana 189. stav 2. istog zakona odnositi: samo na upravljanje ili

samo na raspolaganje ili samo na pojedine poslove upravljanja i raspolaganja. Bračnim ugovorom, dakle, jedan bračni drug može prepustiti drugom bračnom drugu upravljanje ili raspolaganje čak i celokupnom zajedničkom imovinom, jer procenjuje da on poseduje više znanja iz oblasti ekonomije i sposobnosti da ta znanja praktično primeni. Sporazumno se upravljačka ovlašćenja mogu preneti i na neko treće lice. Ovaj pravni posao, međutim, nema pravno dejstvo na treća lica. Izuzetak bi mogla biti situacija u kojoj su supružnici, shodno članu 189. stav 4. upisali u javni registar prava na nepokretnostima bračni ugovor kojim se definiše upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom na nepokretnim stvarima.

Sporazum o deobi zajedničke imovine može biti predmet bračnog ugovora. Ugovornim odredbama definiše se, između ostalog, način i vreme deobe. Bračni drugovi mogli bi ugovoriti ''da se u odnosu na cijelu bračnu stečevinu primijeni civilna dioba, dakle sustav prodaje na javnoj dražbi uz podjelu novaca tako dobivenih. Ako su ugovorili drugačije udjele od zakonom izjednačenih, tada će to dakako imati prednost pred zakonskim režimom.''[175] Porodični zakon u odredbi koja definiše status stvari za ličnu upotrebu supružnika prilikom deobe zajedničke imovine

[175] Majstorović Irena, Bračni ugovor (Novina hrvatskoga obiteljskog prava), Pravni fakultet u Zagrebu, 2005. godine, str. 199.

bračnih drugova[176] kaže da ''stvari za ličnu upotrebu jednog supružnika pripadaju mu u isključivu svojinu bez uračunavanja u njegov udeo ako njihova vrednost nije nesrazmerno velika u odnosu na vrednost zajedničke imovine i vrednost stvari za ličnu upotrebu drugog supružnika'', a u drugom stavu istog člana nastavlja da ''ako je vrednost stvari iz stava 1. ovog člana nesrazmerno velika, one pripadaju u isključivu svojinu supružniku sa uračunavanjem u njegov udeo''. Iako bračnim ugovorom bračni drugovi imaju mogućnost izmene zakonskog imovinskog režima, odredba Porodičnog zakona koja se odnosi na deobu stvari za ličnu upotrebu je kogentnog, odnosno imperativnog karaktera, a njena osnovna svrha je zaštita supružnika. Prema tome, stvari za ličnu upotrebu ne mogu biti predmet deobe, odnosno bračnog ugovora. Ugovorom bračni drugovi mogu rešiti i pitanje plaćanja troškova deobe, ukoliko ne žele da ih snose srazmerno svojim suvlasničkim delovima. Dakle, troškove mogu snositi u proporciji koju sporazumno odrede, a može se ugovoriti da ih snosi samo jedna ugovorna strana.

Pored prava svojine, kao najvažnijeg stvarnog prava, i druga stvarna prava mogu biti predmet bračnog ugovora. Moguće je, dakle, inkorporisati u ovu vrstu kontrakta i službenosti, zaloga (ručna i hipoteka) zakup ili pravo građenja. Prema Zakonu o

[176] Porodični zakon, član 182.

osnovama svojinsko-pravnih odnosa, ''stvarna službenost je pravo vlasnika jedne nepokretnosti (povlasno dobro) da za potrebe te nepokretnosti vrši određene radnje na nepokretnosti drugog vlasnika (poslužno dobro) ili da zahteva od vlasnika poslužnog dobra da se uzdržava od vršenja određenih radnji koje bi inače imao pravo vršiti na svojoj nepokretnosti.''[177] Član 52. uvodi načelo publiciteta kao mehanizam zaštite kako saugovarača, tako i trećih lica, što je potpuno prirodna posledica činjenice da službenosti, kao stvarna (dakle, apsolutna) prava imaju dejstvo ''erga omnes'', odnosno ''contra omnes''. Ova odredba definiše da se stvarna službenost ugovorena pravnim poslom stiče upisom u javnu knjigu, (pre svega registar, odnosno katastar nepokretnosti)[178]. Načelo javnosti važno je, pre svega, zbog toga što se promenom vlasnika poslužnog dobra službenost ne gasi, već automatski proizvodi pravno dejstvo prema novom vlasniku. Službenosti, kao stvarna prava na tuđoj stvari (res in re aliena), koja ovlašćuju titulara da u određenoj meri iskorišćava tuđu stvar mogu biti ustanovljene kako na posebnoj imovini jednog od bračnih drugova, tako i na zajedničkoj imovini, ali samo na idealnom delu saugovarača (dobar

---

[177] Zakon o osnovnim svojinskopravnim odnosima, Sl. list SFRJ br. 6/1980. i 36/1990, kao i Sl. list SRJ br. 29/1996, član 49.

[178] Opširnije o ovome - Zakon o državnom premeru i katastru i upisima prava na nepokretnostima ("Sl. glasnik RS", br. 83/92, 53/93, 67/93, 48/94, 12/96, 15/96, 34/01, 25/02), član 58 a

primer za to je ugovaranje prava stanovanja na zajedničkom stambenom objektu u korist samo jednog supružnika, odnosno suvlasnika, kao i ugovaranje plodouživanja na zajedničkim stvarima, pravima ili imovini pri čemu je plodouživalac jedan od bračnih drugova). Ukoliko se u zajedničkoj imovini supružnika nalazi obradivo zemljište, pa oni odluče da bračnim ugovorom podele tu imovinu na dve ili više parcela u posebnoj imovini bračnih drugova, logično je da se, ukoliko postoji potreba, istim kontraktom uspostavi i službenost (naprimer, pravo prelaza preko tuđeg zemljišta ili pravo progona stoke preko tuđeg zemljišta) u korist jednog, ili oba saugovarača. Ne postoji prepreka ni da se ovim pravnim poslom takav režim uspostavi na imovini koja je već u trenutku sklapanja braka imala status posebne imovine, odnosno koju je jedan od supružnika uneo u brak.

Supružnici sporazumno mogu ugovoriti zalogu ili hipoteku kao sredstvo obezbeđenja svog potraživanja na posebnoj imovini, ili na idealnom delu zajedničke imovine. Hipoteka se stiče tek kada se, na osnovu pravnog posla, upiše u javnu knjigu, odnosno u registar nepokretnosti.[179]

Bračnim ugovorom može se ustanoviti i pravo građenja, ali bi jedan od bračnih drugova mogao ovo pravo ustanoviti u korist drugog supružnika samo na svojoj posebnoj imovini. Pravo građenja u

[179] Zakon o hipoteci ("Sl. glasnik RS", br. 115/05 od 27.12.2005), član 8.

suštini predstavlja ''ograničeno stvarno pravo na nečijem zemljištu, koje ovlašćuje svog nositelja da na površini toga zemljišta ili ispod njega ima u svojem vlasništvu zgradu trajno fizički spojenu s tim zemljištem, a svagdašnji vlasnik tog zemljišta dužan je to trpjeti. Ovo je pravo zakonom u pravnom pogledu izjednačeno sa stvari, i to s nekretninom, stoga se može reći da je to «umjetno» zemljište. Njime se ne može opteretiti suvlasnički dio zemljišta, budući da zbog netjelesne naravi idealnog dijela nije moguće imati s njim fizički povezanu, a pravno odvojenu zgradu''.[180] Zbog toga nije moguće ustanoviti ovo pravo na zajedničkoj imovini supružnika.

I pravo preče kupovine je jedno od prava koje bi moglo biti predmet bračnog ugovora. Titular ovog prava ovlašćen je da zahteva da vlasnik, kada reši da proda određenu stvar, prvo njemu ponudi kupovinu. Ugovorno pravo preče kupovine najčešće je rezultat sporedne pogodbe iz ugovora o prodaji,[181] mada ne mora nužno biti vezano za ovaj ugovor. Odredbom o pravu preče kupovine lice koje namerava da proda ugovorom određenu stvar ima obavezu da obavesti titulara prava preče kupovine o nameravanoj prodaji stvari određenom licu, o uslovima prodaje, kao i da mu ponudi da za istu cenu kupi tu stvar. Pet godina je krajnji rok do

---

[180] Majstorović Irena, Bračni ugovor (Novina hrvatskoga obiteljskog prava), Pravni fakultet u Zagrebu, 2005. godine, str. 203.
[181] Zakon o obligacionim odnosima, čl. 527-532.

koga ovo pravo važi, ukoliko vlasnik nije izrazio nameru da proda stvar, računajući od momenta zaključenje ugovora. Imalac prava preče kupovine ne može se pozivati na to pravo jedino u slučaju prinudne javne prodaje predmetne stvari. Ako je, međutim, njegovo pravo bilo upisano u javnu knjigu, imalac prava ovlašćen je da zahteva poništaj javne prodaje, pod uslovom da nije bio pozvan da toj prodaji prisustvuje. Pravo preče kupovine ne podrazumeva nikakve posebne pogodnosti za bračne drugove koji bi ovakvu klauzulu predvideli svojim bračnim ugovorom. Ovaj institut, međutim, može značajno olakšati razrešenje imovinskopravnih odnosa između supružnika u slučaju prestanka bračne zajednice. To se pogotovo odnosi na pravo preče kupovine na delu kuće (koja predstavlja zajedničku imovinu bračnih drugova), najčešće polovini, koji bi u slučaju razvoda bračni ugovor koji odluči da otuđi svoj deo mogao prodati trećem licu. U slučaju ugovaranja prava preče kupovine, drugi supružnik dobija mogućnost da otkupi idealni deo svog bivšeg bračnog druga. Ista je situacija i ukoliko se u imovini bračnih drugova nalazi preduzeće koje su oni zajednički stekli radom u toku trajanja bračne zajednice. Ugovaranje prava preče kupovine omogućilo bi opstanak tog preduzeća i po razvodu braka, što je supružnicima naročito važno ukoliko imaju zajedničko potomstvo.

Ukoliko je jedan od bračnih drugova član privrednog društva, ''poseban mogući predmet bračno-imovinskog kontrakta čini sagledavanje udela bračnog druga koji nije član privrednog društva u imovini koja je iz posebne ili zajedničke imovine uložena u privredno društvo od strane drugog bračnog druga koji je član privrednog društva. Ako je u konkretnom slučaju po sredi delovanje (ugovornog ili zakonskog) režima zajedničke imovine, ili po sili zakona, ili po sili ugovora bračni drug ne-član stiče udeo u firmi. Taj udeo se, međutim, ne evidentira kao suvlasništvo u samoj firmi. Niti se po tom udelu ostvaruje automatski pravo na dividendu ili pravo na upravljanje, što može pripasti samo članu firme. Ali se to pravo bračnog druga ne-člana, bar u pogledu dividende, može pojaviti kao potencijalno potraživanje, što može stvarati teškoće u funkcionisanju firme.''[182] U svakom slučaju, ''bračnim ugovorom može se unapred raščistiti pitanje da li je imovina uložena u društvo zajednička ili posebna, ali i definisati sudbina dobiti proistekle iz te imovine''[183].

Dakle, iako su bračni ugovori instrument izmene zakonskog imovinskog režima, oni često predstavljaju i sporazum supružnika kojim se postižu određeni ekonomski efekti na saugovarače

[182] Salma Jožef: ''O bračno-imovinskom ugovoru'', Glasnik advokatske komore Vojvodine, broj 11., Novi Sad, 2002. godine, str.343.

[183] Heinerné Barzó Timea, Magyar polgári jog – Családjog, Novotni kiadó, Miskolc, 2002. godine, str. 105.

(odnosno prenose neka stvarna ili obligaciona prava), ali se ne menja zakonski režim.

Bračni ugovor bi bio valjan i ako bi sadržavao samo jednu odredbu kojom bi se uređivali imovinskopravni odnosi bračnih drugova, tako što bi ta odredba odstupala od zakonskog imovinskog režima. Dobar primer bilo bi kontraktualno isključenje suvlasništva u jednakim delovima u zajedničkoj imovini[184] supružnika, odnosno obaranje zakonske pretpostavke iz člana 180. stav 2. da su udeli supružnika u zajedničkoj imovini jednaki.

Predmet bračnog ugovora sadržan je i u onim odredbama koje se odnose na izmene ili raskid ovog pravnog posla. Navedene odredbe mogu precizirati u kojim, tačno određenim situacijama, ugovorne strane imaju pravo na jednostrani raskid ovog pravnog posla. Na ovakav način mogu se izbeći sporovi o tome da li pravo na jednostrani raskid postoji ili ne, odnosno sporovi o pravnim posledicama takvog postupka jedne od strana ugovornica. Do jednostranog raskida ili izmena ugovora može doći i ukoliko su nastupile promenjene okolnosti, odnosno, ukoliko je znatno narušeno načelo ekvivalentnosti (mada svrha ovog kontrakta vrlo često i nije uspostavljanje ekvivalentnosti u uzajamnim pravima i obavezama ugovornih strana). Ukoliko nakon zaključenja ugovora ''nastupe okolnosti koje otežavaju

[184] Majstorović Irena, Bračni ugovor (Novina hrvatskoga obiteljskog prava), Pravni fakultet u Zagrebu, 2005. godine, str. 194.

ispunjenje obaveze jedne strane, ili ako se zbog njih ne može ostvariti svrha ugovora, a u jednom i u drugom slučaju u toj meri da je očigledno da ugovor više ne odgovara očekivanjima ugovornih strana i da bi po opštem mišljenju bilo nepravično održati ga na snazi takvog kakav je, strana kojoj je otežano ispunjenje obaveze, odnosno strana koja zbog promenjenih okolnosti ne može ostvariti svrhu ugovora, može zahtevati da se ugovor raskine''.[185] Promenjene okolnosti mogu se odnositi kako na nastupanje zakonske obaveze jednog od bračnih drugova da izdržava svoje roditelje, tako i na promenu u finansijskoj situaciji jednog od supružnika, pa i na povećanje broja članova porodice (rođenje deteta) i slično.

Supružnici mogu pribeći i sporazumnom raskidu, odnosno sporazumnom odustanku od ugovora kao načinu prestanka ovog pravnog posla. Budući da je sporazumni raskid po svojoj prirodi ugovor, odnosno prestavlja saglasnu izjavu volja ugovornih strana, njegova forma mora biti identična formi koja se zahteva za punovažnost bračnih ugovora. Zakon o obligacionim odnosima u članu 68. ističe da ''formalni ugovori mogu biti raskinuti neformalnim sporazumom, izuzev ako je za određeni slučaj zakonom predviđeno što drugo, ili ako cilj zbog koga je propisana forma za zaključenje ugovora zahteva da raskidanje ugovora bude

[185] Zakon o obligacionim odnosima, član 133. stav 1.

obavljeno u istoj formi''. Nema nikakve dileme da je načelo publiciteta, koje je Porodični zakon ustanovio kao imperativno kada su bračni ugovori u pitanju, mora biti ispoštovano i kada se stranke odluče za raskid ovih kontrakata. Forma javne isprave predstavlja mehanizam zaštite kako bračnih drugova, odnosno verenika koji su sklopili ovaj pravni posao, tako i trećih lica. Sasvim je izvesno da cilj zbog koga je propisana ovakva forma za zaključenje ugovora zahteva da raskid bude obavljen u istom obliku.

Što se izmena kao mogućeg predmeta bračnog ugovora tiče, one mogu biti izvršene u svakom trenutku, ukoliko su ugovorne strane saglasne da pribegnu drugačijem definisanju odredaba ovog pravnog posla, i ukoliko su poslovno sposobne, odnosno, pod određenim uslovima i delimično poslovno sposobne. Pošto je Porodični zakon predvideo formu javne isprave kao obaveznu formu za zaključenje bračnog ugovora, ovaj zahtev važi i za sve kasnije izmene ili dopune ugovora.

Valja istaći da ''nije svaki ugovor, pa i dogovor supružnika bračni ugovor. Kako bi bračni ugovor zaista postojao, mora biti ostvarena njegova svrha prema Porodičnom pravu.[186]'' U Srbiji, s obzirom da je ovaj institut veoma mlad, još uvek ne postoji sudska praksa koja bi, na plastičan način, potkrepila ovu tvrdnju. Do

[186] Majstorović, str. 194.

ustaljivanja bračnog ugovora kao instituta u pravnom sistemu naše zemlje, valja se osloniti na sudsku praksu onih zemalja koje na sličan način tretiraju ovu materiju.[187]

Ugovor na ostvarivanja?

[187] Tako, prema odluci Županijskog suda u Bjelovaru, Gž-360/03-2 od 21.3.2003.:''izjava jednog bračnog druga u skladu s članom 6. Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo, kojom daje suglasnost tom bračnom drugu da može otkupiti stan, ne znači odricanje tog bračnog druga od prava na stan kao dijela bračne stečevine. Međutim, ukoliko ta izjava ima i dodatan sadržaj, koji u sebi sadrži potpisanu i ovjerenu izjavu jednog bračnog druga da se odriče prava vlasništva na stanu koji je predmet otkupa i priznaje drugom bračnom drugu isključivo pravo vlasništva, takva izjava može imati značaj bračnog ugovora iz člana 259. Obiteljskog zakona.

KAUZA BRAČNOG UGOVORA

Francuski pravnik Doma kreirao je u sedamnaestom veku kauzalističku teoriju. Termin ''causa'' prisutan je, doduše, već u rimskom pravu, ali ''u ovom pravu kauza nije predstavljala opšti pojam, niti je bila uključena u red uslova nastanka ugovora. U rimskom pravu je kauza[188], naime, značila u širem smislu shvaćeni titulus, odnosno pravni osnov ili pravni naslov. Ovim izrazom je često bio označavan čitav pravni posao ili ritual, odnosno forma (npr. nexum, expensilatio, posebno stipulatio). Tako, kod održaja ili kod sticanja svojine, pravo se sticalo na osnovu i nekog pravnog naslova (iustus titulus). Da bi se steklo pravo svojine, morao je da postoji pravni naslov. Ovo značenje je i danas prihvatljivo, jer je radi sticanja nekog prava i danas neophodno postojanje pravnog naslova sticanja''[189]. Pravni naslov je, dakle, u starom Rimu označavao ne - elemenat pravnog posla, već celinu pravnog posla. Tako je i u današnjem pravu.

---

[188] U ''Rječniku latinskih pravnih izraza'' Ante Romca nalaze se 77 pravnih izraza koji sadrže reč ''causa''. Primera radi: causa cadere (izgubiti spor, odnosno pokrenutu parnicu), causa causarum (uzrok uzroka), causa civilis (građanska stvar, imovinsko-pravni spor, građanska parnica), causa poenalis (kaznena stvar, krivični postupak), causa publica (državna potreba, širi interes), causa matrimonii (razlog braka, okolnost da postoji – ili će biti zaključen brak), causa solvendi (osnova ispunjenja obaveze, razlog zbog čega dužnik plaća poveriocu, ugovor, nagodba, sudska presuda na osnovu koje se vrši plaćanje, odnosno ispunjenje, i slično.

[189] Salma Jožef, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007. godine, str. 289 i 290.

Kauzalistička teorija koju je uspostavio Doma definiše kauzu na drugačiji način nego klasični rimski pravnici. Kauza, u modernim pravnim sistemima, predstavlja neposredan cilj koji su ugovorne strane želele da ostvara zaključenjem kontrakta. Iz kauzalističke teorije proizašla su tri osnovna stanovišta. Objektivno stanovište odnosi se na to da je kauza ekonomski cilj koga stranke žele da postignu zaključivanjem nekog ugovora. Subjektivno stanovište definiše ovaj institut na taj način, što se smatra da se kauza ugovora može svesti, na psihičke razloge koji su motivisali ugovorne strane da sklope određeni pravni posao. Mešovito (subjektivno-objektivno stanovište) čiji je najistaknutiji predstavnik Kapitan, donekle miri ova dva suprotstavljena gledišta, i ističe da je kod opredeljivanja cilja teretnih ugovora presudna prestacija koju treba da učini druga ugovorna strana, a kod dobročinih kontrakata relevantna namera za zaključenje ugovora.

Kauzalistička teorija izazvala je i nastanak takozvane teorije antikauzalista, po kojima kauza, odnosno osnov ugovora nema značaja i potpuno je nepotreban institut. Antikauzalisti (čiji je najistaknutiji predstavnik bio profesor Ernst sa Univerziteta u Liježu) smatraju da kauza nije ništa drugo nego predmet ugovora. Suštinska Ernstova primedba odnosi se na to da, kada se

ističe da je kauza pravni cilj ugovora, u suštini se govori o pravnim dejstvima ugovora, odnosno o nekom budućem prenosu pravnih ovlašćenja na drugu ugovornu stranu. Na taj način se, po Ernstu, nastanak ugovora uslovljava nastupanjem nepostojeće okolnosti. Praktično se time nastanak i punovažnost uzroka uslovljavaju nastupanjem posledice, što je po zastupnicima ove teorije - pravni i logički nonsens.[190] Primedbe antikauzalista odnose se i na kauzalistički pristup kako realnim, tako i dobročinim ugovorima. Oni se ne slažu da je kod realnih ugovora osnov, odnosno kauza - predaja stvari, već je ta predaja uslov bez čijeg ostvarenja ne može ni nastati pravni posao. Kod dobročinih ugovora, smatraju, kauza takođe nema značaja, jer je namera da se izvrši neko dobročino raspolaganje psihička pojava karakteristična za ovu vrstu pravnih poslova[191].

Uprkos primedbama antikauzalista, kauzalistička teorija (i to, pre svega njeno subjektivno-objektivno stanovište) postala je dominantna teorija u mnogim pozitivnim zakonodavstvima, pa tako i u našem Zakonu o obligacionim odnosima. Postojanje, odnosno dopuštenost kauze predstavlja uslov punovažnosti ugovora. Sledeći navedeno, neophodno je definisati šta je kauza bračnih ugovora. Ovaj zadatak otežava

---

[190] Opširnije: Salma Jožef, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007. godine, str. 293.

[191] Šire: Milošević Ljubiša, Obligaciono pravo, Naučna knjiga, Beograd, 1970. godine, str. 50 i 51.

činjenica da se bračno-imovinskim kontraktom najčešće ne razrešava, odnosno ne ustanovljava samo jedan imovinsko-pravni odnos, već se ovim pravnim poslom može ugovoriti imovinski režim drugačiji od zakonskog imovinskog režima, mogu se različito dimenzionirati udeli supružnika u imovini stečenoj za vreme braka, bračni drugovi mogu slobodno definisati način upravljanja i raspolaganja imovinom, ugovoriti pravo prvokupa na imovini, privremeno se odreći od prava da zahtevaju deobu imovine, i slično. Ovim pravnim poslom može se razrešiti pravna sudbina pojedinih predmeta imovine, kao što su zajednički stan, ali i prihodi od duhovnog stvaralaštva nastali pre braka ili plodovi iz posebne imovine supružnika. Bračni ugovor je, najčešće, složen ugovor (iako se njime može regulisati i samo jedno pravno pitanje). Zbog toga je određivanje kauze kod bračnih ugovora komplikovaniji zadatak nego kod većine drugih pravnih poslova. Ova činjenica posledica je i toga što se kod zaključivanja ovih kontrakata prepliću Porodično i Obligaciono pravo, kao i zbog niza karakteristika porodično-pravnog karaktera po kojima se bračni ugovori razlikuju od drugih obligacionopravnih poslova.

Ukoliko bi pokušali da definišemo šta je kauza bračnih ugovora u svetlu pristupa onih teoretičara koji stoje na stanovištu da je kauza neposredni ekonomski cilj koji ugovorne strane žele da

postignu pravnim poslom, ne bismo mogli dati precizan odgovor. Bračni ugovor može imati teretni, ali i dobročini karakter. Valja napomenuti da je kauza bitan uslov punovažnosti ne samo teretnih, već i dobročinih kontrakata. Ona kod dobročinih ugovora ima drugačiji sadržaj, jer kod njih motiv (namera da se iz razloga afekcije prema nekoj osobi izvrši prenos nekog prava na to lice, bez naknade i obaveze kontra-prestacije poklonoprimca) predstavlja sastavni deo kauze. Ekonomski cilj supružnika može biti sticanje imovine, ali i obezbeđenje iste, kao i, naprimer, stvaranje uslova za nesmetano funkcionisanje zajedničkog domaćinstva. Ekonomski cilj (ili ciljevi) je, očigledno, različit ili uglavnom različit od kontrakta do kontrakta. Složenost ovih pravnih poslova i mnogobrojni motivi porodično-pravnog karaktera kojima bračni drugovi mogu biti vođeni prilikom sklapanja bračnih ugovora onemogućavaju definisanje jedinstvenog ekonomskog cilja za sve bračnoimovinske kontrakte.

Ukoliko pođemo od teze da je kauza neposredni pravni cilj koji stranke žele postići pravnim poslom, moglo bi se reći da je kauza bračnog ugovora uređenje bračno-imovinskih odnosa na drugačiji način nego što te odnose reguliše Porodični zakon. Ovakva definicija odgovara situaciji u kojoj je režim zajedničke imovine - zakonski imovinski režim koji može biti promenjen

odredbama bračnog ugovora. Pravna sudbina zajedničke i posebne imovine supružnika kao i njihova uzajamna prava i obaveze predstavljaju predmet ovog pravnog posla. Bračni drugovi moraju se, naravno, pridržavati kogentnih odredaba Porodičnog zakona, i mogu ugovarati samo one klauzule koje nisu zabranjene, odnosno, koje su dozvoljene zahvaljujući onim odredbama zakona koje imaju dispozitivni karakter. Dopuštenost kauze predstavlja uslov punovažnosti samog ugovora. Kauza bračnog ugovora ne sme, dakle, biti protivna prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima. Članom 52. Zakona o obligacionim odnosima definisano je da su ugovori koji nemaju osnov (kauzu), odnosno čija je kauza nedopuštena - ništavi.

Iako postoje teškoće (uslovljene prirodom bračnog ugovora), kod utvrđivanja kauze ovih pravnih poslova, kada govorimo o podeli ugovora na kauzalne i apstraktne, bez dileme ove kontrakte možemo svrstati u red kauzalnih ugovora. Ova podela ne vrši se po kriterijumu da li pravni posao ima kauzu ili nema (Zakonom je definisano da su ugovori bez kauze - ništavi), već se kontrakti razvrstavaju u jednu ili drugu grupu, u zavisnosti od toga da li je pravni cilj ugovora vidljiv iz samog njegovog sadržaja. U red apstraktnih poslova, odnosno ugovora spadaju: menica, ček, konosman, prenos potraživanja na drugo lice,

obećanja duga bez navođenja pravnog naslova, poravnanje, prenov, otpust duga i drugi kontrakti kod kojih pravni cilj ugovornih strana nije vidljiv iz njihovog sporazuma[192]. Valja napomenuti da obaveze uspostavljene apstraktnim ugovorima postoje uprkos tome što kauze nije vidljiva, jer je ustanovljena pravna pretpostavka njenog postojanja. Kod kauzalnih ugovora kauza je vidljiva, ali ne samo ugovornim stranama, već i trećim licima.

Definisanje kauze bračnih ugovora nije jednostavno, kako zbog toga što se radi o složenom pravnom poslu koji najčešće u sebi sadrži čitav niz drugih kontrakata, tako i zbog posebne, porodično-pravne dimenzije ovih ugovora. U svakom slučaju je kauza bračnih ugovora sui generis, a odnosi se na uređenje bračnoimovinskih odnosa supružnika na drugačiji način nego što te odnose reguliše Porodični zakon (mada, s druge strane, u okvirima definisanim odredbama tog istog pravnog propisa).

[192] Opširnije o ovome videti kod: Salma Jožef, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007. godine, str. 353-355.

VALJANOST BRAČNOG UGOVORA

Zakon o obligacionim odnosima detaljno je regulisao materiju obligacionih ugovora, ali se odredbe ovog zakona, svakako primenjuju i na institut bračnog ugovora, odnosno na imovinske odnose između bračnih drugova uopšte, osim ukoliko Porodičnim zakonom nije nešto drugo određeno, ili ako bi zaključenje nekog kontrakta bilo protivno prirodi braka, odnosno prirodi odnosa između supružnika. Član 25. stav 3. pomenutog zakona ističe da se odredbe koje se odnose na ugovore shodno primenjuju i na druge pravne poslove.

O valjanom bračnom ugovoru možemo govoriti ukoliko su ugovorne strane koje su ga zaključile sposobne da izjavom svoje volje stvore, ukinu ili promene imovinsko pravne odnose sa drugim licima, (dakle, ako su saugovornici poslovno sposobni), ako su bračni drugovi u trenutku zaključenja pravnog posla slobodno i ozbiljno učinili saglasnu izjavu volja usmerenu ka sklapanju ugovora, a taj kontrakt je zaključen u zakonom predviđenoj formi (forma javne isprave), kao i ukoliko je sam sadržaj bračnog ugovora dopušten, odnosno nije protivan prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima. Dakle, ako bračni drugovi koji zaključuju ovaj ugovor nisu poslovno sposobni, ako

su pod prisilom[193] ili u zabludi učinili izjavu volje, ukoliko kontrakt nije sklopljen u pismenoj formi, ili nije overen od sudije, ili su ugovorom obuhvaćene one odredbe koje su zabranjene, odnosno ne mogu biti predmet ugovora (odricanje od prava na izdržavanje, naprimer), pravno dejstvo pravnog posla može biti osporeno.

Zakon o obligacionim odnosima podelio je ugovore koji nisu valjani na dve vrste - ništave i rušljive, odnosno pod ništavim pravnim poslovima podrazumevaju se apsolutno ništavi, a pod relativno ništavim - rušljivi ugovori. Ništavi su oni kontrakti koji su protivni prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima[194], dok su ugovori rušljivi ukoliko ih je sklopila ugovorna strana koja je ograničeno poslovno sposobna, ako je prilikom zaključenja pravnog posla bilo mana u izražavanju volje saugovornica, kao i u slučajevima koji su posebno definisani zakonom[195]. Na apsolutnu ništavost sud pazi po službenoj dužnosti, dok kod relativne ništavosti ugovorna strana u čijem je interesu rušljivost ustanovljena može tražiti da se ugovor poništi. Ova razlika prirodno proizlazi iz činjenice da je ništavost sankcija koja je ustanovljena radi zaštite pravnog poretka i opšteg društvenog

[193] O primeni opštih pravila građanskih zakonika na situacije u kojima jedan bračni drug primora drugog supružnika da se odrekne sopstvenih prihoda u njegovu korist, opširnije kod: Csiky O., Filó E., ''Családjog'', János Panonius Tudomány Egyetem, AJK, Pécs, 1999. godine, str. 98.

[194] Vidi: Zakon o obligacionim odnosima, član 103.

[195] Zakon o obligacionim odnosima, član 111.

interesa, a rušljivost postoji da bi se zaštitio interes jednog od učesnika u pravnom prometu. Pri tome se na apsolutnu ništavost može pozivati svako zainteresovano lice, a Zakon o obligacionim odnosima u članu 109. stav 2. posebno napominje da i javni tužilac, u cilju zaštite javnog interesa, ima pravo da zahteva utvrđenje ništavosti nekog pravnog posla. Razlika između ništavih i rušljivih ugovora ogleda se i u tome što se pravo ne isticanje ništavosti ne gasi, dok pravo na zahtevanje poništenja rušljivog ugovora prestaje istekom roka od jedne godine od saznanja za razlog rušljivosti ili prestanka prinude, ako je ugovora zaključen pod pretnjom ili primenom prinude (subjektivni rok), odnosno, u svakom slučaju, u roku od tri godine od dana zaključenja posla (objektivni rok). Prirodno je opredeljenje zakonodavca da na ovaj način dimenzionira navedene rokove, s obzirom da se institucijom ništavosti ugovora štiti javni interes i pravni poredak, a rušljivost je ustanova koja štiti, pre svega, prava i interese ugovornih strana. Zbog svega navedenog, ništavi pravni poslovi ne proizvode pravne posledice, za razliku od rušljivih ugovora, koji proizvode pravne posledice, ali mogu biti poništeni u zakonom definisanim rokovima i iz zakonom precizno utvrđenih razloga. Zakon o obligacionim odnosima u članu 105. predvideo je i situacije u kojima je samo jedan deo ugovora

odnosno neka njegova odredba) - ništav. Ništavost jedne od odredaba ne mora nužno povlačiti i ništavost celog ugovora ukoliko taj pravni posao može opstati bez ništave odredbe, naravno, ako ona nije predstavljala ni uslov ugovora, niti odlučujuću pobudu zbog koje je kontrakt sklopljen. Ugovor, međutim, ostaje na snazi čak i ukoliko je ništava odredba u trenutku zaključenja pravnog posla bila uslov ili odlučujuća pobuda kontrakta ako je ništavost i uspostavljena da bi ugovor važio bez te odredbe.

Delimična ništavost kod bračnog ugovora mogla bi postojati kada bi bračni drugovi zaključili ovaj pravni posao sa namerom da zamene zakonski imovinski režim - režimom posebnih imovina supružnika, da ustanove uzajamne službenosti na nepokretnostima u posebnoj svojini, kao i da se odreknu prava na izdržavanje od strane supružnika u slučaju da jedan od njih postane nezaposlen. Odredba bračnog ugovora kojom se jedna ili obe ugovorne strane odriču zakonskog prava na izdržavanje je ništava. To, međutim, ne znači da će ceo pravni posao biti ništav, budući da on može opstati bez navedene odredbe, a pritom ona nije bila uslov kontrakta, niti odlučujuća pobuda zbog koje je ugovor sklopljen. Napomenuo sam da će ugovor ostati na snazi čak i ako je ništava odredba bila uslov ili odlučujuća pobuda ugovora. Ako bi, primera radi, supružnici zaključili bračni

ugovor kojim bi izvršili deobu zajedničke imovine (u nameri da dobiju nepokretnosti približno iste vrednosti) tako što bi suprugu pripao plac na Crnogorskom primorju, a supruzi stan u Novom Sadu, pa se nakon sklapanja pravnog posla ustanovi da su bračni drugovi bili u zabludi u pogledu vrednosti placa na obali mora, jer ona (najčešće) višestruko prevazilazi vrednost jedne stambene jedinice u Novom Sadu, može biti pokrenut zahtev za poništavanje te odredbe ugovora. Taj zahtev bi mogao biti prihvaćen, čime bi ugovor bio oslobođen odredbe čije efekte ugovorne strane nisu želele. Ukoliko je pravni posao sadržavao i druge odredbe, kao što je naprimer, pravo plodouživanja na nekoj stvari, bračni ugovor ostaje na snazi, bez obzira što je deoba imovine bila odlučujuća pobuda za zaključenje kontrakta. Ništavost je i ustanovljena da bi ugovor bio oslobođen odredbe o deobi imovine i da bi važio bez nje.

MANE VOLJE

Izjava volje prilikom zaključenja bračnog ugovora mora biti učinjena slobodno i sa potpunim poznavanjem i razumevanjem svih elemenata ovog sporazuma. Ukoliko volja jednog bračnog druga, odnosno budućeg bračnog druga, nije izražena slobodno ili ako supružnik nije imao preciznu predstavu o nekoj važnoj okolnosti pravnog posla, a njegova izjava volje je bila data u nameri da se stvori, promeni ili ugasi građanskopravni odnos, možemo govoriti o mani volje. U mane volje teorija svrstava pretnju, zabludu, prevaru, a često i prinudu, iako prinuda nije nedostatak u volji, već nedostatak pravno relevantne volje. Inače, ova institucija se ne primenjuje samo na ugovore, već na sve pravne poslove.

Dakle, na osnovu svega navedenog možemo reći da ''pod manom volje inače podrazumeva se namerno ili slučajno odstupanje između volje (svesti) i izjave (objektivnog značenja pravne komunikacije).''[196]

U kontinentalnom pravu mana volje je, najčešće, razlog rušljivosti zaključenog ugovora. Pravo na napadanje ugovora imaju lica koja su prevarena, dovedena u zabludu, odnosno oni bračni drugovi ili budući bračni drugovi nad kojim je izvršena prinuda, odnosno kojima je prećeno. U većini

[196] Salma Jožef, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007. godine, str. 248.

pravnih sistema zaključivanje prividnog kontrakta može taj pravni posao učiniti ništavim ili nepostojećim. Naš Zakon o obligacionim odnosima predvideo je slične sankcije za poslove sa manama volje kao i većina evropskih pravnih sistema. Ukoliko sam Zakon nije predvideo neku posebnu posledicu, važi opšta sankcija rušljivosti ugovora zaključenih sa nedostatkom volje. Ovakav zaključak proizlazi iz odredbe u članu 111. ZOO koja kaže: ''ugovor je rušljiv kad ga je zaključila strana ograničeno poslovno sposobna, kad je pri njegovom zaključenju bilo mana u pogledu volje strana, kao i kad je to ovim zakonom ili posebnim propisom određeno.''

Možemo, dakle, zaključiti da su pretnja, zabluda i prevara mane volje koje za posledicu imaju rušljivost pravnog posla sklopljenog uz postojanje ovih mana, a da simulacija i nesporazum o prirodi ugovora ili o osnovu i predmetu obaveze praktično proizvode ništavost kontrakta.

PRETNJA

Pretnja je vrsta mane volje kod koje ugovorna strana izjavljuje volju pod dejstvom straha koji je izazvao drugi saugovornik ili neko treće lice.[197] Ovaj oblik mane volje bitno se razlikuje

[197] Zakon o obligacionim odnosima, član 60. stav 1.

od drugih oblika, jer kod prevare i zablude bračni drug ili budući bračni drug želi da da izjavu volje i slobodno je iskazuje ali izjava nema dejstva, jer je volja formirana na osnovu pogrešne predstave o nekim elementima zaključenog pravnog posla. Kod pretnje, ugovorna strana je zbog izazvanog straha praktično naterana da prilikom zaključenja pravnog posla da izjavu koja je suprotna njenoj volji.

Zbog ovoga je zakonodavac predvideo mogućnost bezuslovnog poništenja ugovora ukoliko je on sklopljen kao posledica pretnje. Istovremeno, zabluda je razlog rušljivosti samo ako je bitna, a prevara samo ako dolazi od saugovornika. Dalje, ugovor se može poništiti na zahtev oštećene strane, čak i ako je neko treće lice, dakle, lice koje nije saugovarač u ovom pravnom poslu, koristilo pretnju kao način da prisili jednu od ugovornih strana na zaključenje kontrakta. Do poništenja može doći, čak i ako su obe ugovorne strane bile savesne, a treće lice je izvršilo pretnju nad jednom od njih.

Pretnja mora biti ozbiljna, nedozvoljena i fokusirana na život, telo ili neko drugo značajno dobro ugovorne strane ili trećeg lica da bi mogla biti razlog rušljivosti pravnog posla.[198] Ukoliko bi, dakle, jedan verenik ili bračni drug pretio da će, naprimer, ugroziti fizički integritet drugog

[198] Vidi: Zakon o obligacionim odnosima, član 60. stav 2.

verenika ili bračnog druga (povrediti ga ili mu oduzeti život), ukoliko ovaj ne pristane na zaključenje bračnog ugovora, nema nikakve sumnje da je takva pretnja nedopuštena, ozbiljna i predstavlja sasvim dovoljan razlog za pokretanje zahteva za poništavanje takvog kontrakta.

Kod ovog instituta, međutim, specifičnost bračnog ugovora dolazi do potpunog izražaja. Može se postaviti pitanje kako će se tretirati pretnja jednog od bračnih drugova da će, ukoliko drugi supružnik ne pristane da zaključi ovaj pravni posao, zatražiti razvod braka i na taj način ga razdvojiti od zajedničke dece? Ukoliko je supruga iznela ovu pretnju, nije teško predvideti, s obzirom na sudsku praksu, da bi sud, najverovatnije, decu dodelio upravo majci. Ova pretnja je ozbiljna, strah kao njena posledice potpuno realan, a sama pretnja usmerena je na porodičan život kao verovatno najvažnije nematerijalno dobro svakog pojedinca. Ova pretnja, međutim, nije nedozvoljena, budući da je po našem, a i drugim modernim zakonodavstvima, podnošenje zahteva za razvod braka pravo svakog supružnika, a sam razvod dozvoljena institucija porodičnog zakonodavstva. Prema tome, iako se izjava volje kojom se zaključuje bračni ugovor data pod dejstvom ovakve pretnje, ne može smatrati slobodnom, savesni saugovarač nebi mogao podneti zahtev za poništenje ovog pravnog posla na osnovu

mane volje. Sasvim je sigurno da će se, kad se ovaj ugovor počne masovnije zaključivati u našoj zemlji, neki bračni drugovi služiti ovakvim sredstvima da privole supružnika da zaključi ovaj kontrakt, a izvesno je da takve pretnje neće biti usamljeni slučajevi. Zbog toga je potrebno da zakonodavac predvidi zakonski mehanizam zaštite savesnih bračnih drugova u ovakvim situacijama.

ZABLUDA

Zabluda predstavlja pogrešnu predstavu o nekoj činjenici, odnosno, primenjeno na instituciju bračnog ugovora, pogrešna predstava o nekom elementu tog pravnog posla. U pravnoj teoriji nailazimo na mnogobrojne pokušaje klasifikacija ove mane volje. Neki autori dele zablude na zablude o činjenicama i zablude o pravu, drugi na jednostrane i obostrane, treći (i najbrojniji) na bitne i nebitne. I bitnost zablude različito opredeljuju kontinentalna zakonodavstva. Neki zakonici (naprimer, nemački građanski zakonik) opštom formulacijom definišu kriterijume bitnosti zablude, drugi zakonici koriste enumerativnu metodu, odnosno, pobrojali su situacije u kojima se zabluda smatra bitnom (Francuski Code civil), treći kombinuju ova dva metoda.

Naš Zakon o obligacionim odnosima u članu 61.definiše da samo bitna zabluda može predstavljati razlog rušljivosti kontrakta. U stavu 1. navedenog člana stoji da je zabluda bitna ''ako se odnosi na bitna svojstva predmeta, na lice sa kojim se zaključuje ugovor ako se zaključuje s obzirom na to lice, kao i na okolnosti koje se po običajima u prometu ili po nameri stranaka smatraju odlučnim, a strana koja je u zabludi ne bi inače zaključila ugovor takve sadržine''. Bitna zabluda je, dakle, ona zabluda ''koja je bila od egzistencijalnog, odnosno modifikacionog uticaja na volju pravnog posla, odnosno bez koje ne bi bilo izjave (saglasnosti) volje ili ona ne bi uopšte nastala ili bi bila sasvim drugačija saglasnost.''[199]

Primer bitne zablude prilikom zaključenja bračnog ugovora mogla bi biti zabluda jednog od bračnih drugova da se odredba kontrakta kojim se ugovara režim odvojene imovine supružnika odnosi samo na do tada stečenu imovinu, ali ne i na dobra koja će supružnici u budućnosti sticati. Bitna zabluda u odnosu na lice odnosila bi se na pogrešnu predstavu jednog od saugovarača da pravni posao zaključuje sa svojim budućim, odnosno aktuelnim bračnim drugom. Iako bi takvi slučajevi, po svoj prilici, sigurno bili retki, moguće je da dva lica sklope bračni kontrakt, a da su pritom u zabludi u

[199] Salma Jožef, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007. godine, str. 253.

odnosu na svoj bračni status, odnosno njihov brak, uprkos njihovom uverenju u trenutku zaključenja ugovora - ne postoji. Opredeljenje da se pravni posao može poništiti samo u slučaju bitne zablude je logično, jer ukoliko bi svaka zabluda bila razlog rušljivosti ugovora, bila bi ugrožena pravna sigurnost, odnosno sigurnost pravnog prometa. Ne dovodi svaka zabluda do istih imovinskopravnih posledica.

Poništenje kontrakta može tražiti samo strana koja je u zabludi, pod uslovom savesnosti, odnosno postupanja s pažnjom koja se u prometu zahteva u trenutku zaključenja ugovora. Međutim, iako je bila savesna, ne može se pozivati na zabludu u kojoj se nalazila u trenutku sklapanja pravnog posla, ukoliko je druga ugovorna strana spremna da izvrši kontrakt, kao da zablude nije bilo.[200]

Zakon o obligacionim odnosima u članu 62. precizira da se bitnom zabludom kod ugovora bez naknade smatra i zabluda o pobudi koje je bila odlučna za preuzimanje obaveze. Kod zaključenja bračnog ugovora ova zabluda bi se mogla odnositi na pogrešnu predstavu jednog od supružnika da je sklapanje ovog pravnog posla preduslov za obezbeđenje njegove egzistencije. U ovom slučaju, saugovornik nema saznanja da je obaveza uzajamnog izdržavanja bračnih drugova njihova kogentnom zakonskom odredbom definisana obaveza.

[200] Zakon o obligacionim odnosima, član 61, stav 3. i 4.

PREVARA

Prevarna radnja je u Zakonu o obligacionim odnosima definisana kao aktivna radnja, a sastoji se u izazivanju zablude ili održavanju u zabludi. Prevara se naziva i kvalifikovanim oblikom zablude. Pošto je jedna ugovorna strana namerno izazvala zabludu kod druge ugovorne strane, odredbe člana 65. Zakona o obligacionim odnosima predviđaju i sankcije za nesavesnu ugovornu stranu.

Dok se kod obične zablude poništaj ugovora može tražiti samo ukoliko je zabluda bitna, ukoliko je jedan saugovornik prevarnom radnjom doveo u zabludu drugog saugovornika, poništaj može biti ishodovan i ako je ta zabluda nebitna. Kod obične zablude pravo na naknadu štete ima savesna ugovorna strana koja nije bila u zabludi (to pravo posledica je traženja drugog saugovornika da pravni posao bude poništen). U slučaju da je jedan bračni drug ili verenik prevarom naveden da sklopi bračni kontrakt, pravo na naknadu štete ima lice koje je prevareno, odnosno koje je pokrenulo postupak poništenja bračnog ugovora.

Iako naše pozitivno zakonodavstvo ističe da je za postojanje prevare kao mane volje koja je osnov rušljivosti pravnog posla potrebno aktivno ponašanje nesavesne ugovorne strane (izazivanje zablude ili održavanje u zabludi), nema dileme da prevara može biti učinjena i pasivnim ponašanjem, naprimer namernim propuštanjem da se drugom

saugovaraču da informacija koja je bitna za njegovo opredeljenje da li će sklopiti neki ugovor. Primer za to bi mogao biti bračni ugovor u kome ugovorne strane definišu da će njihova, po zakonu posebna imovina, koju su stekli nasleđem od trećih lica u toku trajanja bračne zajednice, prerasti u zajedničku imovinu. Moguće je da nesavesna ugovorna strana ubedi bračnog druga da odluči da zaključi ovaj pravni posao, a da mu ne saopšti da je nepokretna imovina koju prenosi opterećena hipotekom ili značajnim dugovanjima prema trećim licima. Neprenošenje ovakve informacije, koja bi vrlo verovatno mogla uticati na savesnog saugovarača da ne zaključi bračni ugovor, svakako se može smatrati prevarnom radnjom.

Član 65. stav 3. Zakona o obligacionim odnosima ističe da ''ako je prevaru učinilo treće lice, prevara utiče na sam ugovor ako je druga ugovorna strana u vreme zaključenja ugovora znala ili morala znati za prevaru.'' Pravo savesnog saugovornika da traži poništaj pravnog posla i naknadu štete nastale iz ovakvog kontrakta, iako je prevaru učinilo treće lice, sankcija je za nesavesnost ugovorne strane koja je takvu prevaru svesno dozvolila. Prema stavu 4. istog člana, do poništenja ugovora bez naknade može doći čak i ukoliko su oba učesnika u pravnom poslu bila savesna, a prevaru je učinilo treće lice. Dakle, bez obzira da li je ugovorna strana koja nije bila prevarena za učinjenu prevaru znala ili morala

znati, ugovor bez naknade se može poništavati. Ovakav stav našeg zakonodavca je logičan, s obzirom na prirodu ugovora bez naknade.

PRINUDA

U pravnoj teoriji prinuda se ponekad svrstava u mane volje. Međutim, izjava volje koju daje ugovorna strana nad kojom se vrši prinuda nije slobodna, odnosno, nije pravno relevantna, jer sva moderna zakonodavstva stoje na stanovištu da prilikom zaključenja ugovora, izjava saugovarača mora biti učinjena slobodno i ozbiljno. Može se reći da je prinuda kvalifikovana mana volje. Teorija prepoznaje dve vrste prinude: apsolutnu (vis apsoluta) i relativnu (vis compulsiva),[201] pri čemu je apsolutna prinuda, manje - više sinonim za fizički pritisak da se da izjava sa tačno određenim sadržajem, odnosno ''nečiji spoljni uticaj koji sprečava slobodno izražavanje ugovorne volje u meri i na način da u odnosu na sugerisanu, nije moguće dati drugačiju izjavu''[202]. Relativna prinuda, odnosno pretnja je stavljanje u izgled negativnih posledica po integritet lica na koje se vrši pritisak, integritet njemu bliskih lica ili integritet imovine, ukoliko ne zaključi određeni pravni posao, u našem slučaju - bračni ugovor.

---

[201] Vidi: Salma Jožef, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007. godine, str. 256.
[202] Ibidem, str. 256.

NESPORAZUM

Prema članu 63. Zakona o obligacionim odnosima, ova mana volje postoji ako su stranke u trenutku zaključenja pravnog posla verovale da su dale izjave volja koje su saglasne jedna sa drugom, a među njima je u tom trenutku postojao nesporazum o prirodi ugovora, osnovu ili predmetu obaveze. Budući da se taj nesporazum odnosi na suštinske elemente kontrakta, zakonodavac je, u istom članu zakona istakao da u tim i takvim okolnostima ugovor ne nastaje, odnosno, ovaj pravni posao je definisao kao nepostojeći, što znači, da s obzirom da on ne proizvodi pravne posledice, ne postoje bitne razlike između ovih i ništavih ugovora.

SIMULOVANOST

Ukoliko ugovorne strane reše da zaključe ugovor čiju formu žele, ali ne žele pravne posledice koje takav pravni posao proizvodi, odnosno formalno sklope jedan kontrakt (simulovani), a ustvari su zaključili drugi (disimulovani), takvi pravni poslovi nazivaju se prividnim, odnosno simulovanim kontraktima.[203]

---

[203] Opširnije: Salma Jožef, Simulovani ugovori, Institut za uporedno pravo – Savremena administracija, Beograd, 1987.

Prema našem zakonodavstvu, ''prividan ugovor nema dejstva među ugovornim stranama. Ali, ako prividan ugovor prikriva neki drugi ugovor, taj drugi važi ako su ispunjeni uslovi za njegovu pravnu valjanost.[204]'' Dakle, simulovani pravni posao je ništav i ne proizvodi pravna dejstva, za razliku od disimulovanog koji važi pod zakonom određenim uslovima. Može se reći da ''pošto stranke obostranom saglasnošću oduzimaju voljnu supstancu simulovanom ugovoru, a istu poveravaju disimulovanom poslu, to se po prirodi stvari može uzeti da je njihov eventualni zajednički fraudolozni cilj formulisan obostranom željom stranaka, dakle uvek uz prezumiranu obostranu nesavesnost.''[205] Obe ugovorne strane, u suštini, žele da kroz zaključenje simulovanog, odnosno prividnog ugovora koji ne odgovara njihovoj stvarnoj volji, izigraju zakon, odnosno zaobiđu neke njegove odredbe. Odredba člana 66. Zakona o obligacionim odnosima ističe, u cilju obezbeđenja principa pravne sigurnosti učesnika u pravnom prometu, da se prividnost ugovora ne može isticati prema trećim licima.

Razlika između prividnog i stvarno zaključenog posla najčešće se odnosi na vrstu ugovora ili njegov osnov, iako se ona u principu može odnositi i na druge elemente. Simulovanost postoji ukoliko

---

[204] Zakon o obligacionim odnosima, član 66.
[205] Salma Jožef, Obligaciono pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007, str. 260.

su pravna dejstva ova dva kontrakta različita. Prividni ugovori zaključuju se, najčešće, da bi se prikrio neki nedozvoljeni pravni posao, ili da bi se izbeglo ispunjenje zakonske ili neke druge obaveze saugovarača. Primer za simulovani ugovor bio bi kada bračni drug svome supružniku prihvati da proda nepokretnost (naprimer stan) koja je deo njegove posebne imovine. Bračni drug - kupac želi da ovom kupovinom stambeno zbrine svoje dete iz nekog drugog braka. Oni, da bi izbegli zakonsku obavezu plaćanja poreza na promet nepokretnosti, odluče da zaključe bračni ugovor, kojim bi ugovorili prelaz vlasništva nad stanom sa jednog na drugog saugovarača. Prividno, oni zaključuju bračni ugovor. Suštinski, zaključili su ugovor o prodaji. Ukoliko bi ovo bio jedini predmet kontrakta, bračni ugovor nebi imao dejstva među bračnim drugovima, ali bi imao dejstvo ugovora o prodaji.

FORMA BRAČNIH UGOVORA

Bračno-imovinski ugovori, u većini uporednih zakonodavstava imaju karakter formalnih ugovora. Najčešće se za njihovu punovažnost zahteva notarijalna forma, odnosno forma javne isprave, što znači da je, pored obaveze da se ispoštuju uobičajeni zahtevi pismene forme, prilikom zaključenja ovog kontrakta, neophodno i prisustvo ovlašćenog notara, ili predstavnika nekog državnog organa koji vrši upis ugovora u odgovarajuće registre. Načelo publiciteta, ostvareno kroz upis ovog ugovora u javne registre obezbeđuje, sa jedne strane, sigurnost saugovarača (budućih ili aktuelnih bračnih drugova), a sa druge strane, sigurnost trećih lica (pogotovo poverilaca jednog od bračnih drugova). Ne treba zanemariti ni da ovakva forma obezbeđuje pružanje obaveznog stručnog saveta, koji pre svega obuhvata pravne posledice ovog kontrakta. Sigurnost saugovarača ogleda se u tome, što se kroz ovakvu formu obezbeđuje lakša dokazivost sadržaja ugovora. Upis u javne registre karakteristika je onih sistema u kojima je zakonom predviđen režim odvojene imovine, a stranke ugovaraju zajednicu imovine (iako upis susrećemo i u sistemima u kojima je režim zajedničke imovine - zakonski. Primer za ovo je mađarsko pravo). U takvoj situaciji, prirodna je potreba zaštite trećih lica.

FORMA BRAČNIH UGOVORA U UPOREDNOM PRAVU

U austrijskom pravu, Zakonom o notarijatu predviđeno je da je za punovažnost ovih ugovora neophodna overa notara.[206] Bračni ugovor se, radi zaštite savesnih trećih lica uvodi u trgovački registar. Identična forma je potrebna i za izmenu ugovora, kao i za raskid ugovora. Uvođenje u registar važno je, kako sa stanovišta sadržaja ugovora, tako i zbog jasnog dimenzioniranja vremena zaključenja.[207]

I francusko pravo predviđa notarijalnu formu za bračno-imovinske ugovore. Zaključenje ovih ugovora podrazumeva obavezu kako notara, pred kojim se ugovori zaključuju i koji te pravne poslove overava, tako i organa pred kojim se zaključuje brak. Notar ima obavezu da, odmah po zaključenju ugovora uruči ugovornim stranama uverenje koje sadrži njegovo ime i adresu, kao i imena, zanimanje i adresu saugovarača, predmet i datum zaključenja ugovora. Uverenje sadrži i obavezu da strane ovaj dokument moraju dati na uvid organu pred kojim se brak zaključuje. Javni službenik (matičar) pred kojim se sklapa brak tražiće, prilikom samog čina sklapanja,

---

[206] Vidi: Brauneder, W.: Freiheit des Vertragsinhalts und Typenbindung im Ehegüterrecht, in: Zs. f. Rechtsvergleichung, Wien 1974, str. 436. – ''Bračni ugovori se moraju radi punovažnosti zaključiti u vidu notarijalnog akta''.

[207] Opširnije: Schwimann, "Praxiskommentar zum ABGB samt nebengesetzen", tom VI, ORAC, Wien, 1997. godine, str. 616.

izjašnjenje budućih supružnika o tome da li su kao verenici zaključili bračno-imovinski ugovor i ukoliko jesu, pred kojim notarom su to učinili. Ukoliko je odgovor afirmativan, u registar organa nadležnog za zasnivanje bračnog odnosa unosi odgovore bračnih drugova i podatke o uverenju dobijenom od notara. Ako je izjašnjenje negativno, unosi se da ne postoji ugovor koji predviđa imovinski režim koji odstupa od zakonom predviđenog režima.

Potvrda o zaključenom braku obavezno sadrži, između ostalog, i naznaku da li su bračni drugovi zaključili bračno-imovinski ugovor ili ne. Ukoliko potvrda sadrži tvrdnju da nisu, u odnosima sa trećim licima smatraće se da su imovinski odnosi u braku podvrgnuti zakonskom režimu, osim kada supružnici, u pravnim poslovima zaključenim sa trećim licima izričito istaknu da su zaključili bračno-imovinski ugovor i njime isključili zakonski režim imovinskih odnosa, u celini ili delimično. Ako treće lice (sa kojim se pravni posao zaključuje) sazna, na osnovu potvrde o zaključenom braku, da ovakav ugovor postoji, ima pravo da bude upoznat sa sadržinom ugovora.

Posebni mehanizmi obezbedjenja publiciteta važe kada je jedan od bračnih drugova trgovac[208]. Notar pred kojim je bračno-imovinski ugovor zaključen ima obavezu da, ukoliko je jedan od

[208] Vidi: Morin and Morin, "La réforme des régimes matrimoniaux II", Ed.I Paris, 1967. godine, str. 391-392

supružnika bio trgovac u vreme sklapanja braka, u roku od dva meseca od dana zaključenja, obavesti organ nadležan za vodjenje trgovačkog (privrednog) registra o postojanju ovog pravnog posla. Naročito mora biti pomenuto kakav je imovinski režim ustanovljen između bračnih drugova, kao i da li su ugovorene klauzule koje ograničavaju slobodno raspolaganje supružnika bračnim dobrima, ili nisu. Činjenica da je jedan od bračnih drugova postao trgovac nakon sklapanja braka upisuje se u privredni registar nakon nastupanja te okolnosti. Posledice koje nastupaju usled nepominjanja zaključenog ugovora u privrednom registru, kada je jedan od supružnika-saugovarača trgovac, iste su kao i posledice nepominjanja ovakvog ugovora kada bračni drugovi nisu trgovci. Bračno-imovinski ugovori ne proizvode pravno dejstvo prema trećim licima, osim ukoliko se dokaže da je treće lice imalo saznanja o zaključenom ugovoru.

Mere kojima se obezbeđuje publicitet prilikom prvog izbora bračno-imovinskog režima od strane budućih bračnih drugova bile bi besmislene ukoliko se ne predvide mehanizmi zaštite trećih lica u slučaju novog bračno-imovinskog ugovora supružnika. Moderna prava predviđaju mogućnost zaključenja neograničenog broja ovakvih ugovora, koji mogu u potpunosti ili delimično menjati režim predviđen prethodnim ugovorom. Francusko pravo propisuje niz mera koje je neophodno preduzeti da

bi se treća lica (najčešće poverioci bračnih drugova) zaštitila od štete koja po njih može nastati zaključenjem pravnih poslova koji bi njihove dužnike mogli učiniti insolventnim. Treća lica mogu tražiti od suda da zabrani takva raspolaganja. Bračni drugovi koji imaju nameru da zaključenjem bračno-imovinskog ugovora promene bračno-imovinski režim, moraju za takav postupak dobiti dozvolu nadležnog suda. I molba kojom se traži izmena i sudska presuda kojom se ona dozvoljava moraju biti objavljene u novinama koje se izdaju na teritoriji tog suda. O odluci suda mora biti obavešteni i nadležni organi opštine u kojoj je brak zaključen, koji, potom, sastavljaju napomenu na marginama potvrde o zaključenom braku. Sudska odluka dostavlja se i notaru pred kojim je bračno-imovinski ugovor zaključen, koji ima obavezu da na primerku ugovora, kojeg je obavezan da poseduje, napomene da je usled odluke nadležnog suda došlo do izmene prethodnim ugovorom predvidjenog režima. Zakonom je ustanovljena stroga zabrana dostavljanja primeraka bračno-imovinskog ugovora bez striktne napomene o izmeni istog. Ako je jedan od supružnika trgovac, sudska odluka se mora dostaviti i organu nadležnom za vodjenje privrednog registra, koji je dužan da takvu odluku navede u registru. U suprotnom, ovakva odluka neće proizvoditi pravno dejstvo prema trećim, savesnim licima - trgovcima.

Ukoliko je izmena bračno-imovinskog ugovora odobrena, odluka stiče pravno dejstvo prema supružnicima u trenutku donošenja sudske odluke. Prema trećim licima, pravno dejstvo nastaje tek tri meseca nakon što je izmena uneta u potvrdu o zaključenom braku, osim ukoliko savesni supružnici u ugovorima koje zaključuju sa trećim licima naglase da postoje izmene imovinskog režima[209], i preciziraju u čemu se one sastoje.

I nemačko pravo predviđa obaveznu notarijalnu formu bračnog, odnosno bračno-imovinskog ugovora. Dakle, ovaj ugovor zaključuje se uz prisustvo obe ugovorne strane, uz potvrdu notara. Ovakva forma predviđena je da bi se obezbedio dokaz o ovom pravnom poslu, zaštitila pravna sigurnost (kako supružnika, tako i trećih savesnih lica) i omogućilo pružanje obaveznog stručnog saveta, s obzirom na ozbiljnost pravnih posledica koje ovaj ugovor sa sobom povlači.[210] Zahtev za istovremenim prisustvom ugovornih strana uključuje i mogućnost sukcesivnog prisustva, ali to ne mora biti lično prisustvo. Dozvoljeno je i zastupanje, prema pravilima o formi neophodnoj za davanje punomoći. Zahtev za poštovanjem propisane forme veoma je strog, a nedostatak u formi dovodi do ništavosti ugovora.

---

[209] Code civil, član 1397, paragraph 6.

[210] Opširnije: Jauernig, Schlechtriem, Sturner, Teichmann, Vollkommer, "Bürgerliches Gesetzbuch", 8. Auflage, C.H.Beck-München, 1997.

Mađarsko pravo tradicionalno je definisalo bračno-imovinske ugovore kao formalne ugovore. U paragrafima 21-23. Zakonskog članka br. VII iz 1886. predviđena je obavezna notarijalna forma za ugovore između bračnih drugova: kupovinu, razmenu, doživotno-rentni zajam, zakup nepokretnosti sa trajanjem preko tri godine, priznanje duga, cesiju, prenos prava svojine na nepokretnostima, poklon na nepokretnostima, poklon pokretnih stvari, ako predmet poklona nije predat prilikom sklapanja ugovora, kao i kod ugovaranja opšteg punomoćja za bračnog druga za preuzimanje meničnog duga, otuđenje ili opterećenje nepokretnosti, sticanje nepokretnosti putem teretnog ugovora, kao i za besteretno odricanje od prava. Sve su to ugovori zaključivani između bračnih drugova, koji su mogući i dopušteni uz obavezu notarijalne forme. Notarijalna forma je potrebna i za one ugovore koji regulišu imovinsko pravne odnose (bračno-imovinske ugovore)[211] bilo pre, bilo posle zaključenja braka. Takva forma predviđena je radi dokazivanja pravnog posla. Sudska praksa je delimično odstupala od te forme (i priznavala punovažnost ugovorima koji nisu sklapani u notarijalnoj formi) kada su bračni drugovi

[211] ''Zakon ne ograničava broj imovinskopravnih ugovora. Može se pre braka zaključiti ugovor o jednom predmetu, docnije o drugom. Propisana stroga forma služi da bi se zaštitili i ostali članovi porodice, odnosno da bi se sprečila zloupotreba prema poveriocima. Zato je zakon propisao formu javne isprave, odnosno privatne, ali sa overom pravozastupnika. Inače su takve stroge forme potrebne i ako su bračni drugovi zaključili između sebe ugovore o kupoprodaji, razmeni, poklonu ili zajmu. Međutim, nema potrebe za ovom formom, ukoliko se radi o pokretnoj stvari, ako je došlo do faktičke predaje stvari.'' – Csiky O., Filó E., ''Családjog'', János Panonius Tudomány Egyetem, AJK, Pécs, 1999. godine, str. 96.

zaključivali ove ugovore bez zakonom predviđene forme, a duže vreme izvršavali taj ugovor[212]. Pozitivno mađarsko zakonodavstvo uslovljava punovažnost bračno-imovinskih ugovora formom javne isprave pred javnim beležnikom, ili u privatnoj pismenoj ispravi. Zakon o javnim beležnicima (paragraf I stav 1) iz 1991. daje javnopravno ovlašćenje javnim beležnicima (notarima), između ostalog na to, da sastave za građane i za pravna lica javne isprave za određene vrste pravnih poslova.[213] U poslednje vreme, u Mađarskoj se građani u sve većem broju obraćaju javnim beležnicima sa zahtevom da zaključe bračno-imovinski ugovor. Zakon o braku i porodici nije odredio elemente sadržaja ovog ugovora. Zakon dosta šturo definiše da saugovornici mogu da u ugovoru odstupe od odredaba zakona i da odrede koja će imovina ući u zajedničku, a koja u posebnu imovinu.

Slično navedenom, i Grčki Građanski zakonik predviđa notarijalnu formu kao uslov punovažnosti bračno-imovinskih ugovora. Ovaj pravni posao zaključuje se, dakle, pred notarom i registruje u javnom registru. Zaključuje se radi ugovaranja režima zajedničke imovine (sistem odvojenosti imovina je zakonski sistem), a može važiti kako za imovinu unetu u brak, tako i za onu nastalu u samom braku. Važenje zavisi od sporazuma

---

[212] Vidi: Szladits K., "Magyar magánjog – Családi jog", Grill Károly, Budapest, 1940. godine, str. 287.
[213] Šire: Kőrös A. "Házassági vagyonjogi szerződés", K.K. Orac 1997. godine, str. 3.

supružnika. Svaka izmena bračno-imovinskog ugovora mora biti realizovana u istoj ovoj formi.[214]

Obiteljskim zakonom iz 1998. godine, i u Hrvatskoj su uvedeni bračno-imovinski ugovori (s tim, što ovaj zakon, kao i Porodični zakon Srbije, preuzima terminologiju iz AGZ i NGZ i ove ugovore naziva ''bračnim'' ugovorima). Član 259. precizira :''Bračnim ugovorom mogu se urediti imovinskopravni odnosi na postojećoj ili budućoj imovini. Prema trećim osobama uglavci o upravi ili raspolaganju imovinom imaju pravni učinak ako su upisani u zemljišne knjige, odnosno u javne upisnike kod kojih je upis nužan za stjecanje prava ili se stvar ne može rabiti bez takva upisa. Bračni ugovor sklapa se u pisanom obliku, a potpisi bračnih drugova moraju biti ovjereni''

Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine u članu 258. stav 2. definiše da je za punovažnost ugovora nužno da isprava bude ''notarski obrađena''. Dakle, ovaj ugovor zaključuje se uz prisustvo obe ugovorne strane, uz potvrdu notara. Ovakvom formom obezbedjuje se dokaz o ovom pravnom poslu (njegovom sadržaju i vremenu zaključenja), štiti se pravna sigurnost (supružnika, i trećih lica) i omogućava se pružanje obaveznog stručnog saveta, s obzirom na veoma ozbiljne pravne posledice koje ovaj ugovor sa sobom povlači.

---

[214] Opširnije: Sakoulas, Code civil Hellénique, II edition, traduit par Mamopoulos Pierre, Athénes, 1981.

FORMA BRAČNIH UGOVORA U DOMAĆEM PRAVU

Novi Porodični zakon Republike Srbije uvodi u naše pozitivno zakonodavstvo institut bračnog ugovora, kao i obavezu notarijalne forme pri zaključivanju ovih pravnih poslova. Tako zakonodavac u članu 188. definiše bračne ugovore kao kontrakte za koje je obavezna forma javne isprave. Oni, dakle, moraju biti zaključeni u pismenom obliku i moraju biti overeni od strane sudije, koji je dužan da pre overavanja predoči supružnicima pravne posledice ovog pravnog posla. On ima obavezu da im ugovor pročita i upozori ih da se njime isključuje zakonski režim zajedničke imovine. Ovu formu ćemo nazivati "notarijalnom", iako ona to nije u najstrožem smislu te reči, jer overu bračnog ugovora vrši sud, a ne nezavisni organ - notar, koji još uvek ne postoji kao institucija našeg pozitivnog zakonodavstva. Ukoliko se bračni ugovor odnosi na nepokretnosti, upisuje se u javni registar prava na nepokretnosti. Prema trećim osobama odredbe o raspolaganju nepokretnom imovinom imaju pravno dejstvo ako su upisane u javne registre prava na nepokretnosti. Samo uz postojanje načela publiciteta stvarna prava na nepokretnostima mogu delovati erga omnes, odnosno contra omnes. Tek ukoliko su stvarna prava na nepokretnostima publikovana tako, da zainteresovana lica mogu da

saznaju da ona postoje i ko je titular tih prava, ona se mogu štititi.[215]

Ovako definisano načelo publiciteta obezbeđuje sigurnost saugovarača - bračnih drugova ili verenika, a štiti i treća lica koja se u odnosu na jednu od ugovornih strana u bračnom ugovoru nalazi u poverilačkom odnosu, po osnovu nekog drugog pravnog posla ili odnosa. Sigurnost saugovarača, odnosno trećih lica ogleda se, pre svega u tome što je kod forme javne isprave lako dokazati sadržaj ugovora, kao i vreme njegovog zaključenja, odnosno početak važenja i nastupanja pravnih posledica. Pružanje obaveznog stručnog saveta važno je, kako zbog pretpostavke laicizma ugovornih strana, tako i zbog činjenice da će saugovornici, zaključenjem ovog pravnog posla, izmeniti zakonski režim zajedničke imovine. Zakonom propisana forma koja odstupa od načela konsesualnosti značajna je i zbog toga što, ako saugovornici žele da njihovo pravo bude upisano u javni registar nepokretnosti, ugovor obavezno mora biti zaključen u pismenom obliku. Poštovanje forme nužno je i zbog toga što ugovor neće biti utuživ, odnosno ugovorne strane neće moći pred sudom zaštititi svoja prava, ukoliko u trenutku sklapanja bračnog kontrakta nisu poštovali

[215] Opširnije: Salma Jožef, ''Pravni značaj zemljišnih knjiga i hipoteke'', Zbornik radova sa naučnog skupa – Jezik, obrazovanje, nauka, kultura, zaštita ljudskih i manjinskih prava u Vojvodini i zemljama u tranziciji, VANU, Novi Sad, 2007, str. 36.

zakonsku obavezu da ovaj pravni posao zaključe u obliku javne isprave.

Forma javne isprave neophodna je, kako za zaključenje bračnog ugovora, tako i za njegovu izmenu ili raskid.

Opravdano bi bilo postaviti pitanje da li je za zaštitu savesnih trećih lica dovoljno to što se bračni ugovor koji se odnosi na nepokretne stvari upisuje u javni registar prava na nepokretnostima, ili je potrebno osnivanje posebnog registra bračnih ugovora. Ukoliko treća strana želi da kupi automobil koji je suvlasništvo bračnih drugova, a ne isključivo vlasništvo jednog od njih, a suvlasnik na čijem imenu je registrovano vozilo kupca ne obavesti o ovoj pravnoj činjenici, treće lice nalazi se u nepovoljnom položaju. Pogotovo ako je supružnik koji je otuđio vozilo to učinio bez saglasnosti drugog bračnog druga. Ovakve, i slične situacije mogle bi se izbeći ustanovljavanjem posebnog registra bračnih ugovora (iako bi upis pravnih situacija nastalih na osnovu ovog pravnog posla u već postojeće registre, naprimer, registar motornih vozila, predstavljao već značajan korak napred u rešavanju problema nastalog zbog pravne neizvesnosti koja preti trećim licima, potencijalnim saugovornicima jednog od bračnih drugova koji su bračni ugovor sklopili). Poseban registar ovih pravnih poslova, međutim, mogao bi ugroziti privatnost supružnika,

čije je suvereno pravo da u okviru zakona regulišu uzajamne imovinskopravne odnose. Zbog toga bi ustanovljavanje jedne ovakve institucije imalo ukoliko bi se u njega upisao imovinski status samo najvrednijih pokretnih i nepokretnih stvari. Imovinskopravna ovlašćenja na stvarima koja su bračni drugovi regulisali bračnim ugovorom imaju pravno dejstvo na treća lica jedino ako su upisana u javne knjige.[216]

KONVALIDACIJA BRAČNIH UGOVORA

Član 73. Zakona o obligacionim odnosima omogućava konvalidaciju, odnosno naknadno osnaženje nevažećeg ugovora u nedostatku forme koja se zahteva za njegovu punovažnost. Ugovor za čije se zaključenje zahteva pismena forma smatraće se punovažnim čak i ukoliko nije sklopljen u toj formi, ako su ugovorne strane izvršile, u celini ili u pretežnom delu, obaveze koje iz njega nastaju, osim ako iz cilja zbog koga je forma propisana očigledno ne proizilazi nešto drugo.

Može se postaviti pitanje da li se i na bračni kontrakt odnosi ova odredba Zakona o obligacionim odnosima, odnosno, da li je moguća konvalidacija ovog pravnog posla ukoliko su se stranke oglušile

[216] Opširnije: Majstorović Irena, Bračni ugovor – novina hrvatskoga obiteljskog prava, Pravni fakultet u Zagrebu, 2005. godine, str. 213-215.

o kogentne odredbe Porodičnog zakona koje definišu formu javne isprave kao preduslov za punovažnost navedenog ugovora. Porodični zakon predstavlja lex specialis u odnosu na Zakon o obligacionim odnosima kada su u pitanju instituti koji se odnose na brak, pa i na imovinskopravne odnose bračnih drugova. Prema tome, odredbe Porodičnog zakona imaju prednost u primeni kada je u pitanju bračni ugovor, posebno s obzirom na posebne odnose supružnika - saugovornika u ovom pravnom poslu, koji ne mogu biti upodobljeni odnosima ugovornih strana koji se ne nalaze u bračnom odnosu. Pored toga, notarijalna forma bračnog ugovora je uvedena u naše pozitivno zakonodavstvo da bi predstavljala svojevrstan mehanizam zaštite trećih lica, ali i slabijeg saugovornika.

Ovi argumenti navode na zaključak da nije moguća konvalidacija bračnog ugovora ukoliko ugovorne strane nisu ovaj pravni posao zaključile u zakonom predviđenom obliku, jer bi se takvom mogućnošću prekršilo načelo publiciteta.

PRESTANAK BRAČNOG UGOVORA

Bračni ugovori, kao i drugi građanskopravni ugovori predstavlja saglasnu izjavu volja ugovornih strana kojom se postiže neko pravno dejstvo. Shodno tome, ovaj pravni posao može prestati sporazumom bračnih drugova, odnosno budućih bračnih drugova. Zakon o obligacionim odnosima u članu 68. definisao je da formalni ugovori mogu biti raskinuti neformalnim sporazumom saugovornika, osim ukoliko je za određene slučajeve zakon predvideo nešto drugo, odnosno ako cilj zbog koga je propisana forma za zaključenje ugovora zahteva da raskid bude obavljen u istoj formi. Ova odredba definiše pravilo da se formalni ugovori raskidaju na isti onaj način na koji su bili i zaključeni. Isto važi za svaku izmenu ovih kontrakata, koja se mora izvršiti u istoj formi koja je predviđena za njihovo zaključenje. Pomenuti član ZOO-a definisao je i uslove pod kojima je moguće odstupiti od ovog pravila i, mimo zakonom definisane forme, raskinuti ugovor. Jedan od tih uslova je i obaveza da ugovorne strane moraju i prilikom raskida pravnog posla slediti propisanu formu, ukoliko to zahteva cilj zbog koga je ugovor formalan.

Prema tome, i bračni ugovor mogao bi biti raskinut neformalnim sporazumom ugovornih strana, osim u slučaju kada se ovaj kontrakt odnosi na

nepokretnosti. Porodični zakon je u članu 188. obavezao supružnike, odnosno buduće supružnike da, ukoliko zaključuju ovakav pravni posao, isti upišu u javni registar prava na nepokretnostima. Zakonodavac je, dakle, uvođenjem načela publiciteta za bračne ugovore koji se odnose na nepokretne stvari, želeo, pre svega, da zaštiti treća savesna lica. Ugovorne strane nemaju pravo da svojim sporazumom ugroze pravo trećih zainteresovanih lica da znaju kakav je imovinskopravni status neke nepokretnosti. Zbog toga bi bračni ugovori koji se odnose na nepokretne stvari morali biti raskinuti uz ispunjenje istih onih formalnih uslova (pismeni oblik kontrakta, overa od strane sudije, upis u javni registar) koji se moraju ispuniti da bi ugovor bio punovažan. Tek ovakav raskid imao bi zemljišnoknjižno dejstvo.

Odredbe bračnog ugovora mogu definisati u kojim situacijama, ugovorne strane imaju pravo na jednostrani raskid. Ovako bi se izbegli sporovi o tome postoji li pravo na jednostrani raskid ili ne, odnosno sporovi o pravnim posledicama takvog postupka jedne od ugovornih strana. Jednostranom raskidu kao i izmeni ugovora može pribeći jedna od stranaka ukoliko su nastupile promenjene okolnosti, odnosno, ukoliko je znatno narušeno načelo ekvivalentnosti (mada, valja naglasiti da su s obzirom na prirodu bračnih odnosa ovi kontrakti često jednostrano obavezni, odnosno

ekvivalentnost davanja ne mora biti svrha ovog pravnog posla). Ako posle zaključenja ugovora ''nastupe okolnosti koje otežavaju ispunjenje obaveze jedne strane, ili ako se zbog njih ne može ostvariti svrha ugovora, a u jednom i u drugom slučaju u toj meri da je očigledno da ugovor više ne odgovara očekivanjima ugovornih strana i da bi po opštem mišljenju bilo nepravično održati ga na snazi takvog kakav je, strana kojoj je otežano ispunjenje obaveze, odnosno strana koja zbog promenjenih okolnosti ne može ostvariti svrhu ugovora, može zahtevati da se ugovor raskine''.[217] Promenjene okolnosti često se odnose na promenu visine prihoda bračnih drugova, rađanje nove zajedničke dece, zakonsku obavezu jednog od supružnika da izdržava roditelje, i slično.[218] U nekim pravnim sistemima pored prava ugovornih strana da raskinu bračni ugovor, susrećemo i mogućnost prekida ovog pravnog posla.[219]

Bračni ugovor može biti i poništen iz razloga predviđenih odredbama Zakona o obligacionim odnosima. U članu 103. navedeno je da su ništavi

---

[217] Zakon o obligacionim odnosima, član 133. stav 1.

[218] Šire: Csiky O., Filó E., ''Családjog'', János Panonius Tudomány Egyetem, AJK, Pécs, 1999. godine, str. 97.

[219] ''Raskid bračnog ugovora znači da bračni drugovi žele da ugovoreni režim ukinu sa povratnim dejstvom, od početka. U ovom slučaju se smatra kao da nisu ni zaključili ugovor. A prekidanje ugovora znači da su bračni drugovi saglasni da za budućnost više ne važe odredbe bračnog ugovora, nego će se od trenutka prekida ponovo ustanoviti zakonski režim. Kako raskid ugovora, tako i prekid, dešava se u formi propisanoj za zaključenje. Ali od te situacije treba razlikovati onu kada je prestala zajednica života, jer od tog trenutka, ex lege, prestaje i dejstvo bračnog ugovora. Ako u takvom slučaju, kada je došlo do trajnog prekida zajednice života, bračni drugovi ponovo uspostave zajednicu, bračni ugovor zaključen pre prekida može ponovo da stupi u dejstvo, samo ako se stranke u tom smislu sporazumeju, naravno, u predviđenoj formi.'' - Csiky O., Filó E., ''Családjog'', János Panonius Tudomány Egyetem, AJK, Pécs, 1999. godine, str. 98.

oni ugovori koji su protivni prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima. O razlozima i posledicama ništavosti ovih kontrakata šire se govori u delovima disertacije koji se odnose na slobodu ugovaranja supružnika, odnosno budućih supružnika i na valjanost bračnih ugovora. U svakom slučaju, i bez šire analize, na osnovu ode odredbe može se zaključiti da bi bračni ugovor mogao biti poništen ukoliko nije sklopljen u formi koja je propisana zakonom, ako sadrži odricanje jednog od supružnika od prava na izdržavanje ili se njime izigravaju zakonom definisane obaveze roditelja prema njihovoj zajedničkoj deci, ukoliko bi ovaj pravni posao imao za cilj kupovinu neveste ili bi imao elemente zelenaškog ugovora. Ugovor je ništav i ukoliko je prilikom njegovog zaključenja bilo mana volje (zabluda, prevara, pretnja), kao i ako nema dopušten osnov. Za institutom poništaja ugovora (actio Pauliana) može da posegne i poverilac čije je potraživanje dospelo za isplatu, a njegov dužnik je nakon nastanka dužničkog odnosa zaključio bračni ugovor, čijim je odredbama izigrao poverioca i onemogućio ga da naplati svoje potraživanje.

Razvod braka ili smrt jednog od supružnika ne povlače za sobom i automatski prestanak bračnog ugovora[220]. Ukoliko dođe do prestanka braka, ovaj

[220] U mađarskoj pravnoj teoriji definisane su tri vrste prestanka braka: smrt bračnog druga, razvod braka i proglašenja braka ništavim. Različite su imovinskopravne posledice u slučaju nastupanja jednog od navedenih načina prestanka. U slučaju smrti bračnog druga ''zajednica imovine prestaje prema pravilima o nasleđivanju. Razvod braka po sebi ukida zajednicu imovine i nakon toga dolazi do podele zajedničke

kontrakt svakako ne proizvodi više pravno dejstvo u odnosu na buduća prava preuzeta ugovorom. Međutim, prenosiva imovinska prava koja proizlaze iz ovog pravnog posla prelaze na naslednike preminulog supružnika, ili ih preuzimaju njegovi poverioci radi naplate sopstvenih potraživanja iz nekog prethodnog pravnog posla. Bračni ugovor se, po pravilu, zaključuje da bi supružnici ili budući supružnici ugovorili uzajamni imovinski režim koji se razlikuje od zakonskog režima. U našem pravu se, dakle, ovaj pravni posao najčešće sklapa da bi se režim zajedničke imovine zamenio režimom posebne imovine bračnih drugova. Stupanjem na snagu ovakvog kontrakta, naslednici i poverioci (oni koji svoja potraživanja nisu mogla da namire iz posebne imovine dužnika) preminulog gube pravo na deobu zajedničke imovine (proizašle iz braka preminulog i njegovog supružnika) koje je ustanovljeno članom 181. Porodičnog zakona, što je prirodna posledica pretvaranja ovog oblika imovine u posebnu imovinu bračnih drugova. Oni, međutim, stiču ovlašćenje da svoja prava ostvare u ostavinskom postupku.

---

imovine. Do ove podele može doći putem parnice, ili na osnovu poravnanja. Ako bračni drugovi traže raskid braka sporazumom, dužni su da se sporazumeju oko podele zajednički stečene imovine. Taj sporazum podnose sudu. Izuzetak čini situacija kada su bračni drugovi 3 godine živeli u odvojenim stanovima, ili je došlo do prinudne sudske raspodele imovine na nepokretnosti. Prilikom proglašenja braka ništavim, govorimo o putativnom braku, čije imovinskopravne posledice zavise od toga da li su oba bračna druga bila savesna, ili samo jedan od njih. Ako su oba bila savesna, naknadno proglašenje ništavosti, imaće iste pravne posledice kao razvod braka. Ukoliko je, međutim, samo jedna strana bila savesna, po izboru savesnog će nastati imovinskopravne posledice razvoda braka, ili posledice propisane pravilima građanskog prava o zajednici sticanja. U potonjem slučaju, bivši supružnici na zajedničkoj imovini stiču pravo vlasništva u visini doprinosa u stvaranju.'' – Családjog, Heinerné Barzó T., Novotni kiadó, Miskolc, 2002. godine, str. 94. i 95.

BRAČNI UGOVORI - PRIMERI I PRIMENA

Sudska praksa u oblasti bračnih ugovora, prema saznanjima autora ove disertacije, u Srbiji još uvek - ne postoji. Ovi pravni poslovi predstavljaju novum, ne samo za laike, već i za pravnike. Bračni ugovor kao institut uveden je u naše pravo tek pre dve godine. Zbog toga još uvek na teritoriji naše zemlje nije doneta nijedna prvostepena presuda na osnovu spora nastalog u vezi ovog pravnog posla. U nedostatku sudske prakse - saznanja o najčešće ugovaranim klauzulama i načinima regulisanja uzajamnih imovinskopravnih odnosa supružnika, pretočio sam u modele tipičnih bračnih ugovora. Ova saznanja proizlaze, pre svega, iz sudske prakse drugih zemalja kontinentalnog prava, kao i iz iskustava izvedenih iz veoma malog broja bračnih ugovora zaključenih na području Okružnih sudova u Novom Sadu i Beogradu.

Prvi bračni ugovor odnosi se na situaciju u kojoj budući supružnici pre braka ugovaraju režim posebne imovine, umesto zakonskog režima zajedničke imovine. U drugom primeru bračni drugovi vrše deobu već stečene zajedničke imovine u srazmeri 50%:50% i ugovaraju režim posebne imovine za budućnost (u istoj srazmeri). Treći primer govori o situacijama u kojima bračni

drugovi ne menjaju zakonski imovinski režim zajedničke imovine, već sporazumno obezbeđuju jednog od njih, tako što definišu jedan deo zajedničke imovine (najčešće stan ili kuću) kao posebnu imovinu ekonomski slabijeg supružnika. To obezbeđenje je naročito važno ukoliko ekonomski jači bračni partner ima decu iz prethodnog braka, koji su nužni naslednici njegove imovine. Četvrta vrsta bračnog ugovora govori o tome da ovaj pravni posao može poslužiti da se preduprede negativne ekonomske posledice razvoda braka, i duge parnice koje iz te pravne situacije često proizlaze. Supružnici su ovim kontraktom isključili mogućnost spora oko toga na koji će se način, u slučaju razvoda braka, deliti do tada stečena zajednička imovina - ona će, u tom slučaju pripasti njihovom zajedničkom detetu. Na ovaj način ugovorne strane postigle su i to, da su finansijski obezbedile svoga sina ukoliko nastupe gore navedene okolnosti. Peti ugovor govori o tome da je pred zakonom isti tretman bračne i vanbračne zajednice, odnosno, imovinske posledice ove dve zajednice su identične. Vanbračni partneri mogu da zaključe svojevrstan bračni ugovor (s tim da se on, po prirodi stvari, ne može nazivati ''bračnim'', jer su ugovorne strane u vanbračnoj zajednici. Ovim pravnim poslom vanbračni partneri utvrdili su zajedničku imovinu koju su stekli radom u toku trajanja života u bračnoj zajednici, definisali

pravnu sudbinu ove imovine u slučaju razvrgnuća vanbračne zajednice i ugovorili režim posebne imovine, koji počinje da važi od trenutka zaključenja ovog pravnog posla. Suština šestog ugovora sastoji se u tome, da se bračnim ugovorom može obezbediti pravo susvojine na nepokretnoj stvari i onom supružniku koji nije upisan kao vlasnik nepokretnosti, a stekao ju je zajedno sa svojim bračnim partnerom toku trajanja bračne zajednice. Sedmim ugovorom ekonomski snažniji bračni drug u suštini poklanja drugom supružniku nepokretnost koja je do tada činila deo njegove posebne imovine. Bračni ugovor pod rednim brojem osam odnosi se na situaciju u kojoj jedan od budućih bračnih ugovora nema poslovnu sposobnost, pa bračni imovinski ugovor zaključuje posredstvom staratelja postavljenog od strane nadležnog Centra za socijalni rad.

BRAČNI UGOVOR (I)

Zaključen dana 10. oktobra 2007. godine između Miloša Miloševića iz Novog Sada, ul. Bulevar Cara Lazara br. 99, sa jedne strane i Milice Marković iz Novog Sada, ul. Jevrejska br. 10. sa druge strane na sledeći način:

I

Ugovorne strane su budući supružnici. Ovim ugovorom saglasno uređuju svoje imovinske odnose na postojećoj imovini, kao i imovinske odnose u budućnosti, na budućoj imovini koju će eventualno steći tokom trajanja braka.

II

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da imovina koju ugovorne strane imaju u svojini u momentu zaključenja ugovora, kao i imovina koju će steći do trenutka zaključenja braka, čini posebnu imovinu svake ugovorne strane.

Posebnu imovinu Miloša Miloševića čini:

1. Putničko vozilo marke ''Lada niva'', plave boje, reg. oznake NS 123-617 proizveden 1998. godine

2. Stambena zgrada sagrađena na parceli broj 2513 u potesu ''Ribnjaka''
3. Slika Save Šumanovića ''Motiv sa jezera''.

Posebnu imovinu Milice Marković čini:

1. Dvosoban stan br 7. na drugom spratu višestambene zgrade u Novom Sadu, ulica Jovana Boškovića broj 10
2. Njiva, pod parcelnim brojem 117 u površini od 10 ari i 12 metara kvadratnih, upisana u z.k. ul. broj 1657 k.o. Savino Selo

III

Ugovorne strane su se saglasile da će svu svoju imovinu u budućnosti, od momenta zaključenja braka, svaka ugovorna strana sticati kao posebnu, uz primenu principa jednakog sticanja (50%:50%), te da će ista prestavljati posebnu imovinu svakog bračnog druga.

IV

Za sopstvene obaveze koje je preuzeo pre, ili nakon ulaska u brak odgovaraće bračni drug koji ih je preuzeo. Odgovaraće svojom posebnom imovinom, kao i svojim udelom u zajedničkoj imovini.
Za obaveze koje su preuzete da bi bile podmirene potrebe zajedničkog života u braku, kao i za

obaveze koje po slovu zakona terete oba bračna druga, odgovaraće oba supružnika solidarno svojom zajedničkom imovinom.

Supružnik, koji je iz svoje posebne imovine podmirio zajedničku obavezu, ima pravo na naknadu od drugog supružnika srazmerno njegovom udelu u zajedničkoj imovini.

V

Budućim bračnim drugovima je ugovor pročitan i poučeni su da zaključenjem ovog ugovora isključuju zakonski režim zajedničke imovine stečene radom u toku trajanja braka, pa ga stranke u znak saglasnosti, svojeručno potpisuju.

Milica Marković Miloš Milošević

BRAČNI UGOVOR (II)

Zaključen dana 22.11.2006. godine između supružnika Nađ Jožefa sa jedne strane i Nađ Kristine sa druge strane, oboje iz Novog Sada, ulica Temerinska 5. na sledeći način:

I

Bračni drugovi su zaključili brak dana 25. juna 1999. godine u mestu Kanjiža, AP Vojvodina, Republika Srbija. U braku imaju jedno zajedničko dete, Arpada, rođenog 10. januara 2001. godine u Novom Sadu.
Supružnici žive u bračnoj zajednici, zajedno sa maloletnim sinom na adresi navedenoj u uvodnom delu ugovora.

II

Bračni drugovi saglasno izjavljuju da su tokom trajanja zajednice života u braku stekli u svojinu sledeću nepokretnu i pokretnu imovinu:

1. Ugostiteljski objekat u ulici Milovana Glišića, broj 6, u Novom Sadu, sa pripadajućim inventarom
2. Kuću u ulici Stanoja Glavaša, broj 17. u potpunosti nameštenu

3. 120 akcija DDOR Novi Sad
4. Putnički automobil marke ''Reno klio'' proizveden 2005. godine, registarski broj NS 111-222
5. Drveni čamac, proizveden 2001. godine.
6. 2.320 evra ušteđevine na deviznom računu u Rajfajzen banci, ekspozitura Novi sad, broj računa 34765-90764
7. Malokalibarsku pušku ''Crvena zastava'', registarska oznaka 783923, kalibar 5,6 mm, fabrički broj 87654
8. Sabrana dela Lajoša Zilahija na mađarskom jeziku, koja je izdalo Izdavačko preduzeće ''Forum'' Novi Sad, 1985. godine.

III

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da su nabrojanu nepokretnu i pokretnu imovinu stekli u toku trajanja braka jednakim radom i zajedničkim naporima pa jedan drugom priznaju pravo susvojine na celokupnoj imovini u srazmeri 50%:50%. Nađ Jožef priznaje pravo supruzi Nađ Kristini da se na osnovu odredaba ovog ugovora uknjiži u zemljišnim i drugim javnim knjigama kao vlasnik u 50% udela na ugostiteljskom objektu u ulici Milovana Glišića, broj 6, i kući u ulici Stanoja Glavaša,

broj 17.(oba objekta u Novom Sadu), bez daljeg pitanja i odobrenja.

IV

Ugovorne strane su se saglasile da će svu svoju imovinu u budućnosti, svaka ugovorna strana sticati kao posebnu, uz primenu principa jednakog sticanja (50%:50%), te da će ista prestavljati posebnu imovinu svakog bračnog druga.

V

Bračnim drugovima je ugovor pročitan i poučeni su da zaključenjem ovog ugovora isključuju zakonski režim zajedničke imovine stečene radom u toku trajanja braka, pa ga stranke u znak saglasnosti, svojeručno potpisuju.

Nađ Kristina Nađ Jožef

BRAČNI UGOVOR (III)

Zaključen dana 07.12.2006 godine između supružnika Pavela Benke sa jedne strane i Marijė Benke sa druge strane, oboje iz Novog Sada, ulica Futoški put 105. stan 6. na sledeći način:

I

Bračni drugovi su zaključili brak dana 18. septembra 2002. godine u mestu Bački Petrovac, AP Vojvodina, Republika Srbija. Pavel Benka iz prethodnog braka ima jedno dete, Martina, rođenog 12. maja 2000. godine u Novom Sadu, koji živi sa majkom u Kulpinu, opština Bački Petrovac. Supružnici nemaju zajedničke dece.

II

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da je Marija Benka pre zaključenja braka, još 1995. godine stekla pravo svojine na kući u Novom Sadu, ulica Hadži Ruvimova 4. Ovu nepokretnost otuđila je u toku braka, 28. marta 2003. godine, tako što je zaključila ugovor o udruživanju nepokretnosti sa stambenom zadrugom ''Budućnost'' iz Novog Sada, ulica Branislava Nušića broj 77, i potom od ostvarenih sredstava i doplatom novcem dobijenim od svoga supruga Pavela kupila dana 02.05.2005

godine kupoprodajnim ugovorom sa investitorom ''Novi Grad'' AD Novi Sad, stambenu jedinicu u ulici Futoški put 105. stan 6, veličine 55 kvadratnih metara, u višestambenoj zgradi izgrađenoj na parceli broj 5678/4 upisanoj u list nepokretnosti br. 1234 k.o. Novi Sad I, kao svoju posebno stečenu imovinu.

III

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da se gore navedena nepokretnost, u kojoj supružnici ostvaruju zajednicu života, trenutkom zaključenja ovog bračnog ugovora ima smatrati posebnom imovinom Marije Benke. Ovim Pavel Benka i njegovi eventualni naslednici proizašli iz njegovog prethodnog braka gube sva prava na predmetnoj nekretnini. Pavel Benka priznaje pravo supruzi Mariji Benki da se na osnovu odredaba ovog ugovora uknjiži u zemljišnim i drugim javnim knjigama kao vlasnik stana u Futoškoj ulici 105/6 u Novom Sadu, bez daljeg pitanja i odobrenja.

Ostala imovina bračnih drugova ostaje u zakonskom režimu zajedničke imovine propisanom Porodičnim zakonom Srbije iz 2005. godine.

IV

Ovaj bračni ugovor biće upisan u javni registar prava na nepokretnostima.

V

Bračnim drugovima je ugovor pročitan i poučeni su da zaključenjem ovog ugovora isključuju zakonski režim zajedničke imovine na stanu broj 6, ulica Futoški put 105, pa ga stranke u znak saglasnosti, svojeručno potpisuju.

Marija Benka Pavel Benka

BRAČNI UGOVOR (IV)

Zaključen dana 01.07.2006 godine između supružnika Josipa Stantića sa jedne strane i Ankice Stantić sa druge strane, oboje iz Novog Sada, ulica Fruškogorska 13. na sledeći način:

I

Bračni drugovi su zaključili brak dana 20. avgusta 2001. godine u mestu Subotica, AP Vojvodina, Republika Srbija. U braku imaju jedno zajedničko dete, Tomislava, rođenog 10. maja 2003. godine u Novom Sadu.
Supružnici žive u bračnoj zajednici, zajedno sa maloletnim sinom na adresi navedenoj u uvodnom delu ugovora.

II

Supružnici saglasno izjavljuju da:

Vikendica sa voćnjakom na Paliću upisana u z.knj.ul.br. 564 parcela br. 124/1 K.O. Palić, u površini 0,6 ari čini posebnu imovinu Josipa Stantića, stečenu pre zaključenja braka sa Ankicom Stantić.

Automobil marke ''Zastava 101'', reg. oznake ''SU 234-654 proizveden 1986. godine čini posebnu imovinu Ankice Stantić, nasleđenu nakon smrti njenog oca Marka

III

Supružnici će samostalno upravljati i raspolagati svojom posebnom imovinom.

IV

Bračni drugovi izjavljuju da su tokom trajanja zajednice života u braku stekli u svojinu sledeću nepokretnu i pokretnu imovinu, koja, u skladu sa odredbama Porodičnog zakona predstavlja njihovu zajedničku imovinu:

1. Kuću u Fruškogorskoj ulici broj 13. u Novom Sadu, u potpunosti nameštenu
2. Automobil marke ''Ford Fiesta'', registarske oznake NS 122-354, proizveden 1998. godine
3. Novčanu ušteđevinu u iznosu od 250.000 dinara

V

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da će u slučaju razvoda braka, u trenutku nastupanja pravosnažnosti presude, imovina nabrojana u članu 4. ugovora pripasti njihovom zajedničkom sinu Tomislavu.

VI

Bračnim drugovima je ugovor pročitan i poučeni su o tome koje su pravne posledice ovog pravnog posla, pa ga stranke u znak saglasnosti - svojeručno potpisuju.

Ankica Stantić Josip Stantić

UGOVOR (V)

Zaključen dana 01.04.2007. godine između Jona Turkoanea sa jedne strane i Milene Nikolić sa druge strane, oboje iz Novog Sada, ulica Svetozara Miletića 13. na sledeći način:

I

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da od 10. septembra 1995. godine žive u vanbračnoj zajednici, te da će ovim ugovorom uzajamne imovinskopravne odnose urediti u skladu sa članom 191. Porodičnog zakona Srbije, odnosno, shodno će na svoje odnose primenjivati odredbe ovog zakona o imovinskim odnosima supružnika.

II

Vanbračni partneri saglasno izjavljuju da svojom zajedničkom imovinom smatraju sledeću nepokretnu i pokretnu imovinu stečenu radom u toku trajanja vanbračne zajednice života:

1. Stan u Novom Sadu, Bulevar Cara Lazara 34/16
2. Stan u Herceg Novom, Podgorička ulica 76.
3. Čamac sa kabinom, plave boje, godina proizvodnje 1998., ukotvljen u dubrovačkoj luci

4. novčanu ušteđevinu u iznosu od 16.000 evra i 172.000 dinara
5. nakit deponovan u sefu Panonske banke, A.D., filijala u Novom Sadu

III

Zajedničkom imovinom vanbračni partneri upravljaju i raspolažu zajednički i sporazumno, sve dok bude trajala vanbračna zajednica života.

IV

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da će, u slučaju razvrgnuća vanbračne zajednice, Mileni Nikolić pripasti stan u Novom Sadu, celokupna zajednička novčana ušteđevina navedena u članu 2. ovog ugovora, kao i nakit deponovan u sefu Panonske banke, A.D., filijala u Novom Sadu. Jonu Turkoaneu će u ovom slučaju pripasti stan u Herceg Novom i čamac sa kabinom ukotvljen u dubrovačkoj luci.

V

Ugovorne strane su se saglasile da će svu svoju imovinu u budućnosti, od momenta zaključenja ovog ugovora, vanbračni partneri sticati kao posebnu, uz primenu principa jednakog sticanja (50%:50%),

te da će ista prestavljati posebnu imovinu svakog od njih.

VI

Vanbračnim partnerima je ugovor pročitan i poučeni su o tome koje su pravne posledice ovog pravnog posla, pa ga stranke u znak saglasnosti - svojeručno potpisuju.

Milena Nikolić Jon Turkoane

BRAČNI UGOVOR (VI)

Zaključen dana 10.07.2007. godine između Jovana Savina sa jedne strane i Milanke Savin sa druge strane, oboje iz Čeneja, ulica Svetog Save 3. na sledeći način:

I

Bračni drugovi su zaključili brak dana 10. maja 1970. godine u Novom Sadu, AP Vojvodina, Republika Srbija. U braku imaju dvoje zajedničke dece, Milana, rođenog 22. maja 1973. godine u Novom Sadu i Jovanu, rođenu 15. decembra 1978. godine u Novom Sadu.

Supružnici žive u bračnoj zajednici, a zajednička dece su osnovala sopstvena domaćinstva i žive odvojeno od roditelja.

II

Bračni drugovi izjavljuju da su tokom trajanja zajednice života u braku stekli u svojinu sledeću nepokretnu i pokretnu imovinu koja, u skladu sa odredbama Porodičnog zakona Srbije predstavlja njihovu zajedničku imovinu:

1. Kuću u ulici Svetog Save 3., sa pripadajućom okućnicom, u potpunosti nameštenu

2. Traktor ''Hurlimann'' XM 120, XT95 proizveden 2004. godine
3. Kombajn John Deere 965, proizveden 1997. godine
4. Motokultivator Goldoni 14 ks i komplet oprema
5. Tanjirača V-28 vucna teska diskovi (56, trobrazni plug Vogel sa tockom, setvospremac 2.9 sa duplim valjcima)
6. Trobrazni plug 14 coli, ''Olt'' 1999. godište
7. 5 krava simentalske rase i jednog bika
8. njiva veličine 20 ari, broj parcele 2231, k.o. Čenej

III

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da su nabrojanu nepokretnu i pokretnu imovinu stekli u toku trajanja braka jednakim radom i zajedničkim naporima pa jedan drugom priznaju pravo susvojine na celokupnoj imovini u srazmeri 50%:50%. Supružnici su saglasni da je Jovan Savin samo formalno upisan u javnom registru nepokretnosti kao vlasnik gore navedene njive u k.o. Čenej, broj parcele 2231, te da je ova nekretnina deo zajedničke imovine. Stvarni vlasnik 50% njive je Milanka Savin, a vlasnik drugih 50% njen suprug Jovan.

IV

Zajedničkom imovinom supružnici upravljaju i raspolažu zajednički i sporazumno.

V

Bračnim drugovima je ugovor pročitan i poučeni su o tome koje su pravne posledice ovog pravnog posla, pa ga stranke u znak saglasnosti - svojeručno potpisuju.

Milanka Savin Jovan Savin

BRAČNI UGOVOR (VII)

Zaključen dana 07.12.2006 godine između supružnika Miroslava Savića sa jedne strane i Milice Savić sa druge strane, oboje iz Novog Sada, ulica Jožefa Atile 14. na sledeći način:

I

Bračni drugovi su zaključili brak dana 18. januara 2002. godine u mestu Novi Sad, AP Vojvodina, Republika Srbija. Supružnici nemaju zajedničke dece.

II

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da je Miroslav Savić u toku trajanja braka i bračne zajednice, još 2005. godine stekao pravo svojine na kući u Novom Sadu, ulica Jožef Atile 14. Ova nepokretnost stečena je tako, što je Miroslav Savić nakon smrti svoga oca Petra, navedenu kuću nasledio kao jedini zakonski naslednik. S obzirom na to da je nasleđivanje pravni osnov sticanja predmetne nepokretnosti, ona je, ex lege, činila deo posebne imovine muža.

III

Ugovorne strane, međutim, saglasno izjavljuju da se gore navedena nepokretnost, u kojoj bračni drugovi ostvaruju zajednicu života, momentom sklapanja ovog pravnog posla ima smatrati posebnom imovinom Milice Savić. Ovim Miroslav Savić gubi sva prava na predmetnoj nekretnini. Miroslav Savić priznaje pravo supruzi Milici Savić da se na osnovu odredaba ovog ugovora uknjiži u zemljišnim i drugim javnim knjigama kao vlasnik stana u ulici Jožefa Atile 14. u Novom Sadu, bez daljeg pitanja i odobrenja.

Ostala imovina bračnih drugova ostaje u zakonskom režimu zajedničke imovine propisanom Porodičnim zakonom Srbije iz 2005. godine.

IV

Ovaj bračni ugovor biće upisan u javni registar prava na nepokretnostima.

V

Bračnim drugovima je ugovor pročitan i poučeni su koje pravne posledice proizlaze iz zaključenja ovog ugovora, pa ga stranke u znak saglasnosti, svojeručno potpisuju.

Milica Savić Miroslav Savić

BRAČNI UGOVOR (VIII)

Zaključen dana 25. februara 2008. godine između Milana Stefanovića iz Novog Sada, ul. Bulevar Mihajla Pupina br. 10, sa jedne strane i Mire Pešić iz Novog Sada, ul. Bele njive br. 11, (zastupane po Anti Toliću kao staratelju) sa druge strane na sledeći način:

I

Ugovorne strane su budući bračni drugovi. Ovim ugovorom saglasno uređuju svoje imovinske odnose na postojećoj imovini, kao i imovinske odnose u budućnosti, na budućoj imovini koju će eventualno steći tokom trajanja braka.

II

Stranku Miru Pešić zastupa Ante Tolić koji je Rešenjem Centra za socijalni rad grada Novog Sada broj: V-01-67210-1235/08 postavljen za njenog staratelja.

Ante Tolić je dobio prethodnu saglasnost za zaključenje ovog ugovora rešenjem Centra za socijalni rad grada Novog Sada broj: V-02-34253-2132/08, donetom na osnovu člana 139, stav 3, Porodičnog zakona Republike Srbije.

III

Ugovor će biti primenjen ukoliko dođe do zaključenja braka između Milana Stefanovića i Mire Pešić. Miri Pešić je, kao osobi koja nema poslovnu sposobnost, Opštinski sud u Novom Sadu rešenjem od 10. februara 2008. godine odobrio zaključenje braka na osnovu člana 23, stav 2. Porodičnog zakona.

IV

Ugovorne strane saglasno izjavljuju da imovina koju ugovorne strane imaju u svojini u momentu zaključenja ugovora, kao i imovina koju će steći do trenutka zaključenja braka, čini posebnu imovinu svake ugovorne strane.

Posebnu imovinu Milana Stefanovića čini:

1.Putničko vozilo marke ''Opel Vektra'', bele boje, reg. oznake NS 246-657 proizveden 2003. godine;
2.Kuća u ulici Jovana Cvijića broj 11. u Novom Sadu;
3.Slika Janoša Mesaroša ''Tri brata''.

Mira Pešić ne poseduje sopstvenu imovinu.

V

Ugovorne strane su se saglasile da će svu svoju imovinu u budućnosti, od momenta zaključenja braka, svaka ugovorna strana sticati kao posebnu, uz primenu principa jednakog sticanja (50%:50%), te da će ista prestavljati posebnu imovinu svakog bračnog druga.

VI

Budućim bračnim drugovima je ugovor pročitan i poučeni su da zaključenjem ovog ugovora isključuju zakonski režim zajedničke imovine stečene radom u toku trajanja braka, pa ga Milan Stefanović kao stranka i Ante Tolić kao staratelj Mire Pešić, u znak saglasnosti - svojeručno potpisuju.

Mira Pešić Milan Stefanović
(Po staratelju Anti Toliću)

ZAKLJUČAK

Bračni imovinski ugovori predstavljaju novinu u našem pravu i pravnoj praksi. Njima se regulišu imovinski odnosi između bračnih drugova, uvođenjem režima koji odstupa od zakonskog režima imovine. Ovi ugovori mogu se, po ulasku u brak sklapati u više navrata, u cilju ukidanja ili izmene odredaba prethodno zaključenog kontrakta. Inkorporisanje ustanove bračnog ugovora u naš pravni sistem prirodna je posledica promene društvenog uređenja, privrednih reformi i orijentacije ka tržišnoj privredi. Ove okolnosti nastupile su nakon prestanka socijalističkog društvenog uređenja u našoj zemlji. Logika navedenih procesa nalaže da se i u bračno-imovinskim odnosima afirmiše slobodna volja supružnika, a ne nameće zakonski imovinski režim.

Na samom početku analize ovog instituta, potrebno je napraviti distinkciju između bračno-imovinskih ugovora i pravnih poslova (teretnih ili besteretnih) kojima bračni drugovi vrše pojedinačna raspolaganja, ugovora koje u toku trajanja braka zaključuju sa trećim licima, kao i ugovora čiji je motiv favorizacija braka, koji se zaključuju povodom zaključenja braka. Nemaju svi pravni poslovi sklopljeni između budućih i

sadašnjih supružnika - karakter bračnih ugovora.[221] Bračni ugovor bitno se razlikuje i od sporazumne deobe bračne tekovine. Sporazum o deobi (koga, za razliku od bračno-imovinskih ugovora, poznaje i naše pravo) nikada nema za posledicu izmenu zakonskog imovinskog režima, već ovakav pravni posao ima dejstvo samo na imovinu koju su bračni drugovi stekli od trenutka zaključenja braka, do trenutka zaključenja sporazuma. Sva imovina koja nakon ovakve deobe nastane u braku, potpada pod zakonski imovinski režim. Deoba se može ponavljati više puta, ali uvek ima isključivo retroaktivno dejstvo. Bračno-imovinski ugovor, razlikuje se od pomenutog sporazuma, pre svega po tome, što se njegovo dejstvo po pravilu odnosi na budućnost, mada ugovorom može biti obuhvaćena i ranije stečena imovina. Ovaj ugovor mora se razgraničiti i od ugovora o osnivanju privrednih (trgovačkih) društava. Razlika se ogleda u odnosu na cilj ugovora i njihove pravne posledice. Različiti su i subjekti koji ovakve sporazume sklapaju, s obzirom da u bračnim kontraktima imovinskog karaktera ugovorne strane mogu biti isključivo bračni drugovi (eventualno verenici pre zaključenja braka).[222]

---

[221] Vidi: Koziol H.; Welser, R.: Grundiss des bürgerlichen Rechts, Band II: 12 auflage, Wien, 2001, str. 436: ''Nisu svi ugovori između zaručnika ili bračnih drugova – bračni ugovori, kao što nisu: kupovina, poklon, zajam, ugovor o privrednim društvima, iako mogu imati veze sa brakom.''

[222] Šire: Jauetnig, Schlechtriem, Sturner, Teichmann, Vollkommer – Bürgerliches Gesetzbuch, 8. Auflage, C.H. Beck, München, 1997. godine, str. 1244.

Suštinska razlika između bračnog ugovora i drugih pravnih poslova ogleda se u činjenici da su kod regulisanja imovinskih odnosa bračnih drugova sami ti odnosi sekundarnog karaktera, a primarni su ''lični odnosi, odnosi uzajamne naklonosti, poštovanja, materijalne i duhovne podrške i ljubavi''.[223]

Neophodno je u jednom od prvih poglavlja disertacije izvršiti istorijsku retrospektivu imovinsko-pravnih odnosa bračnih drugova od rimskog prava (koje predstavlja preteču savremenog građanskog prava), preko srednjeg veka (u kome je, zbog dominacije kanonskog prava, feudalnog uređenja i dogmatskog pristupa svim aspektima ljudskog života došlo do nazadovanja svih grana prava), sve do modernih zakonodavstava (počevši od velikih građanskih kodifikacija devetnaestog veka). U ovoj retrospektivi stavljen je naročiti naglasak na evoluciju bračnog ugovora kao instituta čije začetke možemo prepoznati već u rimskom pravu koji, međutim, postaje deo pozitivnog prava tek sa donošenjem građanskih zakonika u zemljama kontinentalnog prava. Istorijski pristup važan je radi boljeg razumevanja okolnosti, razloga nastanka i razvoja ove ustanove porodičnog i obligacionog prava.

Bračni ugovor postoji u svim onim uporednim pravnim sistemima koji su uticali, ili i danas

[223] Sudžum Rajko, Bračni imovinski režim u pravu Jugoslavije, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, 1979., str. 14.

utiču na razvoj Porodičnog prava u našoj zemlji. Uticaj nekih od tih zakonodavstava je bio neposredan, jer su u delovima današnje Republike Srbije važili pravni sistemi tih zemalja (Austrijski građanski zakonik, mađarsko pravo), ili su se ti pravni sistemi primenjivali u životu nekih kategorija stanovništva (šerijatsko pravo). Uticaj drugih građanskopravnih zakonika bio je posredan, tako što su te kodifikacije predstavljale uzor ne samo našim pravnicima, nego i zakonodavstvima svih zemalja kontinentalnog prava (Francuski građanski zakonik, Nemački građanski zakonik). Uporedno-pravni pristup institutu bračnog ugovora je istovremeno, u izvesnom smislu i istorijski pristup, jer ''velike'' građanske kodifikacije žive i primenjuju se u poslednja dva veka.

Dokaze o uticaju građanskih zakonika na srpsko pozitivno zakonodavstvo nalazimo u svim pravnim propisima koji su doneti u poslednjih dve stotine godina, a regulisali su imovinskopravne odnose bračnih drugova. Tako, u Srpskom građanskom zakoniku iz 1844. u paragrafu 759. srećemo definiciju bračno-imovinskog ugovora: ''Ugovor, koji bi između muža i žene, ili između ženika i neveste, u odnošaju na brak o imanju zaključen bio, zove se bračni ugovor''. Ova, kao i većina drugih odredaba SGZ-a preuzete su iz Austrijskog građanskog zakonika, a iz istog izvora potiče i

terminološko odredjenje imovinskog sporazuma bračnih drugova, koji je definisan kao ''bračni ugovor''. Sve do kraja drugog svetskog rata, pozitivno zakonodavstvo Srbije sadrži instituciju bračnog ugovora. U Vojvodini je do II svetskog rata na imovinske odnose bračnih drugova primenjivano mađarsko pravo, tačnije Zakonski članak XXXI iz 1894. godine. Ovaj propis dozvoljavao je supružnicima zaključivanje bračno-imovinskih, odnosno ''bračnih'' ugovora, kojim su oni mogli menjati, ili u potpunosti isključiti zakonski imovinski režim. U istom tom periodu, na brak i imovinske odnose u braku građana islamske veroispovesti primenjivano je šerijatsko pravo. Ovaj pravni sistem je takođe poznavao i dozvoljavao zaključivanje bračnih ugovora između supružnika. Naše posleratno zakonodavstvo nije dozvoljavalo zaključivanje bračnih ugovora, odnosno nije dozvoljavalo izmenu zakonskog imovinskog režima. Osnovni zakon o braku je odredbama imperativnog karaktera zaštitio zakonski bračno-imovinski režim, i nije ostavljao mogućnost sklapanja ugovora o imovinskom režimu između muža i žene. Zakon o braku i porodičnim odnosima Srbije u članu 326. predvideo je zabranu zaključenja bračno-imovinskih ugovora: ''Bračni drugovi mogu međusobno sklapati sve ugovore i njima zasnivati prava i obaveze. Oni ne mogu međusobno sklapati samo one ugovore kojima se menja imovinski režim

utvrđen ovim zakonom, kao i ugovore kojima se unapred odriču prava koja im po ovom zakonu pripadaju (na primer na zakonsko izdržavanje, na udeo u zajedničkoj imovini i drugo). Porodični zakon Republike Srbije iz 2005. vraća institut bračnog ugovora u naše pozitivno zakonodavstvo. Član 188. ovog zakona definiše da ''supružnici odnosno budući supružnici mogu svoje imovinske odnose na postojećoj ili budućoj imovini urediti ugovorom (bračni ugovor)''.

Režim zajedničke imovine posebno je razmatran u ovom radu, zbog toga što je to zakonski bračno-imovinski režim u našem pravu, a bračni ugovor je instrument pomoću koga bračni drugovi mogu ugovoriti izmenu tog zakonskog režima. Institucija bračnog ugovora je i uvedena u naše pozitivno zakonodavstvo da bi supružnici mogli da urede svoje imovinsko-pravne odnose drugačije nego što ih uređuju dispozitivne odredbe Porodičnog zakona. Postoji značajna razlika između zajedničke imovine, kao instituta porodičnog prava i drugih imovinskih oblika sa više lica.[224] Nju, pre svega čine stvarna i obligaciona prava, ali posebna pravna priroda ovog oblika imovine proističe iz prirode zajednice života i specifičnosti međusobnih prava i obaveza supružnika. U zajedničkoj imovini udeli bračnih drugova su neodređeni. Titular imovine je dvojni, čine ga

[224] Opširnije: Janjić – Komar Marina, Korać Radoje, Ponjavić Zoran, Porodično pravo, Izdavačko preduzeće ''NOMOS'', Beodrad, 1999. godine, str. 363. i 364.

zajedno muž i žena. Celokupna prava i obaveze pripadaju oboma. Moram se, stoga, složiti sa definicijom da su bračni drugovi ''titulari neutvrđenih kvota na predmetima stvarnih prava i poverioci neodređenog iznosa udela u zasnovanim potraživanjima''.[225] Porodični zakon je u članu 171. definisao zajedničku imovinu kao onu imovinu koju su supružnici stekli radom u toku trajanja zajednice života u braku. Pri tome, pojam rada ne odnosi se samo na onu vrstu aktivnosti i privređivanja koje neposredno rezultira prihodom, već i na onaj rad koji posredno doprinosi održavanju ili uvećanju imovine, kao što je rad u domaćinstvu ili podizanje dece.[226] Zajedničku imovinu čini i imovina dobijena učešćem u igrama na sreću u toku zajednice života u braku, kao i imovina stečena korišćenjem prava intelektualne svojine u istom tom periodu. Ista je pravna sudbina i prihoda nastalih od zajedničke imovine. Član 174. Porodičnog zakona definisao je da bračni drugovi zajednički i sporazumno upravljaju i raspolažu zajedničkom imovinom. Tom odredbom ustanovljena je i pretpostavka da poslove redovnog upravljanja supružnik uvek preduzima uz saglasnost drugog supružnika. Bračnim ugovorom bračni drugovi mogu predvideti da jedan od njih preuzme upravljanje i raspolaganje zajedničkom imovinom.

---

[225] Janjić-Komar Marina, Korać Radoje, Ponjavić Zoran, Porodično pravo, Izdavačko preduzeće ''NOMOS'', Beograd, 1999. godine, str. 364.

[226] Opširnije: Kovaček – Stanić dr Gordana, Porodično pravo, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2005. godine, str. 114-118.

Porodični zakon uvodi i zabranu bračnim drugovima da raspolažu udelom u zajedničkoj imovini, kao i da sklope bilo kakav pravni posao čija bi posledica bila - opterećenje te imovine. Udeli bračnih drugova su neodređeni pa zbog toga jedan od bračnih drugova zajedničkom imovinom ne može raspolagati, niti je može opteretiti. To ne može učiniti ni sa njenim apstraktnim delom. Tek deoba te imovine omogućava bračnom drugu da svojim udelom slobodno raspolaže.[227] Deoba zajedničke imovine može, takođe, biti i jedan od predmeta bračnog ugovora.

Jedna od osnovnih osobina bračnih ugovora po kojima se ovi kontrakti razlikuju od većine drugih, jeste striktna ograničenost vrste subjekata koji mogu sklapati ovakve ugovore. Ove pravne poslove mogu zaključivati isključivo verenik i verenica (pre sklapanja braka) ili muž i žena (u toku braka), odnosno njihovi pravni zastupnici. Druga lica mogu napadati ugovor jedino u slučaju da su zaključivanjem ugovora ugrožena njihova prava, odnosno onemogućeno ostvarenje njihovih potraživanja prema jednom od bračnih drugova (actio Pauliana familiaria).

Bračni drugovi, odnosno verenici, delimično su ograničeni u ugovaranju bračnih ugovora. Ograničenja slobode ugovaranja kod bračnoimovinskih ugovora možemo podeliti na opšta

---

[227] Ibid. str. 115.

ograničenja, koja su karakteristična za ugovore uopšte, i posebna koja proističu iz prirode ovih pravnih poslova, kao i društvenog interesa za očuvanje braka i zaštitu dece rodjene u njemu. Opšte ograničenje znači da je sloboda ugovaranja limitirana obavezom poštovanja prinudnih propisa, javnog poretka i dobrih običaja, odnosno morala društva.[228] Posebna ograničenja kod zaključivanja imovinskih ugovora između bračnih drugova odnose se na činjenicu da su porodični odnosi dominantno regulisani normama imperativnog karaktera, dakle, da je državna prisila mnogo prisutnija nego kod obligacionih odnosa, pa su subjekti porodičnih odnosa u velikoj meri limitirani u disponiranju svojom voljom prilikom uzajamnog zaključivanja pravnih poslova. Za prenošenje pojmova i pravila obligacionog prava u porodično pravo neophodna je promena, odnosno alteracija. Obligaciona pravila služe regulisanju odnosa između ugovornih strana koje, najčešće, nisu u rodbinskom odnosu, dok se u porodičnom pravu regulišu odnosi lica koja su vezana ličnim vezama i interesima koji uglavnom nisu dominantno ekonomskog karaktera. Za veliku većinu obligacionih ugovora lične osobine ugovornih strana nemaju poseban značaj. Zbog svega navedenog, bračni drugovi ne mogu zaključiti između sebe ugovor koji je protivan prirodi njihovih ličnih i imovinskih odnosa, odnosno

[228] Vidi član 10. Zakona o obligacionim odnosima.

prirodi braka. Naš Porodični zakon, jasno ističe da se ličnoimovinski odnosi ne mogu menjati sporazumom supružnika i u tom smislu ograničava slobodu ugovaranja pravnih poslova između bračnih drugova. U članu 8. stav 2. zakona istaknuto je da odricanje od prava na izdržavanje nema pravnog dejstva. Ovom imperativnom odredbom zakonodavac je zaštitio ekonomski slabijeg bračnog druga, i sprečio da taj supružnik, na osnovu iznuđenog pravnog posla, ostane bez sredstava za izdržavanje.

Predmet bračnog ugovora nije preciziran odredbama Porodičnog zakona. Ovim pravnim poslom supružnici mogu predvideti da će se na njihove imovinsko-pravne odnose primenjivati režim drugačiji od zakonskog režima zajedničke imovine. Ugovaranje režima posebne, znači da će vrednosti koju bračni drugovi steknu u toku braka predstavljati njihovu posebnu imovinu. Ovakav sporazum u interesu je onog supružnika koji se nalazi u težoj materijalnoj situaciji nego njegov ili njen životni saputnik. Zaštita finansijski slabijeg bračnog druga osigurana je zakonskom obavezom izdržavanja bračnih drugova, i zato ga navedeni sporazum ne može dovesti u situaciju egzistencijalne ugroženosti. Ugovorne strane sporazumno opredeljuju pravnu sudbinu imovine (cele ili nekog njenog dela) stečene pre, ili za vreme braka institucije. Prema članu 46. stav 2.

Zakona o obligacionim odnosima, predmet ugovora mora biti moguć, dopušten, određen i odrediv. Potencijalni predmeti bračno-imovinskog ugovora veoma brojni. Oni mogu obuhvatati određivanje različitih udela u imovini stečenoj za vreme braka, sporazum o načinu upravljanja i raspolaganja imovinom, deobu zajedničke imovine ili ugovaranje o privremenom odricanju od prava da zahtevaju deobu imovine, uređivanje načina korišćenja stana, ustanovljavanje prava preče kupovine na nekoj stvari i slično.

Većina kontinentalnih zakonodavstava za punovažnost bračnih ugovora zahtevaju notarijalnu formu, odnosno formu javne isprave. Dakle, pored zahteva pismene forme, u trenutku sklapanja ovog pravnog posla neophodno je i prisustvo ovlašćenog notara, ili predstavnika nekog državnog organa koji vrši upis ugovora u javne registre. Načelo publiciteta, ustanovljeno zakonskom obavezom upisa ovog kontrakta u javne registre obezbeđuje, sa jedne strane, sigurnost ugovornih strana, a sa druge strane, sigurnost trećih lica (što je naročito važno zbog zaštite poverilaca jednog od bračnih drugova). Ovakva forma obezbeđuje pružanje obaveznog stručnog saveta, koji se pre svega odnosi na pravne posledice bračnog ugovora. Sigurnost saugovarača očituje se tako, što ovakva forma obezbeđuje lakše dokazivanje sadržaja ugovora. Porodični zakon Republike Srbije uvodi u

naše pozitivno zakonodavstvo obavezu notarijalne forme pri zaključivanju bračnih ugovora. U članu 188. istaknuto je da je za ove kontrakte obavezna forma javne isprave. To znači da moraju biti zaključeni u pismenom obliku i overeni od strane nadležnog sudije, čija je obaveza da pre overe supružnicima pročita ugovor i predoči im njegove pravne posledice. Bračni ugovor koji se odnosi na nepokretnosti, upisuje se u javni registar prava na nepokretnosti. Odredbe o raspolaganju nepokretnom imovinom imaju pravno dejstvo u odnosu na treća lica samo ako su upisane u javne registre prava na nepokretnosti, ukoliko je supružnik koji je otuđio vozilo to učinio bez saglasnosti drugog bračnog druga. Može se opravdano postaviti pitanje osnivanja posebnog registra bračnih drugova u koji bi se upisivale najvrednije nepokretne, ali i pokretne stvari, da bi zaštita savesnog bračnog druga i trećih lica bila potpunija.

Kauza je neposredni pravni cilj koji stranke žele postići zaključenim pravnim poslom. Dopuštenost kauze predstavlja uslov punovažnosti samog ugovora. Kauza bračnog ugovora ne sme biti protivna prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima. Članom 52. Zakona o obligacionim odnosima definisano je da su ugovori koji nemaju osnov (kauzu), odnosno čija je kauza nedopuštena - ništavi. Kauza bračnog ugovora je uređenje bračno-imovinskih odnosa na drugačiji način nego što te

odnose reguliše Porodični zakon. Budući da se podela na apstraktne i kauzalne ugovor vrši na osnovu toga da li je pravni cilj ugovora vidljiv iz njegovog sadržaja, nema dileme da ove kontrakte možemo svrstati u red kauzalnih ugovora.

Bračni ugovor je valjan ukoliko su saugovornici koji ga zaključuju poslovno sposobni, ako je u momentu sklapanja kontrakta izjava usmerana ka zaključenju ugovora učinjena slobodno i ozbiljno, ako je taj pravni posao ''odeven'' u zakonom predviđenu formu, kao i ukoliko je sadržaj bračnog ugovora dopušten, odnosno nije protivan prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima. Zakon o obligacionim odnosima podelio je ugovore koji nisu valjani na dve vrste - ništave i rušljive. Ništavi pravni poslovi su, zapravo, apsolutno ništavi, a relativno ništavi nisu ništa drugo nego rušljivi ugovori. Ništavi kontrakti su oni pravni poslovi koji su protivni prinudnim propisima, javnom poretku i dobrim običajima, a rušljive ugovore je sklopila ugovorna strana koja je ograničeno poslovno sposobna, ili je prilikom zaključenja pravnog posla bilo mana u izražavanju volje saugovornica. Ništavost jedne od odredaba ne mora nužno povlačiti i ništavost celog ugovora ukoliko taj pravni posao može opstati bez ništave odredbe, naravno, ako ona nije predstavljala ni uslov ugovora, niti odlučujuću pobudu zbog koje je kontrakt sklopljen. Ugovor, međutim, ostaje na snazi čak i ukoliko je ništava

odredba u trenutku zaključenja pravnog posla bila uslov ili odlučujuća pobuda kontrakta ako je ništavost i uspostavljena da bi ugovor važio bez te odredbe.

Porodični zakon Srbije (kao i zakoni koji su pre njega regulisali imovinsko pravne odnose supružnika u našoj zemlji) kao osnovni zakonski bračno-imovinski režim predviđa sistem zajedničke imovine. Do donošenja ovog zakona, prema odredbama do tada važećeg zakona, od zakonom predvidjenog režima nije se moglo se odstupiti, osim u slučaju razvrgnuća bračne tekovine, ali, kako sam već napomenuo i nakon deobe (koja se vrši na bazi utvrđenog doprinosa bračnih drugova u stvaranju imovine i odnosi se isključivo na već stečenu imovinu) imovina koju supružnici u toku trajanja braka steknu, potpadaće pod režim zajedničke imovine. Sličan sistem susrećemo i u nekim drugim tranzicionim zemljama, dok u zapadno-evropskim zemljama preovladjuje sistem posebne imovine bračnih drugova, kao zakonski imovinski režim. U tim zemljama (Francuska, Nemačka, Austrija) bračno-imovinski ugovor služi, pre svega, za ustanovljavanje zajednice imovine. Osim obaveza uzajamnog izdržavanja supružnika, doprinosa čuvanju, vaspitanju i školovanju zajedničke dece, i obaveze doprinosa zajedničkom domaćinstvu, građanski kodeksi ovih zemalja za nastanak braka ne vezuju druga imovinsko-pravna dejstva. Imovina koju bračni

drugovi steknu u toku braka smatra se posebnom imovinom. Jedan od razloga ''popularnosti'' ovih ugovora u ovim zemljama je i potreba onih supružnika koji imaju decu iz prethodnog braka da na neki način obezbede njihov materijalni status. Sa povećanjem razvoda brakova, kao planetarnim trendom, povećava se i broj zaključenih sporazuma o imovinskom režimu u bračnoj zajednici.

Zemlje u tranziciji u toku osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka odustale su od imperativnog karaktera onih odredaba porodičnog zakonodavstva koje regulišu zajednicu sticanja u toku braka. Uvedena je dispozitivnost kao princip, odnosno mogućnost da bračni drugovi sporazumno odstupe od zakonskog režima zajedničke imovine i predvide da će po zaključenju bračno-imovinskog ugovora supružnici u celosti ili delimično sticati svoju imovinu kao posebnu. Ukoliko ovu mogućnost bračni drugovi ne iskoriste, na njihove imovinske odnose primenjuju se odredbe zakona.

Na osnovu gore navedenog, jasno je da bračno-imovinski ugovor uglavnom ima različite funkcije u zemljama u tranziciji i u privredno razvijenim evropskim zemljama. Dok prvima ovaj pravni posao služi za isključivanje zakonom predviđenog režima zajedničke imovine, u zemljama članicama Evropske unije uglavnom služi za ustanovljavanje ili zajednice sticanja ili zajedničke imovine.

U svakom slučaju, prednosti bračno-imovinskog, odnosno bračnog ugovora su mnogobrojne. Zaključenjem ovih kontrakata, bračni drugovi izbegavaju sudske sporove (u kojima bi se razrešavala sudbina njihove imovine) koji mogu trajati izuzetno dugo, kao i plaćanje po pravilu vrlo velikih sudskih troškova, ukoliko do suđenja dođe. Ukoliko se ti sudski sporovi dogode u toku trajanja braka, supružnici će, nakon vođenja takvih sporova, teško stabilizovati svoju bračnu zajednicu. Intervencija suda u oblasti rešavanja imovinsko-pravnih odnosa bivših bračnih drugova, dakle - u toku postupka razvoda, ili nakon prestanka braka, takođe ne doprinosi dobrim odnosima nekadašnjih supružnika. Time se dodatno traumatizuju, kako stranke u postupku, tako i njihova eventualna zajednička deca. Bračni ugovor može biti nagoveštaj kraja jedne bračne zajednice, međutim, on može biti i rezultat saglasne odluke bračnih drugova koji žele da preduprede sve nesporazume imovinskog karaktera koje brak i zajedničko sticanje imovine mogu doneti.

LITERATURA:

Bakić, V.: ''Porodično pravo'', Savremena administracija, Beograd, 1976.

Beitzke, G.: "Familienrecht", 25. Auflage, Juristische Kurz-Lehrbücher, C.H. Beck`sche Verlagsbuchhandlung, München, 1988.

Bogišić, V.: "Opšti imovinski zakonik za knjaževinu Crnu Goru", Obod, Cetinje, 1980. (reprint izdanja sa originala iz 1888.)

Bräm, V.: Art. 159, ZGB, u: Hasenböhler, F.: "Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch", Das Familienrecht - Teilband II 1 c - Die Wirkungen der Ehe im allgemeinen, Erste lieferung, Schulthess
Polygraphischer Verlag Zürich, 1993.

Brauneder, W.: "Freiheit des Vertragsinhalts und Typenbindung im Ehegüterrecht", in: Zs. f. Rechtsvergleichung, Wien 1974.

Chevallier-Dumas, "La fraude dans les régimes matrimoniaux", RTDC 1979.

Cigoj, S.: ''Obligacijsko pravo'', Splošni del, Ljubljana, 1962.

"Családjog" (Kiegészítve a vonatkozó kollégiumi állásfoglalásokkal és jogegységi határozatokkal), Novissima Kiadó, Budapest, 2001.

Csiky, O.; Filó, E.: ''Családjog I'', 1998.

Csiky, O.; Filó, E., ''Családjog'', János Panonius Tudomány Egyetem, AJK, Pécs, 1999.

Csiky, O.; Filó, E.: ''Magyar családjog'', H.V.G. ORAC, Budapest, 2001.

Cvejić Jančić, O.: "Porodično pravo - knjiga I, Bračno pravo", prvo izdanje 1992; (drugo dopunjeno izdanje, Centar za izdavačku delatnost Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 1995; treće dopunjeno izdanje 1998; četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje 2001)

Cvejić-Jančić, O.: ''Reforma porodičnog prava Srbije'', Glasnik Advokatske komore Vojvodine, knjiga 66, Novi Sad, 2006.

Cvejić Jančić, O.: "Razvod braka u našem i stranom pravu", Dnevnik, Novi Sad, 1987.

Gams, A.: ''Bračno i porodično imovinsko pravo'', Beograd, 1966.

Goré, M.: "La détermination du régime matrimonial", u: Droit patrimonial de la famille - Régimes matrimoniaux, Successions, Libérqlités, Partages d`ascendant, Indivision, sous la direction de Grimaldi, M., Dalloz Action, Paris, 1998.

Gavela, N. : Josipović, T; Gliha, I.; Belaj, V.; Stipković, Z.: "Stvarno pravo", Informator, Zagreb, 1998.

Groschmid B. : "A Házasságjogi törvény (1894, XXXI t. cz.)", tom II, Budapest, Politzer, 1908.

Heinerné Barzó Timea, "Magyar polgári jog - Családjog", Novotni kiadó, Miskolc, 2002.

Henrich, D.: "Eheliche Gemeinschaft, Partnerschaft und Vermögen im europäischen Vergleisch, Beiträge zum europäischen Familienrecht", D. Heinrich i D. Schwab (Herausgeber), Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld, 1999.

Hrabar, D.: "Status imovine bračnih drugova - neka pitanja i dvojbe, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse", Godišnjak 9, 2002.

Janjić - Komar, M.; Korać, R.; Ponjavić, Z.: "Porodično pravo", Izdavačko preduzeće ''NOMOS'', Beograd, 1999.

Jauernig, Schlechtriem, Sturner, Teichmann, Vollkommer, "Bürgerliches Gesetzbuch", 8. Auflage, C.H.Beck, München, 1997.

Jobbágyi G.: "Személyi és családi jog", Pázmány Péter Szent István Katolíkus egyetem, 2001.

Kanzleiter, R.: "Eheliches Güterrecht - Vertragsmässiges Güterrecht - Allgemeine Vorschriften", u: Münchener Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch, Familienrecht I, 4. Auflage, C.H. Beck`sche Verlagsbuchhandlung, München, 2000.

Klang, Gschnitzer, "Kommentar zum ABGB", V tom, Staatsdruckerei, Wien, 1954.

Koch, E.: "Eheliches Güterrecht - Anrechnungsmodus", u: Münchener Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch, Familienrecht I, 4. Auflage, C.H. Beck`sche Verlagsbuchhandlung, München, 2000.

"Kodex des österreichischen Rechts", Bürgerliches Recht in der 34. Auflage mit dem Stand 1.9.2007

Kovaček Stanić, G.: ''Uporedno porodično pravo'', Univerzitet u Novom Sadu, Pravni fakultet, Novi Sad, 2002.

Kőrös, A., "Házassági vagyonjogi szerződés", K.K. Orac, Budapest, 1997.

Koziol H.; Welser, R.: "Grundriss des bürgerlichen Rechts", MANZ, Wien, 1996.

Koziol H.; Welser, R.: "Grundiss des bürgerlichen Rechts", Band II: 12 auflage, Wien, 2001.

Marković Lazar, ''Građansko pravo II - Porodično pravo'', Geca Kon, Beograd, 1920.

Majstorović, I.: "Bračni ugovor (Novina hrvatskoga obiteljskog prava)", Pravni fakultet u Zagrebu, 2005.

Mazeaud, "Leçons de droit civil", t. II, Obligations, Théorie générale, Biens, Droit de propriété et ses démembrements, Paris, 1962.

Márkus D. : "Felsőbíróságaink elvi határozatai", Budapest, Grill, 1893, tom II

Milošević, Lj.: "Obligaciono pravo", Naučna knjiga, Beograd, 1970.

Mladenović, M.: "Porodično pravo", Knjiga II, Privredna štampa, Beograd, 1981.

Mladenović, M.: "Porodično pravo u SR Jugoslaviji", IP ''ZAVET'', Beograd, 1989.

Morin, "La réforme des régimes matrimoniaux II", Ed.I Paris, 1967.

Patti, S.: "Eheliche Gemeinschaft, Partnerschaft und Vermögen in Italien", u: Eheliche Gemeinschaft, Partnerschaft und Vermögen im europäischen Vergleisch, Beiträge zum europäischen Familienrecht, D. Heinrich i D. Schwab (Herausgeber), Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld, 1999.

Pateman C.: "The Sexual Contract", Stanford University Press, Stanford, California 1988

Perović, S.: "Obligaciono pravo I", Novinska ustanova Službeni list SFRJ, Beograd, 1973.

Ponjavić, Z.: ''Ugovori kojima se uređuju lični odnosi u porodičnom pravu'', Beograd, Pravni život, br. 9/1998.

Prütting, Wegen, Weinreich, "BGB-Kommentar", 2. Auflage, Luchterhand Verlag, Wolters Kluwer Deutschland, 2007.

Pyle C. Ransford, ''Family Law'', Lawyers Cooperative Publishing, Albany, New York, 1994.

Rheinstein, M.; Glendon, M.: ''Persons and family'', Chapter 4., J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tubingen, 1980.

Ruppe, H. "Handbuch Der Familienvertrage: zivilrechtliche,Steuerrechtliche Und Sozialrechtliche Folgen Von Vereinbarungen Zwischen Angehorigen", A.Orac, 1985.

Sakoulas, "Code civil Hellénique" II edition, traduit par Mamopoulos Pierre, Athénes, 1981.

Salma J.: ''O bračno-imovinskom režimu u Vojvodini krajem XIX i početkom XX veka sa posebnim osvrtom na uređenje zajedničke imovine supružnika'', Glasnik Advokatske komore Vojvodine broj 12, Novi Sad, 1980.

Salma, J.: "Obligaciono pravo", Pravni fakultet u Novom Sadu, 1999.

Salma, J.: ''Obligaciono pravo'', Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007.

Salma, J.: ''O bračno-imovinskom ugovoru'', Glasnik advokatske komore Vojvodine, broj 11, Novi Sad, 2002.

Salma, J.: ''O bračno-imovinskom ugovoru'', Glasnik advokatske komore Vojvodine, knjiga 62, Novi Sad, 2002.

Salma J.: ''Pravni značaj zemljišnih knjiga i hipoteke'', Zbornik radova sa naučnog skupa - Jezik, obrazovanje, nauka, kultura, zaštita ljudskih i manjinskih prava u Vojvodini i zemljama u tranziciji, VANU, Novi Sad, 2007.

Salma Jožef, "Simulovani ugovori", Institut za uporedno pravo - Savremena administracija, Beograd, 1987.

Schwab, D.: "Einführung zum Thema", u: Eheliche Gemeinschaft, Partnerschaft und Vermögen im europäischen Vergleisch, Beiträge zum europäischen Familienrecht, D. Heinrich i D. Schwab (Herausgeber), Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld, 1999.

Schwimann, ''Praxiskommentar zum ABGB samt Nebengesetzen'', Tom 6., ORAC, Wien, 1997.

Stanojević, O.: "Rimsko pravo", Novinsko izdavačka ustanova ''Službeni list SFRJ'', Beograd, 1986.

Stojčević, D.: "Rimsko privatno pravo", Savremena administracija, Beograd, 1985.

Stojčević, D.; Romac, A: "Dicta et regulae iuris - Latinska pravna pravila, izreke i definicije s prevodom i objašnjenjima", Treće dopunjeno izdanje,
Savremena administracija, Beograd, 1980.

Sudžum, R.: ''Bračni imovinski režim u pravu Jugoslavije,'' doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet, Beograd, 1979.

Sudžum, R.: "Imovinski odnosi bračnih drugova", Institut za socijalnu politiku, Beograd, 1982.

Szladits, K.; Grill, K.: "Magyar magánjog - Családi jog", Budapest, 1940.

Terfi, G.: "Igaszságügyi törvénytár", Grill kiadó, Budapest, 1936.

Tisserand A. (redakcija), "Code civil", Dalloz, Paris, 2003,

Weiss, E.: Von den Ehepakten, u: Klang. H. i Gschintzer, F. (Herausgeber): "Kommentar zum Allgemeinen Bürgerliches Gesetzbuch", Fünfter Band, 2. Auflage, Druck and Verlag der Österreichischen Druckerei, Wien, 1954.

Weitzman, ''Legal Regulation of Marriage - Tradition and Change'', Californian Law Revue br. 62., 1974.

ZAKONI:

Osnovni zakon o braku, Službeni list FNRJ 29/1946.

Građanski zakonik za Kraljevinu Srbiju, Beograd, 1903.

Zakon o obligacionim odnosima

Zakon o osnovnim svojinskopravnim odnosima, Sl. list SFRJ br. 6/1980. i 36/1990, kao i Sl. list SRJ br. 29/1996.

Zakon o državnom premeru i katastru i upisima prava na nepokretnostima, Sl. glasnik RS, br. 83/92, 53/93, 67/93, 48/94, 12/96, 15/96, 34/01, 25/02)

Porodični zakon, Službeni glasnik, 18/05.

Porodični zakon, Predgovor dr Marija Draškić, JP ''Sl. glasnik'', 2005.

Srpski građanski zakonik

Zakon o braku i porodičnim odnosima Srbije, Službeni glasnik 22/80, 22/93, 35/94 i 29/2001.

Zakon o hipoteci, Sl. glasnik RS, br. 115/05.

BGB, BECK, München, 1998.

Austrijski građanski zakonik, prevod. Aranđelović dr Dragoljub, Grafičko preduzeće "Prosveta", Beograd, 1921. str. 240.

Porodični zakonik Ruske Federacije iz 1995.- Antokolskaya, M.V. : "The 1995 Russian Family Code: A New Approach to The Regulation of Family Relations", Review of Central and East European Law, Volume 22, Number 6, 1996 , Martinus Nijhoff Publishers, an imprint of Bril.

Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine

Japanski građanski zakonik, Carl Heymanns Verlag - Köln, Berlin, Bonn, München, 1985. i Humbert-Droz, W.: "Das Ehescheidungsrecht in Japan: die geltende Ordnung vor ihrem sozialgeschichtlichen Hintergrund" Köln, Germany, 1985.

Danska: Zakon o pravnim posledicama braka, član 28.

Finska: Zakon o braku, paragrafi 41-45.

Norveška: Zakon o svojinskim odnosima između bračnih drugova, paragraf 21.

Španija: Građanski zakonik, paragrafi 1315, 1318, 1321, 1322.

Švedska: Zakon o braku, poglavlje 8. - Swedish legislation, "The Marriage code", (Äktenskapsbalken) SFS 1987:230, with subsequent amendments up to and including, SFS 2000:173, translation by the Swedish Government.

Honduras: Građanski zakonik, član 169.

Meksiko: Građanski zakonik, član 187. - Vargas, J. - "Mexico's Federal Civil Code and the Commercial Code", West/Thomson, 2005.

Nikaragva: Građanski zakonik, član 153.

Paragvaj: Zakon o građanskim pravima žena, od 26. VIII 1954.

Tajvan: Građanski zakonik, paragraph 1004.
Belgija: Građanski zakonik, novi članovi 1394. i 1395.

Italija: Građanski zakonik, član 517. - The Italian civil code, translated by Mario Beltramo Giovanni E. Longo John Henry Merryman, 1969 Oceana Publications, INC. Dobbs Ferry, N.Y.

Monako: Građanski zakonik, član 1243. stav 1.

Holandija: Novi Građanski zakonik, član 118. i 119.

Filipini: Građanski zakonik, član 191. stav 4.

Švajcarska: Građanski zakonik, član 181. stav 2.

Brazil: Građanski zakonik, član 256.

Kolumbija: Građanski zakonik, članovi 1771, 1778. i 1779.

Dominikanska Republika: Građanski zakonik

Venecuela: Građanski zakonik, član 143. i 144.

Salvador: Građanski zakonik, paragrafi 182.-192.

Portugal: Građanski zakonik, paragraf 1714.